LÄHILIIKUNTAPAIKKARAKENTAMISTA 15 VUOTTA
– seurantaselvitys

Valon julkaisusarja nro 7/2015
Lähiliikuntapaikkarakentamista 15 vuotta - seurantaselvitys

Tekijät: Jan Norra, Reijo Ruokonen, Veera Ehrlen, Anni Polari ja Anton Ahonen
Taitto: Aino Myllyluoma
Paino: Sporttipaino oy

Valon ISSN:2341-5754
ISBN 978-952-297-036-7

Esipuhe

Lähiliikuntapaikkoja on Suomessa rakennettu nyt 15 vuotta. Vuosituhannen vaihteessa pohjoismaisen yhteistyön kautta Suomeen tuotu liikuntapaikkatyyppi on otettu hyvin vastaan yhteiskunnassa. Lähiliikuntapaikkojen puolesta puhuvat tänä päivänä niin arkiliikunnan kuin huippuurheilunkin edistäjät.

Lähiliikuntapaikkarakentamisen kehittämis- ja edistämistyö on ollut Nuori Suomi ry:n (vuoden 2013 alusta Valo) toiminnassa isossa roolissa. Lähtölaukaus ammuttiin, kun ensimmäiset neljä pilottihanketta toteutettiin vuonna 2000 Länsi-Suomen läänin alueelle silloisten opetusministeriön, Länsi-Suomen läänin, Nuoren Suomen ja neljän kunnan yhteistyönä. Sen jälkeen kehittämistyötä on tehty hyvässä yhteistyössä niin ministeriön ja aluehallintoviranomaisen (lääni > ELY > AVI) kuin monien järjestöjen ja alan yritystenkin kanssa.

Viidentoista vuoden aikana olemme olleet tekemässä lukuisia selvityksiä nykytilan hahmottamiseksi, synnyttämässä esimerkkihankkeita ja tuottamassa erilaista opasaineistoa sekä tukemassa useiden hankkeiden suunnittelua. Viime vuosina mukaan ovat tulleet myös laajat, kuntakohtaiset lähiliikuntapaikkojen kartoitukset ja kehittämissuunnitelmat. Useimmat näistä kehittämistyön elementeistä eivät olisi toteutuneet ilman opetus- ja kulttuuriministeriön taloudellista tukea ja sitoutumista lähiliikuntapaikkojen edistämiseen.

Lähiliikuntapaikkaa ei Suomessa ole tarkkaan määritelty. Hieman pilke silmäkulmassa voisi todeta, että se on historiansa aikana osoittautunut niin kovaksi jutuksi, että sellaiseksi on haluttu kutsua hyvin monenlaisia paikkoja, joskus rahoituksellisista toisinaan tuloksellisista tai muista syistä. Lähiliikuntapaikan väljähkö määrittely on siten antanut paljon vapauksia kehittämistyöhön, mutta tuonut eteen myös joitakin haasteita. Tässä selvityksessä ”lähiliikuntapaikkoina” on tarkasteltu vain kuntien ylläpitämiä lähiliikuntapaikkoja, jotka on toteutettu niiden kriteerien mukaisesti, joilla on saatu tai olisi voinut saada valtionavustusta. Luonnollisesti tällainen rajaustapa jättää ulkopuolelle ison joukon lähiliikunnan kannalta merkittäviä olosuhteita, joiden osalta tarvitaan siten mahdollisesti omia selvityshankkeita tulevaisuudessa.

Liikunnan, erityisesti arkiliikunnan merkityksen ja arvostuksen lisääntyminen on nähtävissä selvästi yhteiskunnassamme. Selvääkin selvempää on, että ilman lähellä sijaitsevia ja liikkumaan innostavia olosuhteita liikunnan edistämistyö on vaikeaa. Lähiliikuntaolosuhteiden kehittämisen soisi jatkossa kytkeytyvän yhä selkeämmin asuinalueiden kehittämiseen – ei pelkästään liikunnan edistämisen vaan myös asumisviihtyvyyden näkökulmasta.

Tämän selvityksen toivotaan omalta osaltaan kuvaavan, mitä lähiliikuntapaikkarakentamisessa on sen ensimmäisen 15 vuoden aikana tapahtunut ja antavan suuntaa tulevien vuosien tekemiselle.

Helsingissä, toukokuussa 2015

Reijo Ruokonen
erityisasiantuntija
Valo

SISÄLLYS

1. SELVITYSHANKKEEN TAUSTATIETOJA JA TIIVISTELMÄ PÄÄHAVAINNOISTA ... 7
1.1 Selvityshankkeen taustaa ... 7
1.2 Tiivistelmä selvityksen päähavainnoista ... 9
1.2.1 Suomessa noin 750 lähiliikuntapaikkaa – kattavan verkoston aikaansaaminen edellyttää edistämistyön vahvistamista ... 9
1.2.2 Kuntatasolla lähiliikuntapaikkojen edistämiseen tarvitaan liikuntatoimen johtajuutta, hallintokuntien välistä yhteistyötä ja suunnitelmallisuutta ... 11
1.2.3 Lähiliikuntapaikat käyttöaktiivisuuden ja elinkaaren näkökulmasta hyvin perusteltavissa olevia kunnallisia liikuntapaikkainvestointeja – erityisesti koulupihojen yhteydessä ... 13
1.2.4 Täydentäviä huomioita lähiliikuntapaikkarakentamisen kehittämistyön sekä jatkotutkimuksen näkökulmista ... 15

2 TOIMENPIDE-EHDOTUKSET ... 18

Selvitysosioiden erillisraportit ... 19

3. LÄHILIIKUNTAPAIKKARAKENTAMISEN MÄÄRÄLLISTA TARKASTELUA VUOSILTA 2001–2014 ... 19
3.1 Selvityksen toteutuksen ja aineiston kuvaus ... 20
3.2 Tulokset ... 20
3.2.1 Valtionavustusta saaneiden lähiliikuntapaikkahankkeiden määrän tarkastelua ... 20
3.2.2 Lähiliikuntapaikoille myönnettyjen valtionavustusten tarkastelua ... 24
3.2.3 Lähiliikuntapaikkojen valtakunnallisen kokonaismäärän tarkastelua ... 26
3.3 Selvitysosion päätulokset tiivistetysti ... 28

4. KOULUPIHOJEN LIIKUNTAOLOSUHTEET – 10-VUOTISSEURANTA ... 29
4.1 Selvityksen toteutuksen ja aineiston kuvaus ... 30
4.2 Tulokset ... 32
4.2.1 Koulupihoille tehdyt ja suunnitellut kunnostamistoimenpiteet ... 32
4.2.2 Leikkipaikkavälineistön tilanne koulupihoilla ... 33
4.2.3 Pallopelialueiden tilanne koulupihoilla ... 35
4.2.4 Muiden liikuntamahdollisuuksien tilanne koulupihoilla ... 38
4.2.5 Koulupihojen liikuntaolosuhteisiin liittyvät keskeiset ongelmat ... 40
4.2.6 Koulupihojen liikuntaolosuhteiden kokonaisarviot 2003 ja 2013 ... 41
4.3 Selvitysosion päätulokset tiivistetysti ... 44

5. LÄHILIIKUNTAPAIKKOJEN VAPAA-AJAN KÄYTTÖ LAPSILLA JA NUORILLA ... 45
5.1 Selvityksen toteutuksen ja aineiston kuvaus ... 46
5.2 Tulokset ... 48
5.2.1 Lähiliikuntapaikkojen käyttö vapaa-ajalla lapsilla ja nuorilla ... 48
5.2.2 Lähiliikuntapaikkojen käyttöaktiivisuus verrattuna muihin liikuntapaikkatyyppeihin ... 51
5.2.3 Lähiliikuntapaikan käytön esteet ... 54
5.2.4 Lähiliikuntapaikalle kulkeminen ... 55
5.2.5 Lasten ja nuorten arviot lähiliikuntapaikasta ... 56
5.3 Selvitysosion päätulokset tiivistetysti ... 58

6. LÄHILIIKUNTAPAIKKOJEN ELINKAARI – VUOSINA 2000–2005 TOTEUTETTUJEN ESIMERKKIHANKKEIDEN TARKASTELUA ... 59
6.1 Selvityksen toteutuksen ja aineiston kuvaus ... 60
6.2 Tulokset ... 62
6.2.1 Esimerkkihankkeiden nykytila ... 62
6.2.2 Esimerkkihankkeiden kokemat ongelmat ja onnistumiset ... 66
6.2.3 Hanketoteuttajien näkemyksiä lähiliikuntapaikkojen elinkaaresta ... 69
6.3 Selvitysosion päätulokset tiivistetysti ... 70

7. LÄHILIIKUNTAPAIKKARAKENTAMISTA EDISTÄVIKSI JA ESTÄVIKSI KOETUT TEKIJÄT KUNNISSA ... 71
7.1 Selvityksen toteutuksen ja aineiston kuvaus ... 72
7.2 Tulokset ... 74
7.2.1 Lähiliikuntapaikkojen kehittämisen yleistilanne aktiivisissa ja passiivissa kunnissa ... 74
7.2.2 Lähiliikuntapaikkarakentamista edistäviksi koetut tekijät aktiivisissa kunnissa ... 76
7.2.3 Lähiliikuntapaikkarakentamista estäviksi koetut tekijät passiivissa kunnissa ... 78
7.2.4 Aktiivisten ja passiivisten kuntien näkemykset lähiliikuntapaikkarakentamisen valtakunnalliseen kehittämiseen ... 80
7.3 Selvitysosion päätulokset tiivistetysti ... 83

LIITTEET
Selvitysosioissa käytetyt kyselylomakkeet ... 84

1. Selvityshankkeen taustatietoja ja tiivistelmä päähavainnoista

1.1 Selvityshankkeen taustaa

Ensimmäiset lähiliikuntapaikkahankkeet termin nykyisessä merkityssisällössä toteutettiin Suomessa vuonna 2000. Valtion liikuntapaikkarakentamista hallituskausittain ohjaavaan ns. ”Liikuntapaikkapaikkarakentamisen suunta” -asiakirjaan lähiliikuntapaikat kirjattiin vastaavasti ensimmäistä kertaa vuonna 2001. Kyseisestä vuodesta lähtien aina nykypäivään saakka, se on myös ollut näissä strategisissa linjauksissa yksi painopistevalinnoista. Tämä asema on tuonut mukanaan mm. sen, että lähiliikuntapaikkojen rakentamista on Suomessa koko 2000 -luvun alun ajan edistetty korotetulla valtionavustusmahdollisuudella sekä erilaisilla informaatio-ohjauksen keinoilla (tutkimushankkeet, viestintä yms.). Tämän selvityshankkeen yleistavoitteena on tuottaa tietoa ja arvioita siitä, minkälaisia tuloksia edellä mainitulla lähes noin 15 vuoden valtakunnallisella edistämistyöllä on saatu aikaan. Lisäksi tavoitteena on nostaa selvityksen pohjalta esiin näkemyksiä mahdollisista tulevaisuuden kehittämistarpeista.

Valtakunnallisella tasolla keskeinen toimija lähiliikuntapaikkojen edistämisessä on ollut Opetus- ja kulttuuriministeriö. Aluetasolla liikuntapaikkarakentamisen valtionapuviranomaisina toimivat vuoteen 2010 saakka lääninhallitukset, joiden toimenkuvaan kuuluivat valtionavustuspäätösten lisäksi asiaan liittyvä tiedonvälitys, ohjaus ja valvonta. Aluehallinnon uudistusten myötä em. tehtävät siirtyivät vuosiksi 2010–2013 alueellisiin ELY -keskuksiin ja vuoden 2014 alusta aluehallintovirastoihin, joissa ko. tehtävät ovat myös nykyisin. Valtionhallinnon toimijoiden lisäksi lähiliikuntapaikkarakentamista ovat olleet valtakunnallisella tasolla edistämässä myös useat valtakunnalliset järjestöt. Vahvimmin järjestön toimenkuvaan edistämistyö kuului Nuori Suomi ry:ssä, joka vuoteen 2013 saakka toimi asiassa aktiivisena tiedontuottajana, viestittäjänä sekä paikallisten hankkeiden asiantuntijatukena, erityisesti lasten ja nuorten liikuntaolosuhteiden kehittämisen näkökulmasta. Nuori Suomi ry:n toimesta on mm. tuotettu Lähiliikuntapaikat.fi nettisivusto, joka on ollut keskeinen lähiliikuntapaikkarakentamisen tiedonvälityskanava viimeisen kymmenen vuoden ajan. Nuoren Suomen lisäksi asiaan ovat paneutuneet Ikäinstituutti ja Suomen Latu, kumpikin oman erityisosaamisensa ja perustehtävänsä näkökulmista. Molemmat ovat myös toteuttaneet kehittämishankkeita yhteistyössä OKM:n kanssa. Suomen Palloliitto on puolestaan edistänyt vahvasti monitoimiareenoiden syntymistä kanavoiden kunnille rahoitusta myös eurooppalaisesta kattojärjestöstään ja yrityskumppaneiltaan.

Lähiliikuntapaikkarakentamiselle asetettuja yhteiskunnallisia tavoitteita ei ole 2000 -luvun aikana kovinkaan yksityiskohtaisesti (esimerkiksi liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirjassa) määritelty. Lähtökohtaisesti lähiliikuntapaikkarakentamisen päätavoitteena voidaan kuitenkin arvioida olevan kansalaisten omatoimisen liikunnan edistäminen. Näin on erityisesti lasten ja nuorten sekä ikäihmisten osalta, jotka muita ikäryhmiä enemmän ovat riippuvaisia välittömän lähiympäristön tarjoamista liikkumismahdollisuuksista. Tätä lähtökohtaa kuvastaa esimerkiksi se, että vuoden 2001 suunta-asiakirjassa lähiliikuntapaikkarakentaminen kytkettiin nimenomaisesti sellaiseen strategiseen päävalintaan (”painoalueeseen”), jossa tavoitteena oli lasten ja nuorten liikuntaolosuhteiden kehittäminen. Tavoitetta kuvattiin kyseisessä asiakirjassa seuraavasti:

”Tavoitteena on vaikuttaa lasten ja nuorten liikuntaolosuhteiden kohentumiseen erityisesti heidän välittömässä asuin- ja elinympäristössään lisäämällä kuntien ja muiden paikallisten toimijoiden osaamis- ja toimintavalmiutta sekä taloudellisia edellytyksiä.”

Liikuntapaikkatyyppinä lähiliikuntapaikka on Suomessa varsin väljästi määritelty. Tiukkojen kriteereiden puuttumisella on haluttu jättää tilaa paikallislähtöisille ja innovatiivisillekin liikuntapaikkaratkaisuille. Vuonna 2008 julkistetussa Liikuntapaikkarakentamisen suunta 2011 -asiakirjassa lähiliikuntapaikka on määritelty seuraavasti tavalla:

Lähiliikuntapaikalla tarkoitetaan päivittäiseen liikuntaan tarkoitettua, vapaassa ja maksuttomassa käytössä olevaa liikuntapaikkaa, joka sijaitsee asuinalueella käyttäjiensä helposti ja turvallisesti saavutettavassa paikassa. Lähiliikuntapaikan fyysinen toteutus lähtee paikallisista tarpeista ja lähtökohdista, mutta keskeisinä tavoitteina korostuvat aina myös paikan liikunnallinen monikäyttöisyys, ympärivuotisuus sekä viihtyisyys. Edellä kuvatuista lähtökohdista ensisijaisia lähiliikuntapaikkojen sijoituskohteita ovat siten esimerkiksi koulujen piha-alueet sekä asuinalueiden lähikentät ja -puistot.

Huomionarvoinen asia em. määrittelyssä on se, että Suomessa valittu strategia on ollut erilainen kuin esimerkiksi Norjassa, jossa 1990 -luvun aikana valtion toimesta edistettiin vahvasti lähiliikuntapaikkarakentamista ja josta lähiliikuntapaikka -idea osittain Suomeen saatiinkin. Norjassa lähiliikuntapaikoille asetettiin toteutusta selvästi vahvemmin ohjaavia kriteereitä. Yksi esimerkki tällaisesta kriteeristä on mm. se, että Norjassa lähiliikuntapaikkojen mitoitusperusteina ei saanut käyttää lajiliikuntapaikkojen virallisia mitoitusperusteita. Suomessa lajiliikuntapaikan ja lähiliikuntapaikan välistä rajanvetoa ei ole vastaavalla tavalla tehty.

Liikuntapaikkarakentamisen suunta -asiakirjat ohjaavat valtion liikuntapaikkapolitiikkaa

Lähiliikuntapaikkarakentamista lähestytään tässä selvityksessä viiden eri näkökulman kautta, joista jokainen on muodostanut oman selvitysosionsa. Tehdyt näkökulmavalinnat ovat syntyneet yhteistyössä selvityshankkeen rahoitukseen osallistuneen Opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa. Lisäksi hankkeen taustalla on lukuisia muitakin keskusteluita eri toimijoiden kanssa erilaisista lähiliikuntapaikkarakentamiseen liittyvistä tietotarpeista. Näkökulmavalintojen ensisijaisena tavoitteena ei ole kuitenkaan ollut pyrkimys lähiliikuntapaikkarakentamisen arvioinnin kannalta jonkinlaiseen koherenttiin kokonaisuuteen, vaan jokainen näkökulma on valikoitunut vahvasti omista lähtökohdistaan. Päämääränä on kuitenkin ollut, että valituilla näkökulmilla voidaan tuottaa relevanttia ja käytäntöäkin palvelevaa tietoa lähiliikuntapaikkarakentamisen valtakunnallisen ”tilannearvion” tekemiseksi. Kokonaisuudessaan tehty selvityshanke on muodostunut seuraavassa kuvatuista selvitysosioista, jotka on raportissa esitelty omina itsenäisinä kokonaisuuksinaan luvuissa 2–6. Koko selvityksen päähavainnot ja näistä syntyvät johtopäätökset käsitellään kootusti tämän taustaosion jälkeen (osiossa 1.2).

- Ensimmäisessä selvitysosiossa tarkastellaan lähiliikuntapaikkarakentamisen määrällistä kokonaistilannetta. Siinä tavoitteena on ollut pyrkiä selvittämään, kuinka paljon lähiliikuntapaikkoja on saatu aikaiseksi Suomeen 2000 -luvun aikana ja miltä syntynyt lähiliikuntapaikkaverkosto näyttäytyy erilaisten taustamuuttujien valossa. Kyseisen selvitysosion aineistoina on käytetty valtionavustustietoja vuosilta 2001–2014 sekä valtakunnallista liikuntapaikkojen Lipas -tietokantaa.

- Selvityksen toisessa osiossa tarkastellaan ala- ja yhtenäiskoulupihojen liikuntaolosuhteissa tapahtuneita muutoksia viimeisen kymmen vuoden aikana. Koulupihat ovat olleet lähiliikuntapaikkarakentamisen painopistealue koko kyseisen ajan. Selvitysosio on seurantatutkimus vuonna 2004 julkistetulle Nuori Suomi ry:n valtakunnalliselle selvitykselle ja siihen liittyvään kyselyyn on saatu tuoreet tilannetiedot yli 320 koulupihasta.

- Kolmas selvitysosio tarkastelee koulupihojen yhteyteen sijoitettujen lähiliikuntapaikkojen vapaa-ajan käytön aktiivisuutta lapsilla ja nuorilla. Lisäksi käyttöä suhteutetaan selvityksessä myös muihin kunnallisiin liikuntapaikkoihin. Aineistona selvityksessä on 615 lapsen ja nuoren eri liikuntapaikkatyyppien käyttöä koskevat tiedot kuudesta Suomen kunnasta.

- Neljännessä selvitysosiossa tarkastellaan lähiliikuntapaikkojen elinkaareen liittyviä kysymyksiä. Selvityksen aineisto on siinä kerätty 26:sta vuosina 2000–2005 valmistuneesta lähiliikuntapaikaista, joista kaikilla on siten vähintäänkin noin 10 vuoden käyttöikä takanaan.

- Viidennessä selvitysosiossa on vastaavasti kartoitettu kuntien kokemuksia lähiliikuntapaikkarakentamista edistävistä ja estävistä tekijöistä kuntatasolla. Selvityksen aineistossa on mukana yhteensä 36 kuntaa, joista noin puolet on edustanut lähiliikuntapaikkarakentamisen osalta aktiiviseksi luokiteltavia kuntia ja noin puolet passiivisiksi luokiteltavia kuntia.

Selvityksen toteuttamisesta on vastannut Valo eli Valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio ry. Selvitystyön päävastuullisina ovat toimineet Valossa kehityspäällikkö Jan Norra sekä erityisasiantuntija Reijo Ruokonen. Lisäksi työhön ovat osallistuneet vuosien 2013–2014 aikana suunnittelija Veera Ehrlen sekä hallinnon harjoittelijat Anni Polari ja Anton Ahonen Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisestä tiedekunnasta. Selvityksen toteuttamista on tuettu opetusministeriön liikuntapaikkarakentamisen tutkimus- ja kehittämisrahoista.

1.2 Tiivistelmä selvityksen päähavainnoista

Seuraavassa kuvataan tiivistetysti koko selvityshankkeen tuottamat päähavainnot sekä pohditaan ja arvioidaan niitä johtopäätösten ja merkitysten näkökulmasta. Yksityiskohtaisemmin päähavaintojen taustalla olevat selvityksen tulokset on esitelty raportin seuraavissa erillisosioissa. Lisäksi raportin osiossa 2. on listattuna toimenpide-ehdotuksia, joilla raportin tekijät uskovat voitavan vastata selvityksen esiin nostamiin lähiliikuntapaikkarakentamisen tulevaisuuden haasteisiin. Toimenpide-ehdotuksiin liittyen on myös kuultu asiantuntijaryhmää, jossa mukana ovat olleet Risto Järvelä (OKM), Erja Metsäranta (AVI), Ismo Myllyaho (AVI), Antti Salaterä (Helsingin kaupunki), Antero Lempiö (Nurmijärven kunta), Jari Salmela (Hattulan kunta), Anne Rautiainen (Suomen Latu), Liisa-Maria Kinnunen (Likes), Heli Starck (Ikäinstituutti), Mikko Simula (JYY) sekä Aarni Mertala (Lappset Group oy). Kiitokset ko. henkilöille osallistumisesta Valon järjestämään työseminaariin helmikuussa 2015.

1.2.1 Suomessa noin 750 lähiliikuntapaikkaa – kattavan verkoston aikaansaaminen edellyttää edistämistyön vahvistamista

Tehdyn selvityksen perusteella voidaan arvioida *Suomessa olevan vuonna 2014 hieman yli 750 lähiliikuntapaikkaa*, kun määrän arvioinnin pohjatietoina käytetään Lipas -tietokantaa sekä lähiliikuntapaikkarakentamista koskevia valtionavustustietoja. Näistä tiedossa olevista lähiliikuntapaikoista selvä *pääosa, n. 80 %, on kohteita, joiden toteutumista on tuettu liikuntapaikkarakentamisen valtionavustuksilla.* Toisin sanoen nykyisestä lähiliikuntapaikkaverkostosta enintään viidesosa on sellaista, joka on syntynyt puhtaasti kuntien omalla rahoituksella. Lisäksi omarahoitteisessa osuudessakin on mukana esim. Palloliiton monitoimikenttäavustuksia saaneita kohteita. Yhteensä *valtionavustuksia on lähiliikuntapaikkarakentamiseen jaettu 2000-luvun aikana noin 30 miljoonaa euroa*, mikä kertoo merkittävästä yhteiskunnallisesta panostuksesta lähiliikuntapaikkarakentamisen edistämiseen. *Valtionavustusten huippuvuosia ovat olleet vuodet 2011 ja 2012, jolloin kumpanakin yli 60 lähiliikuntapaikkahanketta sai valtionavustuksen. Viimeisen kymmenen vuoden aikana avustettujen hankkeiden vuosittaiset määrät ovat kuitenkin pääsääntöisesti vaihdelleet 50 hankkeen molemmin puoli.*

Suomessa lähes 70 kuntaa, jossa ei vielä yhtään lähiliikuntapaikkaa

Kuntatasoisesti tarkastellen lähiliikuntapaikkarakentamisen tilanteen voidaan kuvata olevan kaksijakoinen tehdyn selvityksen perusteella. Osassa kuntia lähiliikuntapaikkarakentaminen on 2000 -luvun aikana tullut vahvasti osaksi kunnan liikuntapaikkapalveluiden kehittämistyötä ja toisaalta isossa osassa kuntia asian konkreettiset edistämistoimenpiteet ovat vielä täysin tekemättä tai vasta käynnisteillä. Tätä kaksijakoista asetelmaa kuvastavat esimerkiksi ne selvityksen tulokset, jotka kertovat Suomessa toisaalta olevan *useita kuntia, joissa on 2000 -luvun aikana toteutettu jo yli 10 lähiliikuntapaikkahanketta valtionavustuksia hyödyntäen ja vastaavasti lähes 70 kuntaa, joissa ei*

ole ylipäänsä ensimmäistäkään lähiliikuntapaikkaa. Jälkimmäisessä kuntajoukossa on selvityksen perusteella pääosa pieniä alle 5000 asukkaan kuntia ja vastaavasti ensin mainitussa kuntajoukossa kaikki ovat 30 000–100 000 asukkaan kaupunkeja. Selvityksen perusteella vaikuttaa siltä, että suunnitelmallisimmin ja jäntevimmin lähiliikuntapaikkarakentamisen edistämistyötä ovat onnistuneet tekemään suurehkot, mutta eivät kaikkein suurimmat kaupungit ja toisaalta vähiten fokusoidusti kaikkein pienimmät kunnat, joita Suomen kunnista on suurin osa.

Miten edellä kuvattujen selvitysten tulosten merkitystä voisi arvioida? Onko esimerkiksi aikaansaadut 750 lähiliikuntapaikkaa hieman yli 10 vuodessa hyvä vai huono tulos tehtyyn edistämistyöhön nähden? Seuraavassa on joitakin tällaiseen arviointiin ja pohdintaan liittyviä huomioita ja näkökulmia.

Yksi näkökulma on Suomessa saatujen määrällisten tulosten peilaaminen Norjan vastaaviin tuloksiin. Lähiliikuntapaikat olivat Norjassa Suomea vastaavalla tavalla kansallisena liikuntapaikkarakentamisen painopisteenä 1990 -luvulla. Tässä vertailussa Suomen tulokset ovat varsin vaatimattomia, sillä Norjassa arviotiin alle kymmenessä vuodessa toteutetun yli 2000 lähiliikuntapaikkaa (Fysisk aktivitet in närmiljöet. Evaluering av Kulturdepartments närmiljöanleggsordning. NIBR, 2000). Tässä vertailussa kuitenkin ongelmana on se, että lähiliikunta-paikka -termi ei Norjassa ja Suomessa tarkoita täysin samanlaisia liikuntapaikkoja, vaikka Suomen lähiliikuntapaikkarakentamisen toimenpideohjelmalle mallia on sieltä haettukin. Norjassa lähiliikuntapaikkojen piiriin katsotaan esimerkiksi kuuluvan paljon pienimuotoisempia liikuntapaikkatoteutuksia kuin Suomessa.

Toinen mahdollinen lähestymistapa voisi olla suhteuttaa lähiliikuntapaikkarakentamisen aikaansaannoksia joidenkin muiden liikuntapaikkatyyppien edistämispyrkimyksiin Suomessa. Tässä vertailukohta voisi olla ulkoliikuntapaikoista yleisurheilukentät, joita erityisen aktiivisesti edistettiin kuntien ja valtion toimesta 1970–1980 -lukujen vaihteessa ja synnytettiin noin kymmenessä vuodessa valtakunnallisesti kattavaksi arvioitavissa oleva verkosto (Valtio liikuntapaikkarakentamisen linjaajana. Kokkonen, J. 2010). Lähiliikuntapaikkarakentamisen tulosten suhteuttaminen tällaiseen vertailuasetelmaan vaatisi luonnollisesti käsitystä siitä, mikä olisi lähiliikuntapaikkojen osalta määrällisesti riittävä verkosto ja tällainen konkreettinen valtakunnan tasoinen tavoitekuvaus puuttuu ainakin toistaiseksi. Tähän kysymykseen palataan vielä myöhemmin. Lienee kuitenkin perusteltu oletus, että nykyinen aikaansaatu lähiliikuntapaikkaverkosto ei ole riittävän kattava, joten siltä osin voidaan arvioida, että reilu kymmenen vuoden panostus lähiliikuntapaikkarakentamiseen ei ole tuottanut yhtä hyvää tulosta kuin yhteiskunnalliset panostukset yleisurheilukenttiin 1980 -luvulla.

Lähiliikuntapaikkarakentamisen osalta voitaneen siten yleisellä tasolla todeta, että asiassa on päästy 2000 -luvun aikana liikkeelle, mutta edistämistyötä on paikallisesti ja valtakunnallisesti syytä jatkaa ja pyrkiä jopa vahvistamaan. Vahvistamisen tarpeen puolesta puhuvat useat selvityksen tuloksista. Esimerkiksi *lähiliikuntapaikkarakentamista edistäviä ja estäviä tekijöitä kunnissa kartoittaneessa selvitysosiossa kuntatoimijoilta kysyttiin tulisiko lähiliikuntapaikkarakentamista valtakunnallisin keinoin pyrkiä vielä entisestään vauhdittamaan. Lähes 70 % selvityksessä mukana olleista kunnista vastasi kysymykseen myöntävästi ja ainoastaan yksittäiset vastanneet kunnat kokivat jo nykyiset toimenpiteet riittäviksi.* Näin siitä riippumatta oliko vastannut kunta ollut itse lähiliikuntapaikkarakentamisessa 2000-luvun aikana aktiivinen vai passiivinen. *Vauhdittamiskeinoina vastanneet kunnat nostivat esiin mm. valtionavustusten, viestinnän sekä kuntasoisen strategisen suunnittelutyön kehittämistä.*

Huomionarvoisia edistämistyön vahvistamistarpeen näkökulmasta ovat myös päätulokset koulupihojen nykytilaa kartoittaneesta selvitysosiosta, jossa oli mukana 327 ala- ja yhtenäiskoulupihaa eri puolilta Suomea. Tehty selvitys toteutettiin seurantanäkökulmasta vuonna 2003 tehdylle aiemmalle selvitystyölle. *Vuoden 2014 selvityksen perusteella voidaan arvioida, että edelleen noin kolmasosa ala- ja yhtenäiskoulupihoista, mikä määrällisesti tarkoittaa noin 600–700 koulupihaa, on liikuntaolosuhteiltaan heikkoja ja vaatisivat siten akuutteja kunnostamistoimenpiteitä. Suhteellisesti tilanne on siten täysin sama kuin vuonna 2003. Keskeisin ongelma koulupihoilla on selvityksen perusteella edelleen riittämätön määrä monipuolisia ja liikuntaan innostavia toimintamahdollisuuksia.* Kyseisen ongelman voidaan jopa arvioida korostuneen kyläkoulujen lakkauttamisten ja sitä seuranneiden koulukohtaisten oppilasmäärien kasvun myötä. Mielenkiintoinen havainto selvityksessä oli myös koulujen liikunnan opetuksen olosuhteiden tilaa kuvaava tulos. Liikunnan opetuksenkin näkökulmasta *tilanne on arvio-*

tavissa erityisen huonoksi noin viidesosassa kouluja, sillä näissä sekä koulun oma piha-alue arvioidaan liikunnan opetuksen osalta riittämättömäksi, eikä myöskään koulun lähiympäristöstä löydy korvaavia olosuhteita. Myös tämän tuloksen osalta tilanne on lähes täysin sama kuin vuonna 2003.
Edellä mainittuja koulupihaselvityksen tuloksia arvioitaessa on tärkeä kuitenkin huomioida myös se, että oletettavasti yli kymmenen vuoden aktiivinen lähiliikuntapaikkojen edistämistyö on myös lisännyt koulutoimijoiden vaatimustasoa koulupihojen liikuntaolosuhteita kohtaan, mikä on saattanut vastaavasti tuottaa uusimmassa selvitykseen selvästi kriittisempää ja analyyttisempaa vastaamisotetta kuin edellisessä 2000 -luvun alussa. Näin ollen osa vuonna 2013 heikoiksi arvioiduista pihoista ei välttämättä olisi tullut arvioiduksi vastaavalla tavalla vuonna 2003. Huolimatta mahdollisista vaikutuksista selvitysten vertailtavuuteen, voidaan luonnollisesti pitää koulutoimijoiden lisääntynyttä valistuneisuutta hyödyllisenä, asiaa edistävänä tekijä.

Arviolta 600–700 koulupihaa edellyttää kehittämistoimenpiteitä liikuntaolosuhteiden osalta

Kokonaisuudessaan tehty selvitys kertoo siitä, että lähiliikuntapaikkoja tarvitaan selvästi lisää ja myös koulupihojen ”liikunnallistamisessa” on edelleen paljon työtä tehtäväksi. Positiivista on kuitenkin se, että lähiliikuntapaikkojen edistämistyön vahvistamiselle voidaan arvioida tilanteen olevan Suomessa nykyisellään hyvin otollinen. Asialla on laajalti hyväksyntää niin kaikkien liikuntatoimijoiden keskuudessa kuin yleisimmenkin yhteiskunnassa. Lähiliikuntapaikat asemoidaan nykyisellään korkealle niin kansalaisten liikunnan lisäämisen kuin huippu-urheilunkin keinovalikossa sekä lisäksi myös yleisemmin hyvän elinympäristön laatutekijöiden joukossa. Edellytykset suomalaisen lähiliikuntapaikkaverkoston laajentamiselle riittävälle tasolle seuraavan kymmenvuotiskauden aikana ovat siten hyvin olemassa.

1.2.2 Kuntatasolla lähiliikuntapaikkojen edistämiseen tarvitaan liikuntatoimen johtajuutta, hallintokuntien välistä yhteistyötä ja suunnitelmallisuutta

Useat valtakunnalliset toimijat huolehtivat erilaisista edistämistoimenpiteistä, mutta riittävän lähiliikuntapaikkaverkoston rakentaminen Suomessa on ensisijaisesti kuntien vastuulla. Lähiliikuntapaikkoja voidaan perustellusti pitää ns. kunnallisina perusliikuntapaikkoina, sillä ne ovat esimerkiksi maksutta ja vapaasti kaikenikäisten kuntalaisten käytössä. Kuntatoimijoiden keskeisen roolin takia tehdyn selvityksen yhtenä tavoitteena oli kartoittaa niitä tekijöitä, jotka kunnissa on koettu lähiliikuntapaikkarakentamista estävinä ja edistävinä tekijöinä. Näkökulmia asiaan haettiin lähiliikuntapaikkarakentamisen osalta sekä aktiivisisiksi että passiivisiksi luokiteltavissa olevista kunnista.

Taloudellisilla tekijöillä on luonnollisesti paljon merkitystä lähiliikuntapaikkarakentamisen mahdollistajana kuntatasolla. Esimerkiksi *selvityksessä lähiliikuntapaikkojen osalta passiiviseksi luokitelluissa kunnissa yleisimmin lähiliikuntapaikkarakentamista estäväksi tekijäksi koettiin kunnan heikko taloustilanne. Vastaavalla tavalla taloudellisiin tekijöihin liittyen, aktiiviseksi luokitelluissa kunnista lähes kaikki kokivat korotetun valtionavustusmahdollisuuden yhtenä keskeisimmistä lähiliikuntapaikkarakentamista edistävistä tekijöistä.* Näiden taloudellisten tekijöiden ohella, perusedellytys lähiliikuntapaikkojen kehitystyön etenemiselle kunnissa on luonnollisesti myös kuntapäättäjien sitoutuminen asiaan. Ilman asiaan sitoutuneita päättäjiä ei synny asiaa edistäviä konkreettisia päätöksiä. Tämän tekijän tärkeää merkitystä kuvastivat erityisesti selvityksen tulokset lähiliikuntapaikkarakentamisen osalta aktiivisiksi luokitelluista kunnista. *Näissä kunnissa koettiin lähiliikuntapaikkarakentamista edistävistä tekijöistä kaikkein yleisimmin erittäin merkityksellisiksi luottamus- sekä virkamiesjohdon ”vahva tuki” lähiliikuntapaikkojen edistämistyölle.* Sama asia näyttäytyi kääntäen passiiviseksi luokitelluissa kunnissa. *Näissä kunnissa vastaavasti luottamus- sekä virkamiesjohdon ”heikko tuki” koettiin yhtenä keskeisimmistä lähiliikuntapaikkatyön esteistä.*

Lähiliikuntapaikkarakentamisen edistämistyön kannalta hedelmällisintä on kuitenkin kiinnittää päähuomio muihin kuntatasoisiin edellytyksiin kuin päättäjien sitoutumiseen tai taloudellisiin tekijöihin. Mielekäs näkökulma voisikin olla em. tekijöiden näkeminen seurauksina, ei syinä. Tällöin kysymyksen voisi asettaa siten, että minkälaiset toimintamallit tms. edistävät päättäjien ja virkamiesten sitoutumista asiaan ja sitä kautta myös asian taloudellista resursointia kunnissa. Tästä näkökulmasta yksi erityisen huomionarvoinen selvityksen havainto liittyi lähiliikuntapaikkojen ”omistajuuteen”. *Lähes puolet selvityksessä mukana olleista, lähiliikuntapaikkarakentamisen osalta passiivisista kun-*

nista, kokivat epäselvyydet lähiliikuntapaikka-asian omistajuudessa vähintäänkin melko suurena lähiliikuntapaikkarakentamisen esteenä omassa kunnassaan. Omistajuuden epäselvyydellä viitattiin erityisesti siihen, mille kunnan hallintokunnalle lähiliikuntapaikat ja niiden edistäminen (pää) asiallisesti kuuluvat. Epäselvyys johtunee siitä, että lähiliikuntapaikkarakentaminen on kohdistunut Suomen kunnissa pääosin koulupihoihin ja puisto- / viheralueisiin ja vain pienessä määrin varsinaisiin kuntien liikuntatoimien yleisimmin hallinnoimiin kohteisiin, kuten esim. pallo- ja urheilukenttiin. Näin ollen lähiliikuntapaikkojen edistämis- ja kehittämistyötä ei ole kenties koettu kaikissa kunnissa yhtä selvästi liikuntatoimien toimenkuvaan kuuluviksi kuin muiden liikuntapaikkatyyppien osalta.

Omistajuuden kannalta on myös huomionarvoista se, että lähiliikuntapaikat eivät ole organisoidun urheilun tarpeista syntyneitä liikuntapaikkoja, jolloin niillä ei ole myöskään luontevasti paikallistasoista omistajuutta ja edunvalvontaa liikuntaseuratoiminnan kautta, kuten ns. lajiliikuntapaikoilla on lähes aina. Tässä lienee myös yksi selittävä ero aiemmin edellä mainittuun yleisurheilukenttien onnistuneeseen edistämisohjelmaan 1970–1980 -luvuilla. Lähiliikuntapaikkarakentamisen vauhdittaminen tulevaisuudessa vaatii siten lähiliikuntapaikkojen omistajuuden vahvistamista kunnissa ja paikallistasolla yleisemminkin sekä myös lajiliitoissa ja valtion liikuntahallinnossa. Luontevin lähtökohta tässä olisi edellyttää kuntien liikuntatoimilta johtajuutta asiassa, riippumatta lähiliikuntapaikkojen sijoituskohteista tai investointien kunnallisista rahoituslähteistä. Lähiliikuntapaikkarakentaminen vaatii, kuten muukin liikuntapaikkarakentaminen, asiaan liittyvää näkemyksellisyyttä ja osaamista, jota ei voi liikuntatoimesta kunnan muille hallintokunnille ulkoistaa. Myös paikallistasoisesti lähiliikuntapaikoille on luotavissa nykyistä paremmin omistajuutta erityisesti koulujen kautta, mutta myös liikuntaseurojen kautta. Koulujen näkökulmasta lähiliikuntapaikkojen puolesta puhuminen on erityisen luontevaa sellaisista lähtökohdista, joissa lähiliikuntapaikkahankkeissa edelleen painotetaan koulupihoja kohdeympäristöinä ja niiden perustelut nojaavat lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja kouluviihtyvyyden kaltaisiin laajasti hyväksyttyihin yhteiskunnallisiin tavoitteisiin. Seuratoiminnan kannalta vastaavasti paikalliset lähiliikuntapaikkahankkeet voidaan nähdä tukemisen arvoisina erityisesti lasten ja nuorten omatoimisen harjoittelun edistämisen näkökulmasta, vaikka varsinaisen seurojen organisoiman harjoittelu- tai kilpailutoiminnan osalta ne eivät tuotakaan olosuhderatkaisuja. Riittämätön omatoiminen harjoitteluhan on nähty yhtenä keskeisenä tavoitteellisen lasten ja nuorten urheiluharrastamisen kompastuskivenä.

Lähiliikuntapaikkojen "omistajuus" koettu osassa kuntia epäselväksi

Asian omistajuuden aikaansaamisen ohella on lähiliikuntapaikkarakentamisen menestyksekkään edistämisen kannalta erityisen keskeistä hallintokuntien välisen yhteistyön sujuvuus kunnissa. Tällaisen yhteistyön tarve on lähiliikuntapaikkojen osalta jo lähtökohtaisesti korostuneemmassa asemassa muihin kunnallisiin liikuntapaikkatyyppeihin verrattuna. Tämä johtuu erityisesti lähiliikuntapaikkojen sijoituskohteiden moninaisuudesta, mihin viitattiin jo edellä omistajuuden haasteen yhteydessä. Selvityksen tuloksissa hallintokuntien välisen yhteistyön merkitys näkyy erityisesti aktiiviseksi luokiteltujen kuntien kokemuksissa. *Selvityksen perusteella näistä kunnista lähes 90 % piti eri "hallintokuntien välistä toimivaa suunnitteluyhteistyötä" kunnassaan vähintäänkin melko paljon merkitystä omaavana, lähiliikuntapaikkarakentamista edistävänä tekijänä. Jopa erittäin paljon merkitystä omaavina niitä piti yli 40 %.* Kääntäen sama tulos näkyi myös lähiliikuntapaikkarakentamisen osalta passiiviseksi luokiteltujen kuntien joukossa, mutta ei yhtä yleisesti ja voimakkaasti koettuna tekijänä. *Passiiviseksi luokitelluista kunnista vastaavasti noin kolmasosa koki "hallintokuntien välisen yhteistyön puutteen tai sen vaikeuden" melko suurena esteenä kuntansa lähiliikuntapaikkatyössä.* Hallintokuntien välisen yhteistyön voidaan todeta olevan kunnissa parhaimmillaan huomattava voimavara asian edistämisessä, mutta toisaalta myös potentiaalinen este, mikäli yhteistyö ei onnistu esim. henkilöstötasolla olevien ongelmien takia. Jälkimmäisestä näkökulmasta lähiliikuntapaikkarakentamisen voidaan arvioida olevan kuntatasolla muuta liikuntapaikkarakentamista haavoittuvaisempaa. Onnistuessaan poikkihallinnollisen yhteistyön edut ovat kuitenkin merkittäviä, esimerkiksi monialaisemman suunnitteluosaamisen käyttöön saamisen sekä mahdollisesti jopa investointien kustannusten jakojen kautta. Selvityksen perusteella varsin yleinen yksittäinen keino yhteistyön toteuttamiseen oli aktiivisissa kunnissa eri hallintokuntatoimijoista koottu lähiliikuntapaikkatyöryhmä, joka kuntatasoisesti ohjaa ja koordinoi lähiliikuntapaikkaverkoston rakentamista. *Tällainen toimintamalli oli käytössä hieman yli 40 %:ssa aktiivisia kuntia, mutta vain hieman yli 10 %:ssa passiivisia kunta.*

Selvityksen perusteella kolmas erityisen tärkeä edistävä tekijä on kuntatasoisen lähiliikuntapaikkaverkoston aikaansaamisessa sen toteuttamistyön suunnitelmallisuus. *Esimerkiksi selvityksen passiivisten kuntien joukossa "kuntatasoisen lähiliikuntapaikkasuunnitelman puuttuminen" koettiin toiseksi yleisimmin erittäin suureksi esteeksi lähiliikuntapaikkojen edistämistyölle kunnassa. Näin tilanteen arvioi yli viidesosa vastanneista passiivisista kunnista ja lisäksi noin viidesosa piti ko. estettä melko suurena esteenä.* Tätä yleisimmin erittäin suureksi esteeksi koettiin näissä passiivisissa kunnissa vain kunnan heikko taloustilanne. Myös aktiiviseksi luokiteltavissa kunnissa kehittämistyön suunnitelmallisuutta pidettiin varsin yleisesti tärkeänä. *Aktiivisista kunnista lähes 80 % piti kuntatasoista lähiliikuntapaikkasuunnitelmaa vähintäänkin melko merkityksellisenä kehittämistyötä edistävänä tekijänä omassa kunnassaan.* Yhtenä oleellisena suunnitelmallisen työn kriteerinä voidaan pitää sitä, että kuntatasoinen lähiliikuntapaikkasuunnitelma perustuisi jonkintasoiseen lähtötilanteen kartoittamiseen ja arviointiin. Mielenkiintoinen yksittäinen huomio tästä näkökulmasta oli selvityksessä se, että tältä osin passiivisten ja aktiivisten kuntien välillä ei ollut eroa jo tehdyissä toimenpiteissä. *Kummassakin kuntajoukossa n. 40 %:lla oli selvityksen perusteella tehtynä jonkinlainen lähiliikuntaolosuhteiden kuntatasoinen nykytila-analyysi.* . Aktiivisissa kunnissa oli kuitenkin selvästi yleisemmin pystytty tältä pohjalta etenemään toteutussuunnitelmavaiheeseen ja myös konkreettiseen tekemiseen.

Kuntatasoisen lähiliikuntapaikkasuunnitelman puuttuminen yleinen kehittämistyön este kunnissa

Edellä esitetyt kuntatasoiset lähiliikuntapaikkarakentamista edistävät tekijät voidaan kuvata eräänlaisena lähiliikuntapaikkarakentamisen menestystekijöiden ketjuna. Selvityksen perusteella on ar-vioitavissa, että parhaimmat edellytykset riittävän lähiliikuntapaikkaverkoston luomiseen ovat kunnissa, joissa liikuntatoimilla on asiassa vahvaa omistajuutta ja johtajuutta, hallintokuntien välinen yhteistyö on toimivaa ja joissa kehitystyö on suunnitelmallista, kuntatasoiseen tilanneanalyysiin ja kokonaisnäkyyn pohjaavaa. Näissä kunnissa on olettavaa, että asian taakse on saatavissa helpoimmin sitoutuneita kuntapäättäjiä ja sitä kautta kehittämistoimenpiteille pitkäjänteistä rahoitusta. Vastaavasti mikäli em. ketjun jokin lenkki ei toimi, on lähiliikuntapaikkarakentamisen edistäminen kuntatasolla vähemmän jäntevää ja tuloksekasta. Tulevaisuuden tiukentuvan kuntatalouden aikoina on siten toivottavaa, että kunnissa liikuntatoimijat kiinnittäisivät entistä enemmän huomioita kyseisten perusedellytysten sisäistämiseen ja kehittämiseen, mikäli lähiliikuntapaikkojen kehittämistyöhön halutaan lisävauhtia.

1.2.3 Lähiliikuntapaikat käyttöaktiivisuuden ja elinkaaren näkökulmasta hyvin perusteltavissa olevia kunnallisia liikuntapaikkainvestointeja – erityisesti koulupihojen yhteydessä

Edellä esiteltyjen näkökulmien lisäksi on tehdyssä selvityksessä tarkasteltu lähiliikuntapaikkoja myös elinkaaren sekä niiden vapaa-ajan käytön näkökulmista. Ensin mainitusta näkökulmasta tehty selvitys on ensimmäinen laatuaan Suomessa. Myös lähiliikuntapaikkojen vapaa-ajan käytön tutkimuksellinen tarkastelu on ollut varsin vähäistä, erityisesti sellaisesta näkökulmasta, jossa käyttöä voidaan verrata muiden kunnallisten liikuntapaikkojen käyttöön. Näin on nyt tehdyssä selvityksessä tehty lasten ja nuorten osalta. Seuraavassa on joitakin esiin nousseita keskeisiä havaintoja, jotka osaltaan täydentävät edellisen osion lähiliikuntapaikkojen kuntatasoista tarkastelua.

Elinkaarta koskevassa selvitysosiossa oli tarkasteltavana 26 eri puolilla maata sijaitsevaa ja jo varsin pitkään käytössä ollutta lähiliikuntapaikkaa, joiden nykytilaa selvitettiin eri näkökulmista, esimerkiksi kohteiden kunnon osalta. Kaikki tarkastellut lähiliikuntapaikat olivat valmistuneet vuosien 2000–2005 välisenä aikana ja siten ne olivat olleet liikuntakäytössä vähintään 9 vuoden ajan. *Selvityksessä kävi ilmi, että kaikki tarkastellut lähiliikuntapaikat olivat edelleen käytössä ja niistä selvä pääosa (70 %) arvioitiin lisäksi nykyiseltä kunnoltaan erittäin tai melko hyviksi. Huonokuntoisiksi kohteista ei arvioitu yhtäkään. Huomionarvoista on myös, että selvityksessä mukana olleista lähiliikuntapaikkakohteista 40 % oli käyttöönottovuoden jälkeen jossakin vaiheessa vielä edelleen kehitetty, esim. toimintoja lisäämällä. Toiminnallista karsimista oli vastaavasti jouduttu tekemään kahteen kohteeseen.* Selvityksen perusteella siten ainakaan noin kymmen vuoden käyttöikä ei lähiliikuntapaikkojen osalta ole näyttäytynyt mitenkään erityisen ongelmallisena, vaikka ulkotiloihin sijoitettuihin ja

valvomattomiin toiminta- ja oleskelualueisiin liittyy omia erityishaasteita. Tyypillinen riski tällaisissa kohteissa on ilkivalta sekä muu häiriökäyttäytyminen ja erityisesti silloin kun kohteet on sijoitettu nuorisoa houkutteleviin ympäristöihin, joissa lähiliikuntapaikkojen tulisi olla jo lähtökohtaisesti. *Selvityksen perusteella ilkivalta ja muu häiriökäyttäytyminen olivatkin toteuttajatahojen yleisimmin esiin nostamia ongelmia lähiliikuntapaikojen elinkaaren näkökulmasta. Toinen keskeinen haaste olivat riittävän huollon ja kunnossapidon varmistaminen lähiliikuntapaikoille tiukentuvan kuntatalouden aikana.*

Lähiliikuntapaikkojen elinkaarta tarkastelleen selvitysosion tulokset antavat myös tukea sille strategiselle linjaukselle, että lähiliikuntapaikkojen sijoituskohteina tulisi kunnissa tarkastella erityisesti koulupiha-alueita. *Selvityksessä koulupihoihin sijoitetut lähiliikuntapaikat arvioitiin muita lähiliikuntapaikkatyyppejä yleisemmin erittäin aktiivisesti käytetyiksi ja niitä oli myös yleisimmin edelleen kehitetty valmistumisen jälkeen.* Elinkaari selvitysosiota analyyttisemmin lähiliikuntapaikkojen liikuntakäyttöä tarkasteltiin kuitenkin selvityksen lähiliikuntapaikkojen vapaa-ajankäyttöä lapsilla ja nuorilla selvittäneessä osiossa. Selvityksessä tarkasteltavina kohteina oli kahdeksan koulupihojen yhteyteen sijoitettua lähiliikuntapaikkaa eri puolilla Suomea. Vastaajina oli yhteensä 615 lasta ja nuorta, jotka oman koulupihansa lähiliikuntapaikan lisäksi raportoivat selvityksessä myös muiden kunnallisten liikuntapaikkojen käyttöaktiivisuuttaan. *Selvityksen perusteella keskimäärin hieman alle viidesosa lapsista ja nuorista käytti oman koulupihansa lähiliikuntapaikkaa vapaa-ajallaan aktiivisesti (vähintään kerran viikossa). Huomioitaessa myös satunnainen vapaa-ajan käyttö (vähintään kerran kuukaudessa), käytti lähiliikuntapaikkaa vapaa-ajallaan hieman yli puolet lapsista ja nuorista.* Huomionarvoista selvityksen tuloksissa oli myös se, että *tyttöjen ja poikien välillä ei juurikaan ollut eroja vapaa-ajan käytön aktiivisuudessa,* mikä kertoo tarkasteltujen lähiliikuntapaikkojen olleen sukupuoli näkökulmasta varsin tasa-arvoisia liikuntapaikkoja.

Lähiliikuntapaikat jäädytettyjen ulkokenttien ohella käytetyimpiä lasten ja nuorten vapaa-ajan liikuntapaikkoja

Edellä mainittua lasten ja nuorten lähiliikuntapaikkojen käyttöaktiivisuutta kuvaavaa kokonaistulosta on mielekästä pyrkiä arvioimaan ja suhteuttamaan. Yksi johtopäätös saadusta tuloksesta voisi olla se, että lähiliikuntapaikkojen vapaa-ajan käyttö oli lapsilla ja nuorilla vähäisempää kuin olisi toivottavaa huomioiden nykyiset liikuntasuositukset sekä kenties lähiliikuntapaikoille käyttömäärien osalta ladatut yhteiskunnalliset odotukset. Tällaista arviota voidaan perustella sillä, että kyselyyn vastanneista lapsista ja nuorista vain viidesosalla lähiliikuntapaikkojen vapaa-ajan käyttö oli aktiivista (”viikoittaista”) ja siten vain heille liikuntasuositusten toteutumisen kannalta selkeästi merkityksellistä. Toinen lähestymistapa saadun tuloksen arviointiin on suhteuttaa sitä muiden kunnallisten liikuntapaikkojen vapaa-ajankäyttöön lapsilla ja nuorilla, mitä tietoa selvityksessä myös vastaajilta kerättiin. Muita selvityksessä tarkasteltuja kunnallisia liikuntapaikkatyyppejä olivat mm. iso pallokenttä, yleisurheilukenttä, kunto- ja pururata, hiihtolatu, jäädytty ulkokenttä, koulujen liikuntasali, uimahalli, jäähalli ja skeittipaikka. *Selvityksen tuloksissa lähiliikuntapaikka oli jäädytettyjen ulkokenttien jälkeen toiseksi aktiivisimmin lasten ja nuorten vapaa-ajallaan käyttämä kunnallinen liikuntapaikka. Lähiliikuntapaikkojen käyttöaktiivisuuden erot seuraavaksi eniten käytettyihin liikuntapaikkatyyppeihin olivat kuitenkin varsin vähäisiä.* Tällaisesta vertailevasta näkökulmasta lähiliikuntapaikkojen voidaan siten arvioida olevan hyvinkin aktiivisesti käytettyjä vapaa-ajan liikuntapaikkoja lapsilla ja nuorilla.

Arvioitaessa lähiliikuntapaikkojen käyttöaktiivisuutta koskevia em. tuloksia, on lisäksi erityisen huomionarvoista se, että tehdyn selvityksen fokuksessa on ollut vain lähiliikuntapaikkojen vapaa-ajan käyttö, ei niiden koulupäivän aikainen käyttö. Kaikki tarkastellut lähiliikuntapaikat sijaitsivat koulupihojen yhteydessä ja niitä on siten lasten ja nuorten ollut mahdollista käyttää esimerkiksi välituntisin jokaisena koulupäivänä. Selvityksessä tarkasteltujen lähiliikuntapaikkojen ”kokonaiskäyttö” on siten luonnollisesti saatuja tuloksia selvästi aktiivisempaa. Tämä koulupäivän aikainen käyttömahdollisuushan on ollut keskeisimpänä perusteena lähiliikuntapaikkojen sijoittamisessa koulupihojen yhteyteen. Lisäksi yksi tehdyn selvityksen tärkeistä käytännön johtopäätöksistä voisi olla se, että lähiliikuntapaikkojen koulupäivän aikaiseen käyttöön tulisi kiinnittää kunnissa erityisen paljon huomiota, jotta lähiliikuntapaikkainvestoinnit lasten ja nuorten riittävän liikunnan edistämisessä saataisiin tehokkaasti hyödynnetyksi. Vapaa-ajalla lähiliikuntapaikat tavoittavat selvästi pienemmän osan lapsista ja nuorista kuin koulupäivän aikana. Tällaisia koulupäivän aikaisen liikunnan aktivoimiskeinoja on löydettävissä runsaasti mm. Liikkuva koulu -toimenpideohjelmasta

Selvityksen elinkaari ja käyttöaktiivisuus osioista voidaan yhteenvetona siten todeta, että niiden tuottamat tulokset puoltavat lähiliikuntapaikkoja kunnallisina liikuntapaikkainvestointeina. Lähiliikuntapaikkojen käyttöiän osalta ei ole nähtävissä mitään muusta liikuntapaikkarakentamisesta poikkeavia erityisiä riskitekijöitä ja myös vapaa-ajan käytön osalta lähiliikuntapaikat pärjäävät hyvin vertailussa muille kunnallisille liikuntapaikoille. Huomioitaessa vielä lähiliikuntapaikojen koulupäivän aikaisen käytön luomat mahdollisuudet, voidaan lähiliikuntapaikkoja pitää jopa erityisen perusteltuina liikuntapaikkahankkeina kunnissa.

1.2.4 Täydentäviä huomioita lähiliikuntapaikkarakentamisen kehittämistyön sekä jatkotutkimuksen näkökulmista

Edellä käsiteltiin lähiliikuntapaikkojen kokonaismäärään liittyviä tuloksia sekä esitettiin tähän liittyen arvio, että nykyinen lähiliikuntapaikkaverkosto ei ole vielä Suomessa riittävän kattava. Luonnollinen jatkokysymys tästä arviosta on se, paljonko lähiliikuntapaikkoja tarvittaisiin lisää. Kysymys on varsin haasteellinen, eikä siihen tämän selvityksen aineistoilla haettu vastauksia, mutta seuraavassa on kuitenkin kaksi näkökulmaa tällaisen pohdinnan ja mahdollisten jatkotutkimusten syötteiksi.

Lähiliikuntapaikkojen lisätarve tulevaisuudessa

Yksi tapa lähiliikuntapaikkojen lisätarpeen arviointiin on tarkastella sitä koulupihojen osalta. Koulupihat ovat olleet selvästi keskeisin lähiliikuntapaikkojen sijoittamiskohde viimeisen kymmenen vuoden ajan ja on perusteltua pitää niitä tulevaisuudessakin tällaisena painopistealueena. Tästä lähtökohdasta valtakunnalliselle kehittämistarpeelle voidaan hakea perustaa sellaisista kunnista, jotka ovat viime vuosina laatineet nykytilakartoituksiin pohjaavia kuntatasoisia lähiliikuntapaikkasuunnitelmia (esim. Jyväskylä, Salo, Kuopio, Kerava). Näiden kuntien lähiliikuntapaikkasuunnitelmien pohjalta voidaan todeta, että yli kolmasosa kunnan kaikista koulupihoista on keskimäärin valikoitunut kunnan lähiliikuntapaikkaverkoston kehittämiskohteiksi. Suhteutettaessa tämä koko Suomen peruskouluverkostoon (n. 2600 koulua) voidaan siten arvioida, että valtakunnallisesta lähiliikuntapaikkaverkostosta noin 900 kohdetta voisi olla perusteltua sijoittaa koulupihojen yhteyteen. Nykyisistä noin 750 lähiliikuntapaikasta on arviolta jonkin verran alle 500 jo koulupihojen yhteyteen toteutettuja, mikä tarkoittaisi siten ainakin noin 400 koulupihalle sijoitetun lähiliikuntapaikan lisätarvetta tulevaisuudessa.

Koulupihoille sijoitettavia lähiliikuntapaikkoja tarvitaan lisää useampia satoja

Toinen lähestymistapa lähiliikuntapaikkojen kokonaistarpeen arviointiin voisi pohjata suomalaisen liikuntapaikkaverkoston suunnittelumaantieteelliseen tarkasteluun. Tällaista tutkimustyötä onkin käynnissä Oulun yliopiston maantieteen laitoksella liittyen eri liikuntapaikkatyyppien saavutettavuuteen Suomessa. Tällaisessa lähestymistavassa lähtökohtana voisi olla sen hahmottaminen, kuinka paljon Suomessa on sellaisia asuinalueita, joihin esimerkiksi asukasmäärän perusteella on perusteltua sijoittaa lähiliikuntapaikka ja kuinka monelta tällaiselta alueelta nykyisellään sellainen vielä puutuu. Mielenkiintoinen alustava Oulun yliopiston em. tutkimushankkeesta saatu alustava tieto tämän typpisestä tarkastelusta on se, että nykyisellään Suomessa on noin 500 taajama-alueeksi määriteltyä aluetta, josta ei nykyisellään löydy omaa lähiliikuntapaikkaa, eikä sellaista ole myöskään 1 kilometrin etäisyydellä taajamarajasta. Oulun yliopisto tulee raportoimaan tutkimushankkeen tuloksia vuoden 2015 aikana, jolloin em. kysymyksiin saadaan mahdollisesti tarkentuneita vastauksia.

Lähiliikuntapaikan enimmäisetäisyys asuinalueilla

Toinen lähiliikuntapaikkaverkoston suunnitteluun liittyvä kysymys, joka myös herää tehdyn selvityksen tuloksista, on se, kuinka lähellä käyttäjiä lähiliikuntapaikkojen tulisi sijaita. Kysymyksen voisi asettaa myös siten, että mikä on enimmäisetäisyys kotiovelta, jonka sisäpuolella voidaan vielä ylipäänsä puhua lähiliikuntapaikoista. Luonnollisesti tämä kysymys osaltaan raamittaa myös edellä tehtyä pohdintaa tarvittavasta lähiliikuntapaikkojen kokonaismäärästä Suomessa. Selvityksen tulosten perusteella on joka tapauksessa ilmeistä, että lähiliikuntapaikkojen vapaa-ajankäyttö on vahvasti kytköksissä ainakin lapsilla ja nuorilla siihen, kuinka pitkä etäisyys käyttäjällä on lähiliikun-

tapaikkaan. *Selvityksen tulokset kertovatkin, että esimerkiksi alle 1 kilometrin etäisyydellä lähiliikuntapaikasta asuvilla lapsilla ja nuorilla viikoittain tapahtuva lähiliikuntapaikan vapaa-ajankäyttö oli yli kolme kertaa yleisempää kuin yli 5 kilometrin päässä asuvilla. Vastaavasti lapsia ja nuoria, jotka eivät käyttäneet omaa lähiliikuntapaikkaa kertaakaan vapaa-ajallaan, oli kaksi kertaa enemmän yli 5 kilometrin päässä asuvissa lapsissa ja nuorissa verrattuna alle 1 kilometrin etäisyydellä asuviin. Kokonaisuudessaan selvityksen aineistossa lähiliikuntapaikan käytön aktiivisuus oli hyvin lineaarisesti yhteydessä etäisyyteen lähiliikuntapaikasta.*

Lähiliikuntapaikkojen enimmäisetäisyyksiä pohdittaessa voisi lähtökohtana pitää sitä, että tiiviissä yhdyskuntarakenteessa ("asuinalueilla") matkan kotoa lähiliikuntapaikalle tulee olla sellainen, minkä kouluikäinen lapsi pystyy hyvin kulkemaan omatoimisesti kävellen tai pyörällä. Mikäli etäisyys edellyttää lapsen kuljettamista lähiliikuntapaikalle, ei liikuntapaikkaa voi kyseisen käyttäjän osalta mieltää lähiliikuntapaikaksi. Tästä lähtökohdasta voidaan esittää, että etäisyydet lähimpään lähiliikuntapaikkaan eivät saisi olla asuinalueilla juurikaan 1.5–2 kilometriä pidempiä. Kyseistä enimmäisetäisyyttä voidaan tämän selvityksen tulosten lisäksi perustella esimerkiksi lasten ja nuorten liikkumisetäisyyksiä kartoittaneiden tutkimusten tuloksilla sekä myös liikunnan yhdyskuntasuunnitteluun kehitetyillä suunnittelumalleilla. Ensin mainitusta tuore esimerkki on Aalto yliopistossa viime vuosina käynnissä ollut "Kaupunkiympäristö ja lasten liikkuminen" -tutkimus, jossa lasten ja nuorten aktiivisilla tavoilla toteutettujen (= kävellen tai pyörällä) liikkumisetäisyyksien keskiarvoksi saatiin 1.6 km. Jälkimmäistä näkökulmaa edustaa Jyväskylän yliopiston liikuntasuunnittelun elinpiirimallit, joissa ns. korttelielinpiirin karkeana raja-arvona on pidetty 1.5 km etäisyyttä omasta kotiovesta. Korttelielinpiiri on näissä suunnittelumalleissa määritelty sellaiseksi, jonka sisältä pitäisi löytyä keskeiset kaikille avoimet ja vapaasti käytettävät päivittäiset liikunta-, virkistys- ja leikkipaikat. Näiden korttelielinpiiriin kuuluvien liikuntapaikkojen joukkoon voidaan luontevasti mieltää juuri lähiliikuntapaikat.

Lähiliikuntapaikkaan ei saisi olla asuinalueilla matkaa enempää kuin 1.5–2 km

Lähiliikuntapaikan määrittelytapa ja muuttamistarve tulevaisuudessa

Kolmas tehdystä selvityksestä ja sen tuloksista nouseva huomionarvoinen jatkokysymys liittyy lähiliikuntapaikan määrittelyyn. Selvää on, että tällä kysymykselläkin on kytkös jo edellä käsiteltyihin teemoihin. Kysymykset siitä, paljonko tarvitaan lisää lähiliikuntapaikkoja tai kuinka lähelle käyttäjiään lähiliikuntapaikat tulisi sijoittaa, liittyvät myös siihen mitä lähiliikuntapaikalla tarkoitetaan ja nähdäänkö määrittelytavassa tulevaisuudessa muutostarpeita. Nykyisellään lähiliikuntapaikka on käsitteenä varsin väljästi määritelty, kuten selvityshankkeen taustatietoja esittelevässä luvussa kuvailtiin. Tästä syystä selvityksen osiossa, jossa selvitettiin lähiliikuntapaikkarakentamista edistäviä ja estäviä tekijöitä, kysyttiin kuntien liikuntatoimijoilta myös sitä, oliko heidän kunnassaan tehty lähiliikuntapaikkoihin liittyen jotakin omaa määrittelyä. *Selvityksen perusteella selvä pääosa kunnista nojaa lähiliikuntapaikka termin osalta valtakunnallisiin määrittelyihin tai eivät ole määrittelykysymystä edes erityisemmin pohtineet ja vain noin 10 % kunnista oli tehnyt asiassa myös jonkinlaista omaa määrittelyä.* Selvityksessä kuntien liikuntatoimilla oli myös mahdollista halutessaan kuvailla näkemyksiään lähiliikuntapaikka termin määrittelystä. Ohessa on yksi esimerkki tällaisesta näkemyksestä kunnalta, joka on vastannut nojaavansa olemassa oleviin valtakunnallisiin määrittelyihin.

"Lähiliikuntapaikka on liikuntapaikka joka pääsääntöisesti on kaikkien vapaassa käytössä. Esimerkiksi tekonurmikentät, yleisurheilukentät, monitoimikaukalot, hiekkakentät, panna-areenat, kuntoradat, frisbeeradat, ulkokuntolaitteet, ulkokoriskentät, beach -kentät, skeittipaikat, liikennepuisto, kiipeilyverkot, pyörätiet, jne.

Yllä esitetty näkemys nostaa hyvin esiin lähiliikuntapaikka -termin väljän määrittelyn tuottaman haasteen. Lähiliikuntapaikkaa ei kuntatasolla välttämättä nykyisin koeta omaksi liikuntapaikkatyypiksi, vaan lähiliikuntapaikka voi olla lähes mikä tahansa liikuntapaikka tai liikkumisympäristö, joka on jollakin mittapuulla arvioituna lähellä sekä vapaasti käytettävissä. Lähiliikuntapaikkojen tulevaisuuden kehittämistyötä pohdittaessa olisi siten tärkeätä arvioida tulisiko lähiliikuntapaikka määritellä nykyistä yksityiskohtaisemmin vai onko hyvin väljä määrittelytapa edelleen asian edistämisen

kannalta hyödyllisintä. Nykyisen väljän määrittelyn voidaan kuitenkin arvioida tuottavan ainakin seuraavia käytännön ongelmia lähiliikuntapaikkojen edistämistyölle. Ensinnäkin lähiliikuntapaikkojen määrän validi seuranta valtakunnallisesti tai paikallistasolla on mahdotonta, mikäli käsitykset termin sisällöstä ovat laajasti vaihtelevia. Toisena ongelmana voidaan pitää sitä, että väljä määrittely todennäköisesti heikentää kansalaisaktiivisuutta lähiliikuntapaikkojen edistämistyössä. Mikäli lähiliikuntapaikka -termillä ei ole selkeää, tavallisille kuntalaisillekin ymmärrettävää konkreettista sisältöä, on niiden osalta varsin vaikeaa saada syntymään paikallistasoisia hankealoitteita ja siten myös kuntapäättäjiin kohdistuvaa poliittista painetta. Lähiliikuntapaikkojen tarkemman määrittelyn tarve tulisi siten hyötyineen ja haittoineen pohtia analyyttisesti, yhtenä osana mahdollisten kehittämistoimenpiteiden suunnittelua.

Nykyinen väljä määrittelytapa vaikeuttaa lähiliikuntapaikkojen määrien seurantaa sekä kansalaisaktiivisuutta asiassa.

Nuoriso lähiliikuntapaikkojen käyttäjäryhmänä

Selvityksen päähavaintoja pohdiskelleen osion lopuksi, on seuraavassa vielä kaksi muuta huomioita tulevaisuutta silmällä pitäen. *Selvityksen perusteella lähiliikuntapaikkojen vapaa-ajankäyttö väheni lapsilla ja nuorilla selvästi iän mukana. Selvästi aktiivisimmin lähiliikuntapaikkoja käyttivät vapaa-ajallaan selvityksen aineistossa 4 -luokkalaiset, toiseksi aktiivisimmin 6 -luokkalaiset ja selvästi vähiten 8 -luokkalaiset.* Tulokset kertovat siten siitä, että tavanomaiset lähiliikuntapaikkatoteutukset eivät samassa määrin houkuttele yläkouluikäisiä kuin alakouluikäisiä. Oletettavasti tulosten takaa löytyy myös yleisempi liikunnan kiinnostavuuden vähenemisen trendi yläkouluiässä, mutta siitä huolimatta on syytä pohtia asiaa lähiliikuntapaikkojen suunnittelun kannalta. Voidaan esimerkiksi kysyä onko nuoria riittävällä tavalla osattu ottaa mukaan lähiliikuntapaikkojen suunniteluun, jotta juuri heitä kiinnostavat toimintamahdollisuudet olisivat tulleet paremmin huomioiduksi. Todennäköistä on, että tällaisessa nuorten osallistamisessa olisi vielä paljon kehittämistä kunnissa. Toisaalta voidaan myös kysyä, onko syntyneet monipuoliset liikuntamahdollisuudet osattu ottaa kunnissa käyttöön sellaisilla tavoilla, jotka maksimoisivat lähiliikuntapaikkojen käyttöä. Pelkkä paikan toteuttaminen ei todennäköisesti yleensä riitä aktiivisen käyttökulttuurin synnyttämiseen vaan tarvitaan tätä edistäviä toimintamalleja. Tässä varmasti erilaiset perinteisetkin tavat ovat toimivia, kuten liikuntatapahtumien toteuttaminen lähiliikuntapaikoilla tai joidenkin erityisten toimintapaikkojen käyttöönottokoulutukset, kuten on toimittu varsin yleisesti parkouralueiden sekä ulkokuntoilulaitteiden osalta. Kysyntää olisi tulevaisuudessa kuitenkin myös uudenlaisille ratkaisuille. Innovatiivisuutta voisi erityisesti peräänkuuluttaa keinoille, jotka synnyttäisivät lähiliikuntapaikoille uudentyyppistä, perinteistä seuratoimintaa kevyempää organisoitumista sekä erilaista ”höntsäpelikulttuuria”. Tässä kenties sosiaalisen median tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntäminen voisi olla tulevaisuudessa yksi apuväline.

Huoli lähiliikuntapaikkojen kunnossapidosta

Viimeisenä tulevaisuutta koskevana huomiona on syytä nostaa esiin huoli jo olemassa olevien lähiliikuntapaikkojen kunnossapidosta. Edellä on useaan otteeseen todettu, että Suomen nykyistä lähiliikuntapaikkaverkostoa on syytä määrällisesti tulevaisuudessa vielä merkittävästi vahvistaa. Toisaalta on kuitenkin yhtä lailla tärkeää, että olemassa olevasta verkostostakin pidetään hyvää huolta, jotta lähiliikuntaolosuhteiden kokonaistilanne aidosti paranee. Asia on erityisen huomionarvoinen nykytilanteessa, jossa kuntien talousnäkymät pitkälle tulevaisuuteen näyttävät erittäin vaikeilta. Kyseinen näkökulma tuli selvästi esiin lähiliikuntapaikkojen elinkaarta tarkastellessa selvitysosiossa. Kyseisen selvitysosion perusteella on aivan keskeinen olemassa oleviin lähiliikuntapaikkoihin liittyvä ongelma se, miten niiden riittävä huolto ja kunnossapito toteutetaan ja varmistetaan kuntatalouden haasteissa. Tämä kysymys on kuntatason lisäksi huomionarvoinen myös valtionhallinnon tasolla. Voidaan esimerkiksi kysyä tulisiko valtionavustuksissa tulevaisuudessa varautua myös joltakin osin lähiliikuntapaikkojen perusparannusten tukemiseen. Muiden liikuntapaikkatyyppien osaltahan tämä on ollut nykyisin yksi keskeinen avustamisen painopistealue. Joka tapauksessa on itsestään selvää, että jo syntyneestä sekä tulevaisuudessa täydentyvästä lähiliikuntapaikkaverkostosta on Suomessa pidettävä hyvää huolta, yhtä lailla kuin muustakin liikuntapaikkaverkostosta.

2. Toimenpide-ehdotukset

TAVOITTEEKSI 500 UUTTA LÄHILIIKUNTAPAIKKAA 2020 MENNESSÄ!

”Välitavoitteita”

- ➜ **Valtakunnallinen tempaus ”Sata koulupihaa lähiliikuntapaikaksi Suomi 100 -juhlavuonna 2017”**
- ➜ **Vähintään yksi valtionavustuksilla vauhditettu lähiliikuntapaikkahanke jokaiseen Suomen kuntaan**
- ➜ **Jokaiseen yli 10 000 asukkaan kuntaan poikkihallinnollisesti laadittu kuntatasoinen lähiliikuntapaikkasuunnitelma**

1. **Lähiliikuntapaikkarakentamisen valtionrahoitusta lisätään, erityisesti koulupihakohteiden osalta**
- o **Koulupihakohteissa OKM nostaa rahoitusosuutensa 50%:iin (enintään 100 000 € / hanke). Käynnistys viimeistään 2017 juhlavuonna.**
- o **Koulupihoihin osoitettua kokonaisrahoitusta kasvatetaan**

2. **Aluehallintovirastojen (AVIT) rooli aktiivisemmaksi lähiliikuntapaikkojen edistämistyössä**
- o **Lähiliikuntapaikoille Aveissa ”rahoitussuunnitelmat”**
- o **Aveittain lähiliikuntapaikkoja koskevat tulostavoitteet**
- o **Kuntatasoinen lähiliikuntapaikkasuunnitelma Aveissa valtionavustuksen ”ehdoksi” yli 10 000 asukkaan kuntien osalta**

3. **Kuntiin vastuutaho lähiliikuntapaikkarakentamisen osalta**
- o **Suosituksena liikunnasta vastaavan hallintokunnan johtama poikkihallinnollinen lähiliikunta paikkatyöryhmä**
- o **Vastuutahon tehtävänä lähiliikuntapaikkojen kokonaissuunnitelman laatiminen ja toteuttaminen sekä lähiliikuntapaikkojen aktiivisen käytön edistäminen**

4. **Täsmennetään lähiliikuntapaikka -käsitteen määrittelyä**
- o **Lähiliikuntapaikkojen jako esimerkiksi kahteen kategoriaan.**

1. **OKM:n määritelmän hengen mukaiset** *lähiliikuntapaikat*, **joissa toimintasisällöllisesti korostuu liikunnallinen monikäyttöisyys, lajilähtökohdista / -normeista riippumattomuus sekä selkeä tilallinen rajaaminen (= lähiliikuntapaikka)**
2. **Muunlaiset vapaakäyttöiset** *lähiliikuntaolosuhteet* **(esim. kevyen liikenteen väylät, hiihtoladut, kuntopolut sekä yksittäiset skeittipaikat, monitoimiareenat yms.)**

5. **Kannustetaan paikallisia ja valtakunnallisia toimijoita kehittämistyöhön ja innovatiivisuuteen**
- o **Lähiliikuntapaikat hyvä kokeilualusta uudenlaisille liikuntapaikkainnovaatioille**
- o **Tulevaisuudessa yhteiskunnallista tilausta mm. ikääntyvien näkökulmasta**

Selvitysosioiden erillisraportit

3. Lähiliikuntapaikkarakentamisen määrällista tarkastelua vuosilta 2001–2014

3.1 Selvityksen toteutuksen ja aineiston kuvaus

Selvityksen aineistoina on käytetty vuosien 2001–2014 liikuntapaikkarakentamisen valtionavustustietoja koskien ns. pieniä alle 700 000 €:n liikuntapaikkahankkeita. Vuosi 2001 on valittu tarkastelun lähtövuodeksi, koska se on ollut ensimmäinen vuosi, jolloin lähiliikuntapaikat asemoitiin valtion liikuntapaikkarakentamista ohjaavassa suunta-asiakirjassa painopisteasemaan. Tätä edeltävinä vuosina toteutettiin ainoastaan yksittäisiä lähiliikuntapaikkojen kokeiluhankkeita. Valtionavustuksia koskevat tiedot on saatu vuoteen 2013 saakka Opetus-ja kulttuuriministeriön liikuntayksiköstä ja viimeisimpien vuoden 2014 tietojen osalta eri aluehallintovirastojen verkkosivuilta. Saadussa tieto-aineistossa on ollut mukana vuosittain eriteltyinä kaikki pienille liikuntapaikkahankkeille myönnetyt valtionavustukset.

Johtuen lähiliikuntapaikka termin väljästä määrittelystä on lähiliikuntapaikkahankkeiden yksilöiminen avustuspäätöksistä ollut osittain tulkinnanvaraista. Pääosassa avustuspäätöksiä on mukana lähiliikuntapaikkaan viittaava tunniste, jolla hanke on avustuspäätöksen yhteydessä määritelty lähiliikuntapaikaksi, mutta erityisesti 2000-luvun ensimmäisten vuosien osalta tällaista tunnistetta ei aina käytetty. Tällaisten ”tunnisteettomien” hankkeiden osalta tulkinta siitä, onko hanke ollut lähiliikuntapaikka, on tehty hankkeen nimen perusteella. Tässä tulkinnassa on käytetty seuraavia periaatteita:

- Kaikki hankkeet, joiden nimessä on maininta ”lähiliikuntapaikka” tai ”lähiliikunta-alue” on tulkittu lähiliikuntapaikaksi
- Koulupihojen yleiseen kunnostamiseen sekä monitoimikenttien rakentamiseen viittaavat hankkeet on myös tulkittu lähiliikuntapaikkahankkeiksi
- Sen sijaan skeittipaikkoja /rullalautailualueita tai frisbeegolfratoja tai muita yksittäiseen lajiin viittavia liikuntapaikkoja ei ole laskettu lähiliikuntapaikoiksi, mikäli hankkeen nimestä ei ole käynyt ilmi, että kyseiset toiminnot ovat osa laajempaa lähiliikuntapaikkakokonaisuutta.

Liikuntapaikkahankkeiden valtionavustuspäätöstietojen lisäksi selvityksen aineistona on käytetty Lipas tietokannasta saatavissa olevia lähiliikuntapaikkoja koskevia tietoja. Kyseistä tietokantaa päivitettiin aktiivisesti loppuvuoden 2013 aikana tietokannan ylläpitäjän toimesta yhteistyössä kunnallisten liikuntatoimien kanssa.

3.2 Tulokset

3.2.1 Valtionavustusta saaneiden lähiliikuntapaikkahankkeiden määrän tarkastelua

Kuviossa 1 on esitettynä valtionavustusta saaneiden hankkeiden vuosittaiset lukumäärät valtakunnallisesti ja alueellisesti eriteltyinä. Valtakunnallisesti tarkasteltuna voidaan hankemäärissä nähdä kasvava yleistrendi, jota ovat kuitenkin katkoneet selvät ”taantumavaiheet”. Vuonna 2001, lähiliikuntapaikojen noustessa virallisesti mukaan valtion liikuntapaikkastrategiaan, valtionavustuksilla tuettujen hankkeiden määrä oli 17. Vuonna 2012, joka oli hankeavustusten osalta huppuvuosi, oli hankemäärä nelinkertaistunut 68 tuettuun hankkeeseen. Taantumavaiheet myönnettyjen avustusten osalta ovat vastaavasti ajoittuneet vuosien 2008–2010 väliin sekä kahdelle viimeisimmälle vuodelle 2013-2014, joina hankemäärät ovat pudonneet noin 50 vuosittaisen hankkeen määriin. Avustettujen hankkeiden taantumavaiheet osuvat yhteen yleisten talouden taantumavaiheiden kanssa ja kertonevat siten siitä, että kyseisinä vuosina ovat useissa kunnissa liikuntapaikkahankkeet olleet seisahduksissa ja avustuksia ei ole samassa määrin haettu kuin edeltävinä vuosina. Talouden taantumat eivät ole 2000-luvun aikana juurikaan vaikuttaneet valtion liikuntapaikkarakentamisen määrärahoihin, joten avustettujen hankkeiden määrien putoamisen syyt eivät ole lähtöisin valtionhallinnosta. Alueellisesti tarkasteltuna kuvio 1 kertoo siitä, että selvästi eniten tuettuja hankkeita on ollut Etelä-Suomen alueella, joissa vuosittaiset tuettujen hankkeiden määrät ovat yleisesti vaihdellet 10-20 hankkeen välillä. Muilla alueilla määrät ovat yleensä vuosittain jääneet alle kymmeneen tuettuun hankkeeseen.

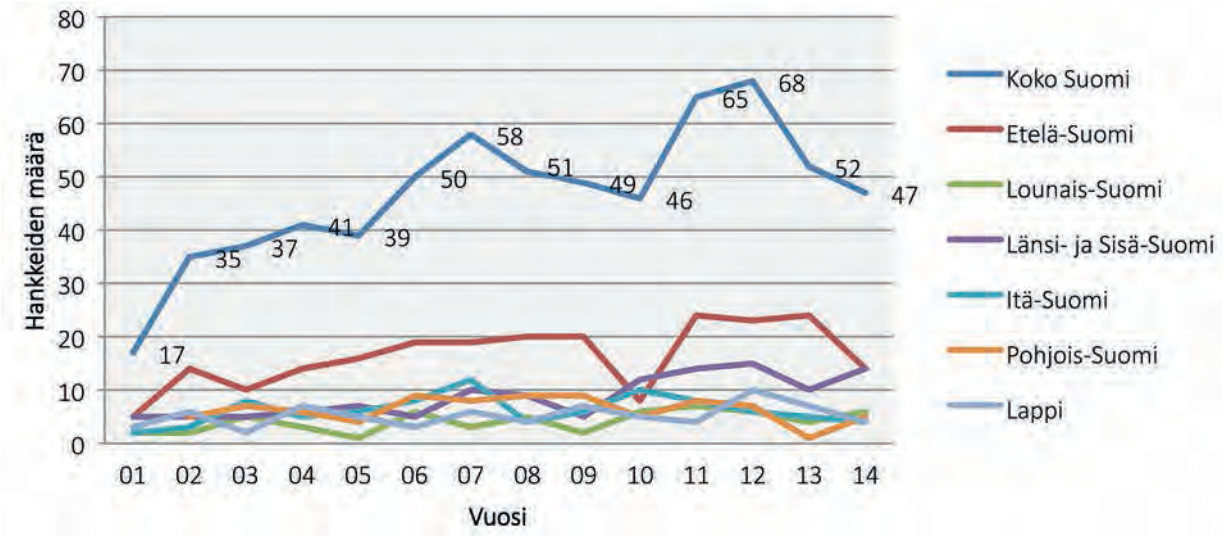

Kuvio 1. Valtionavustuksilla tuettujen lähiliikuntapaikkahankkeiden lukumäärät vuosina 2001–2013.

Kuviossa 2 on vielä hieman yksityiskohtaisemmin eritelty valtionavustuksilla tuettujen hankkeiden kokonaismääriä aluehallintovirastoittain ja maakunnittain tarkasteltuna. Aluehallinnon näkökulmasta kuvio kertoo, että eniten tuettuja hankkeita on toteutettu nykyisen Etelä-Suomen Aluehallintoviraston alueella (219 hanketta) ja vähiten nykyisen Lounais-Suomen aluehallintoviraston alueella (54 hanketta). Maakunnittain tarkasteltuna vastaavasti selvästi eniten valtionavustuksilla tuettuja hankkeita on toteutettu Uudenmaan alueella, jossa määrä on hieman yli 100 hanketta. Seuraavaksi eniten tuettuja hankkeita on ollut Lapin (75 kpl) ja Pohjois-Pohjanmaan (62) maakunnissa. Vähäisintä tuettujen hankkeiden määrä on ollut Etelä-Karjalan maakunnassa, jossa tuettuja hankkeita on 2000 -luvun aikana toteutettu 10.

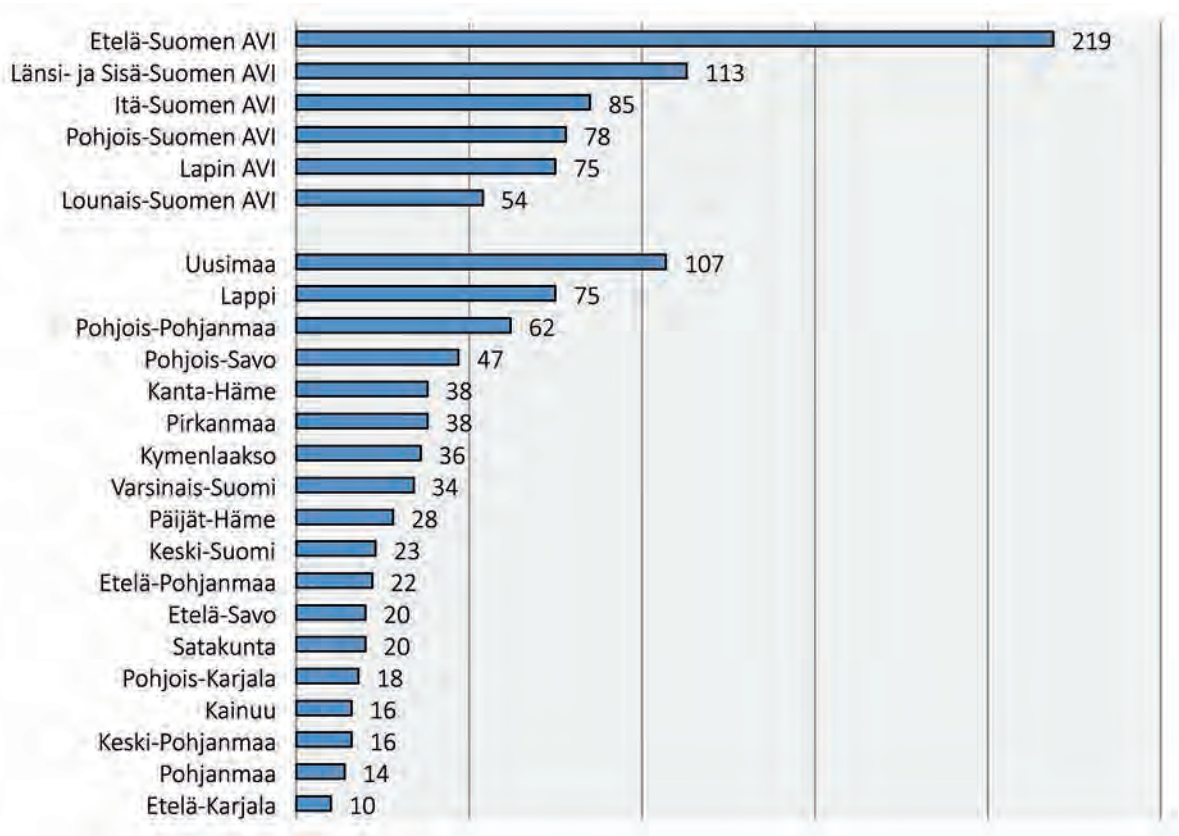

Kuvio 2. Valtionavustuksilla tuettujen hankkeiden lukumäärä aluehallintovirastoittain ja maakunnittain v. 2001-2013

Kuviossa 3 on vastaavasti tarkasteltu sitä, kuinka paljon nykyisten aluehallintovirastojen alueella on suhteellisesti kuntia, jotka ovat olleet valtionavustuksilla toteutettujen hankkeiden osalta aktiivisempia tai passiivisempia. Tämän tarkastelun näkökulmasta suhteellisesti eniten aktiivisia kuntia on ollut Lapin Avin alueella, jossa lähes puolet kunnista on toteuttanut 2000-luvun aikana vähintään kolme valtionavustuksilla tuettua hanketta. Mikäli aktiivissa kunnissa huomioidaan myös ne kunnat, jotka ovat toteuttaneet 1-2 tuettua hanketta 2000-luvun aikana, niin myös Etelä-Suomen ja Pohjois-Suomen Avin alueella on Lapin ohella suhteellisesti paljon aktiivisia kuntia. Sen sijaan tällaisessa tarkastelussa suhteellisesti eniten passiivisia kuntia on nykyisten Lounais-Suomen sekä Länsi- ja Sisä-Suomen Aviien alueilla, joissa lähes puolet kunnista ovat sellaisia, jotka eivät ole toteuttaneet 2000-luvun aikana yhtään valtionavustuksilla tuettua lähiliikuntapaikkaa.

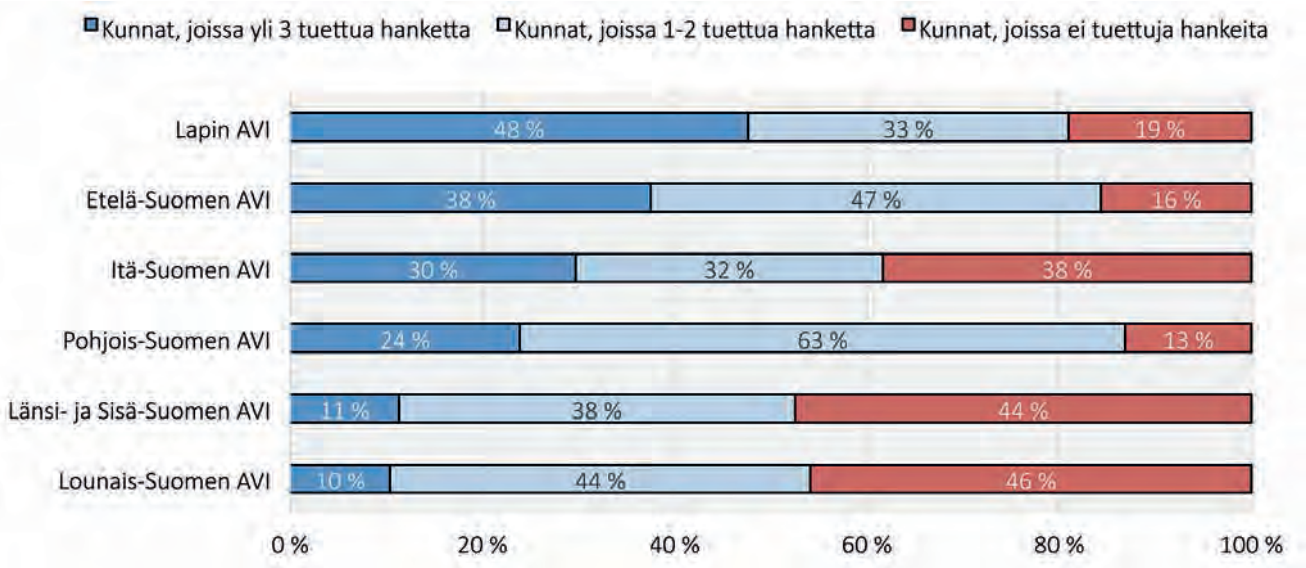

Kuvio 3. Valtionavustuksella vuosina 2001-2013 tuetut lähiliikuntapaikat suhteessa kuntamääriin Aveittain tarkasteltuna

Kuviossa 4 on vielä tarkasteltu valtionavustuksilla tuettujen lähiliikuntapaikkahankkeiden prosentuaalisia osuuksia asukasluvun mukaisissa kuntakokoluokissa. Kuvio 4 kertoo, että eniten, hieman yli neljäsosa valtionavustuksilla toteutetuista hankkeista, on tehty 10 000–30 000 asukkaan kunnissa ja toiseksi eniten, tasan neljäsosa, suurimmissa yli 50 000 asukkaan kunnissa. Vastaavasti asukasluvultaan pienimmissä alle 5000 asukkaan kunnissa, joita Suomen kunnista on suhteellisesti eniten (noin 40 %), valtionavustuksilla tuetuista lähiliikuntapaikkahankkeista on toteutettu alle viidesosa. Valtionavustuksilla tuettuja lähiliikuntapaikkoja on siten kokonaisuudessaan selvästi eniten toteutettu asukasluvultaan suurehkoissa kunnissa, kuin pienimmissä. Tässä yhteydessä on luonnollisesti huomioitava se, että myös selvä pääosa väestöstä Suomessa keskittyy asukasluvultaan suurimpiin kuntiin.

Kuvio 4. Valtionavustuksella vuosina 2001–2013 tuettujen lähiliikuntapaikkahankkeiden % osuudet asukasluvun mukaisissa kuntakokoluokissa.

(Huom. Nykyisten lähiliikuntapaikkojen sijoittumista erilaisiin yhdyskuntarakennetyyppeihin tullaan tarkemmin tarkastelemaan osana Oulun yliopiston toteuttamaa liikuntapaikkojen saavutettavuus tutkimusta, joka tullaan raportoimaan vuoden 2015 aikana)

3.2.2 Lähiliikuntapaikoille myönnettyjen valtionavustusten tarkastelua

Lähiliikuntapaikkarakentamisen valtionavustusten tarkastelussa on hyödynnetty rakennuskustannusindeksiä (RKI=2000) hintakehityksen kuvaamiseksi. Indeksin avulla aikaisempien vuosien valtionavustukset on saatu vertailukelpoisiksi nykyrahassa. Vuoden 2001 valtionavustukset myönnettiin markkamääräisinä ja ne on tässä selvityksessä muutettu euromääräisiksi.

Reilun 10 vuoden aikana valtionavustusten rahallinen arvo on noussut huomattavasti ensimmäisistä vuosista (kasvua 627 %) ja yhteensä valtio on tukenut lähiliikuntapaikkarakentamista vuosina 2001–2014 noin 30 miljoonalla eurolla nykyrahassa mitattuna. Tämä tarkoittaa vuosittaisten valtionavustusten olleen keskimäärin noin 2 miljoonaa euroa lähiliikuntapaikkarakentamisen tukemiseen Valtionavustuksen keskimääräinen suuruus on vuosina 2001–2013 ollut noin 40 000 euroa ja mediaani hieman pienempi, 32 000 euroa. Avustusten rahallisen arvon vaihtelu on kuitenkin varsin suurta, minkä vuoksi avustussummien keskihajonta on 38 000 euroa. Suurimmillaan yksittäiselle hankkeelle myönnetty avustus on ollut noin 200 000 € ja pienimmillään noin 5000 € Avustussummista selvä pääosa, noin 75 %, on kuitenkin ollut alle 60 000 euroa. Vastaavasti 50 % avustuksista jäi alle 33 000 euron ja noin viidesosa on ollut alle 20 000 euroa. Alle 10 000 euron avustussummat ovat olleet yksittäisiä poikkeuksia.

Kuviossa 5 on kuvattuna valtionavustusten rahallisen arvon muutokset 2000-luvun aikana valtakunnallisesti ja alueellisesti. Perustrendi on vuosittaisissa kokonaissummissa ollut nouseva ja mukaillut siten hankemäärissä tapahtunutta kasvua. Myönnettyjen valtionavustuksien selvä huippuvuosi lukumäärien ja rahallisen arvon perusteella oli vuosi 2011, jolloin 68 lähiliikuntapaikkahanketta tuettiin ja niiden saama yhtyeenlaskettu valtionavustus oli 4,6 miljoonaa euroa. Avustuksien rahallinen arvo kasvoi eniten juuri vuosien 2010–2011 välillä, jolloin yhteenlaskettujen valtionavustusten rahallinen arvo kasvoi 2 miljoonasta eurosta huippuarvoonsa 4,6 miljoonaan euroon. Voimakas kasvu kääntyi kuitenkin selvästi alaspäin jo seuraavina vuosina ja vuonna 2013 kokonaissumma oli noin 3 miljoonaa euroa. Tuoreimmat vuoden 2014 avustustiedot kertovat jälleen pienestä kokonaissumman noususta noin 3,5 miljoonassa euron.

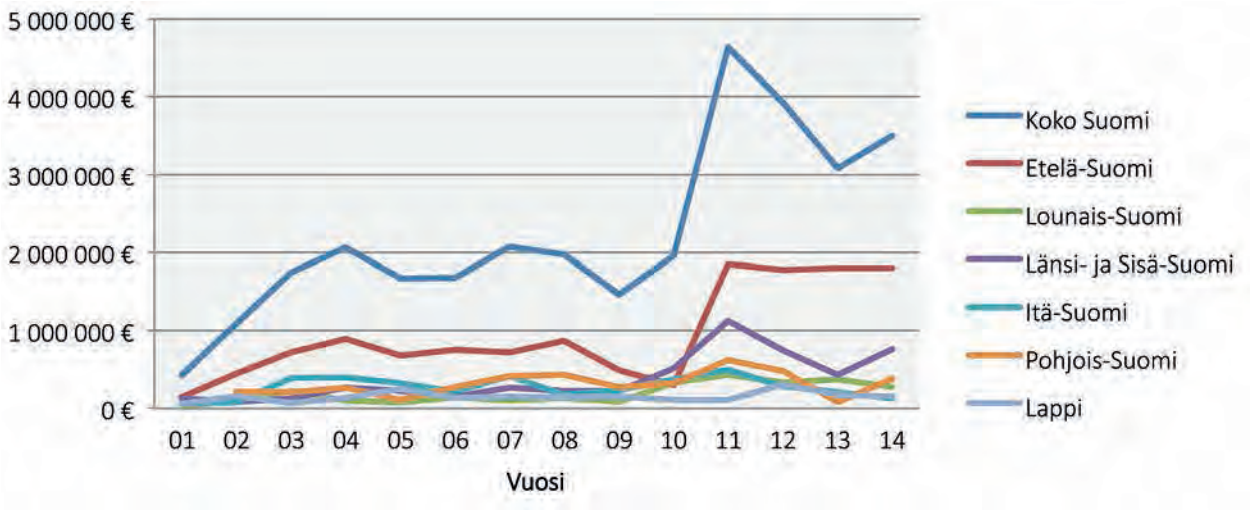

Kuvio 5. Lähiliikuntapaikoille myönnettyjen valtionavustuksien indeksikorjatut kokonaissummat v. 2001–2014

Kuvioon 6 on koottu vuosien 2001–2013 kokonaisavustussummat kuntakokoluokittain, Aveittain ja maakunnittain. Pääosiltaan tulokset ovat luonnollisesti samansuuntaiset kuin edellä käsitellyssä vastaavassa hankemääräisessä tarkastelussa, eli suurempi hankemäärä tarkoittaa suurempia avustussummia. Kokonaisuudessaan selvästi eniten rahaa lähiliikuntapaikkahankkeille on jaettu nykyisen Etelä-Suomen aluehallintoviraston alueella (yhteensä yli 11 milj. euroa) ja maakunnittain tarkastellen ko. AVI -alueen Uudenmaan maakunnassa (yhteensä n. 7 milj. euroa), eli alueilla, joissa on ollut myös eniten avustettuja hankkeita. Kuntakokoluokittain tarkastellen vastaavasti eniten avustusta on kohdistunut yli 50 000 asukkaan kuntiin, lähes 9 miljoonaa euroa. Tältä osin on sen sijaan eroa hankemääräiseen tarkasteluun, sillä hankemääräisesti eniten hankkeita on kohdistunut 10 000-30 000 asukkaan kuntiin (ks. kuvio 3). Edellä kuvattu ero kertoo siitä, että isoimpien yli 50 000 asukkaan kuntien hankkeissa yksittäisten hankkeiden avustussummat ovat olleet keskimääräisesti korkeampia kuin 10 000-30 000 asukkaan kunnissa. Kyseinen kuntakoon ja keskimääräisen avustussumman välinen yhteys on nähtävissä kootussa aineistossa laajemminkin. Esimerkiksi alle 5000 asukkaan kunnissa keskimääräinen avustuksen suuruus on n. 34 000 euroa, kun 10 000-30 000 asukkaan kuntaluokassa keskiarvo on n. 42 000€ ja yli 50 000 asukkaan kunnissa n. 57 000 euroa.

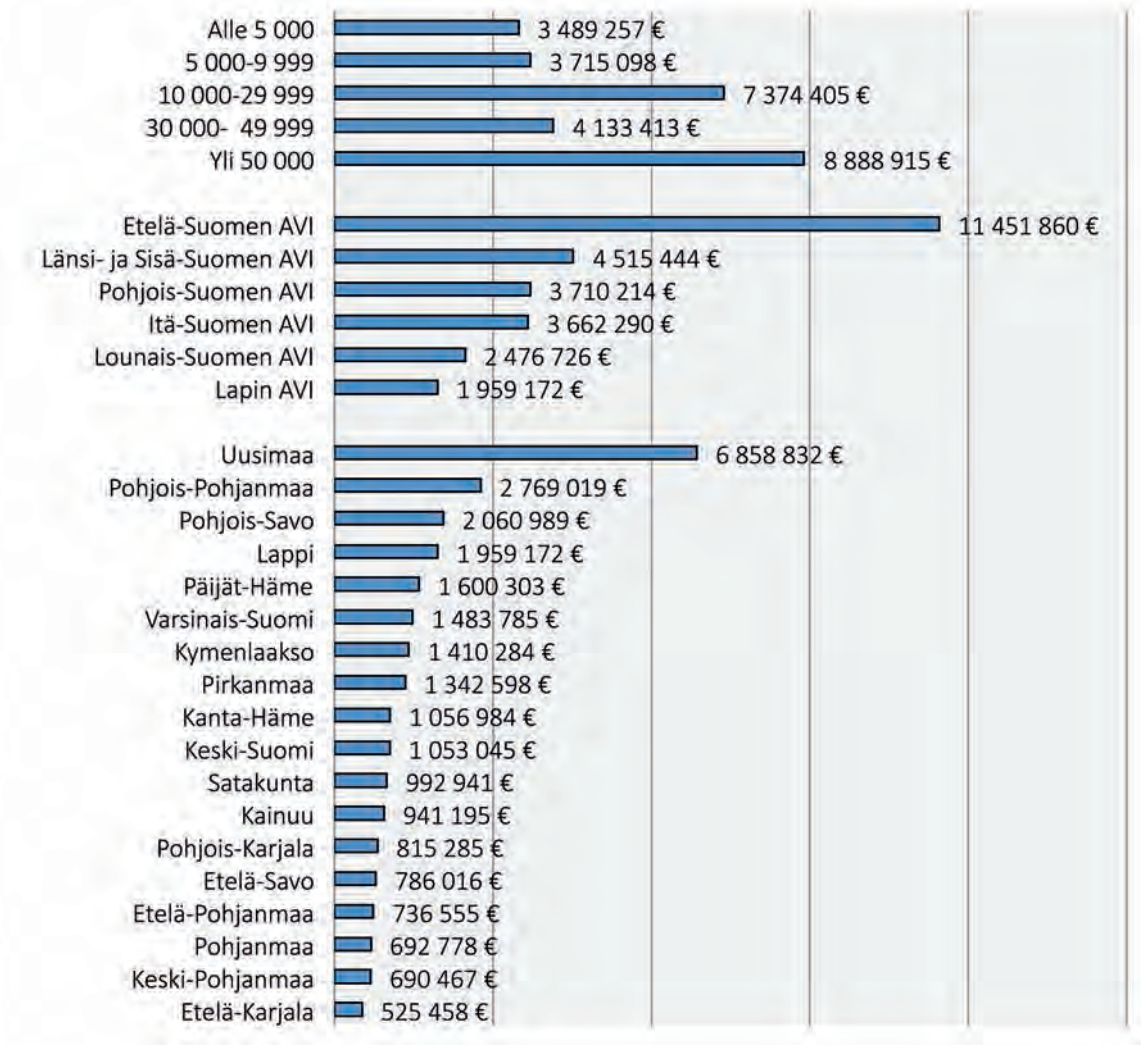

Kuvio 6. Valtionavustusten kokonaissummat vuosilta 2001-2013 (vai 2014?) kuntakoon, aluehallintoalueen ja maakuntien mukaisissa luokissa

Kuviossa 7 on tarkasteltu keskimääräisen yksittäisen hankkeen saaman avustussumman muutosta vuosien 2001–2013 välillä valtakunnallisesti sekä Etelä-Suomen ja Lapin Avien välillä, jotka edustavat avustussummien keskiarvojen ääripäitä. Valtakunnallisella tasolla yksittäisen valtionavustuksen keskimääräinen arvo vuosituhannen alussa oli alle 30 000 euroa. Ensimmäisen 10 vuoden aikana keskiarvon kehittymisessä ei tapahtunut suuria muutoksia, sillä vaihteluväli oli 24 000–45 000 euroa. Keskimääräisen valtionavustussumman voimakas kasvu alkoi kuitenkin vuonna 2010, jolloin se yli kaksinkertaistui kahden vuoden aikana nousten n. 70 000 euron tasolle vuonna 2011. Vuosina 2012 ja 2013 kasvu on taittunut noin 60 000 euron tasolle. Nousu liittynee liikuntapoliittisissa linjauksissa tapahtuneisiin muutoksiin, joissa mm. lähiliikuntapaikkahankkeiden avustusosuuksia pyrittiinkin juuri korottamaan. Kuvio 6 kertoo kuitenkin myös siitä, että muutoinkin 2000-luvun ajan keskimäärin pienimpiä avustussummia jakaneella Lapin AVI:n alueella ei vastaavaa avustussummien kasvua ole juurikaan tapahtunut.

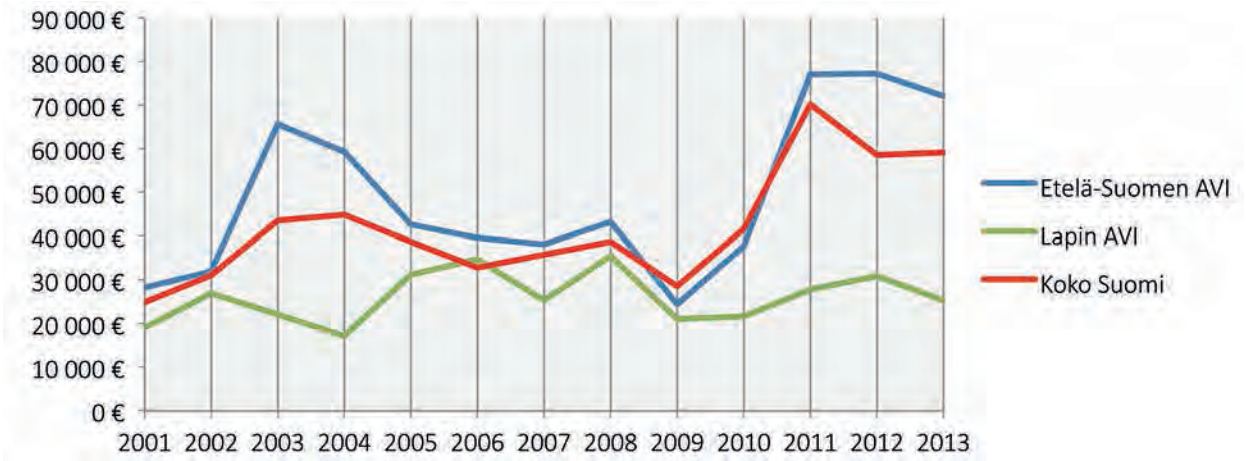

Kuvio 7. Keskimääräinen avustussumma Etelä-Suomen ja Lapin Aveissa sekä valtakunnallisesti vuosina 2001–2013.

3.2.3 Lähiliikuntapaikkojen valtakunnallisen kokonaismäärän tarkastelua

Lähiliikuntapaikkojen kokonaismäärän tarkastelussa on hyödynnetty edellä käsiteltyjen valtionavustustietojen lisäksi Lipas -tietokannasta löytyviä tietoja, joita lähiliikuntapaikkakohteiden osalta päivitettiin aktiivisesti yhteistyössä kuntien kanssa vuoden 2013 aikana. Lipas -tietokannasta saatavia tietoja on pyritty hyödyntämään erityisesti niiden lähiliikuntapaikkakohteiden selvittämiseksi, joita on kunnissa toteutettu ilman valtionavustusta. Selvitystyössä käytetyt tietoainekset on siten yhdistetty ja huomioitu päällekkäiset kummassakin tietokannassa olevat kohteet. Kumpaankin em. tietolähteeseen, mutta erityisesti Lipas -tietokantaan, liittyy selviä ongelmia ja puutteita, josta syystä alla esitettyihin tuloksiin on syytä suhtautua vain suuntaa antavina. Keskeisin ongelma kummassakin tietoaineistossa liittyy lähiliikuntapaikan määrittelyn haasteisiin.

Kuviossa 8 on esitelty em. tietolähteistä kootut tiedot kunnissa sijaitsevista lähiliikuntapaikoista. Saatavissa olevien tietojen perusteella lähiliikuntapaikkoja oli Suomessa selvityksen tekohetkellä keväällä 2014 yhteensä 759 kpl. Näistä 655 lähiliikuntapaikkaa on sellaisia, jotka on toteutettu valtionavustuksilla tuettuina ja siten on hieman yli 100 sellaista lähiliikuntapaikkaa, joissa ei tällaista rahoitusresurssia ole ollut käytössä. Kyseinen tulos tarkoittaa sitä, että tiedossa olevista kuntien lähiliikuntapaikoista yli 80 % on toteutettu valtionavustuksia hyödyntäen. Huomionarvoista edellä mainittuun lähiliikuntapaikkojen määrittelyn haasteeseen liittyen on se, että valtionavustuksia hyödyntämättömien hieman yli sadan lähiliikuntapaikkakohteen joukossa on Lipas -tietokannassa mainittu 30 päiväkotipihaa tai -leikkipuistoa, jotka kunta on ilmoittanut lähiliikuntapaikaksi.

Kuviossa 9 on vastaavasti saatavissa olevien tietojen pohjalta tarkasteltu lähiliikuntapaikkojen kokonaistilannetta siitä näkökulmasta, kuinka monta sellaista kuntaa on Suomessa, joissa on vähintään yksi lähiliikuntapaikka tai ei ole yhtään lähiliikuntapaikkaa. Lisäksi tarkastelu on tehty vastaavalla tavalla niiden kuntien osalta, jotka ovat hyödyntäneet lähiliikuntapaikkakohteissaan valtionavustusta. Selvityksen perusteella vähintään 1 lähiliikuntapaikka löytyy 232 kunnasta ja sen sijaan kuntia, jossa ei ole yhtään ilmoitettua lähiliikuntapaikkaa, on 72. Vastaavasti kuntia, jotka ovat toteuttaneet vähintään yhden valtionavustuksia hyödyntäneen lähiliikuntapaikan, on yhteensä 216 ja kuntia, jotka eivät ole kertaakaan hyödyntäneet lähiliikuntapaikkojen valtionavustusmahdollisuutta, on 89.

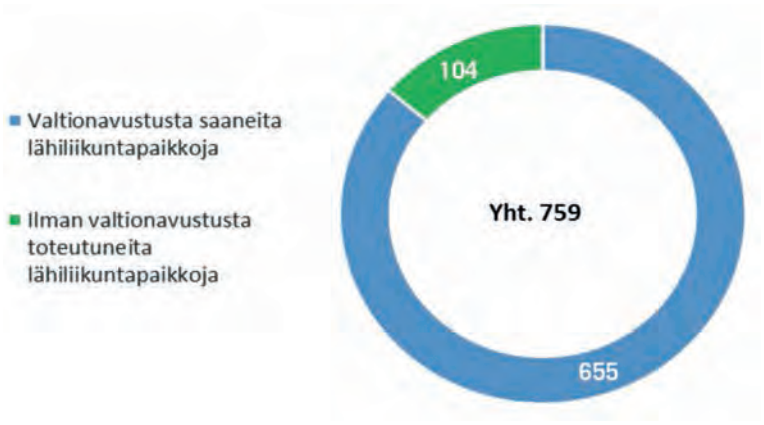

Kuvio 8. Lähiliikuntapaikkojen kokonaismäärä Suomessa valtionavustus ja Lipas -tietojen perusteella

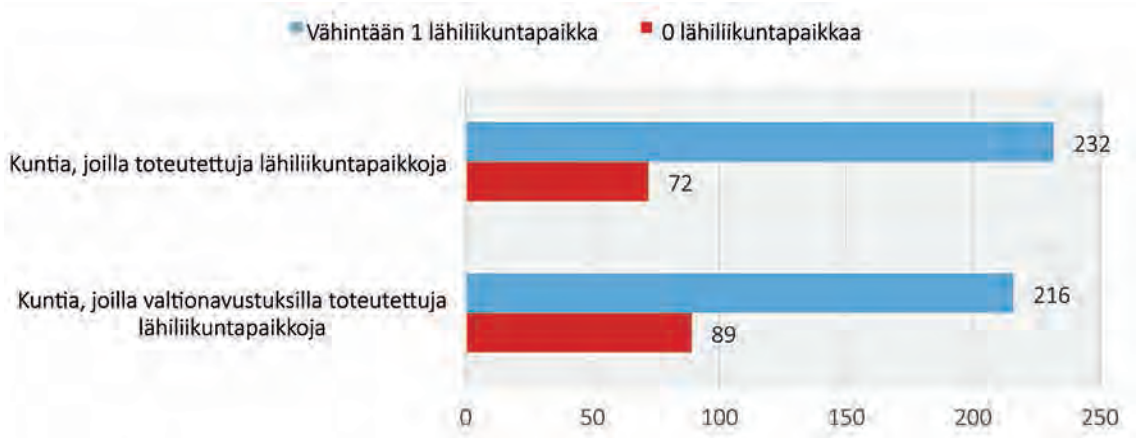

Kuvio 9. Lähiliikuntapaikkoja toteuttaneiden sekä ei toteuttaneiden kuntien määrät

Lopuksi valtionavustustiedoista on poimittu joitakin yksittäisiä huomioita liittyen kuntiin jotka eivät ole toteuttaneet 2000-luvun aikana yhtään lähiliikuntapaikka valtionavustuksia hyödyntäen sekä toisaalta kunnista, jotka ovat avustusten hyödyntämisten osalta olleet erityisen aktiivia. Selvä pääosa, hieman yli 60 % niistä kunnista, jotka eivät ole toteuttaneet yhtään lähiliikuntapaikkaa valtionavustuksia hyödyntäen, ovat olleet pieniä alle 5 000 asukaan kuntia. Lähes neljännes näistä kunnista on ollut 5 000-10 000 asukkaan kuntia ja hieman yi 10 % 10 000-30 000 asukkaan kuntia. Vastaavasti isoimpien, yli 30 000 asukkaan kuntien joukosta, löytyy kaksi kuntaa, jotka eivät ole toteuttaneet yhtään lähiliikuntapaikkaa valtionavustusten tukemana. Aktiivisten kuntien osalta voidaan huomioina vastaavasti todeta, että kaikkein aktiivisimpia kuntia, jotka ovat toteuttaneet 2000-luvun aikana jo vähintään 10 valtionavustuksia hyödyntänyttä lähiliikuntapaikkahanketta, on yhteensä kuusi. Kaikkein eniten toteuttaneessa kunnassa lähiliikuntapaikkahankkeita on 2000-luvun aikana toteutunut yhteensä 12 kappaletta. Kaikki em. aktiivisimmat kunnat ovat kooltaan 30 000-100 000 asukkaan kaupunkeja.

3.3 Selvitysosion päätulokset tiivistetysti

- Käytössä olevien tietojärjestelmien kautta (valtionavustuspäätökset & Lipas -tietokanta) on arviotavissa, että nykyisellään Suomessa on noin 750 lähiliikuntapaikkaa. Näistä selvä pääosa on syntynyt valtionavustushankkeina ja vain viidesosa kuntien itse toteuttamina. Kuntia, joissa eri tietokantojen perusteella ei ole toistaiseksi yhtään lähiliikuntapaikkaa, on noin 70.

- Eniten lähiliikuntapaikkahankkeita ovat 2000 -luvun aikana toteuttaneet asukasmäärältään suurehkot yli 10 000 asukkaan kunnat ja kaupungit. Esimerkiksi kaikista valtionavustuksilla toteutetuista hankkeista 2/3 on toteutettu ko. kokoisissa kunnissa, joiden suhteellinen osuus on noin kolmasosa Suomen kunnista. Vastaavasti alle 5000 asukkaan kunnissa on valtionavustuksella toteutetuista lähiliikuntapaikoista toteutettu vain viidesosa, vaikka näitä pieniä kuntia on Suomen kunnista noin 40 %.

- Kunnista, jotka eivät ole toteuttaneet 2000-luvun aikana yhtään lähiliikuntapaikka valtionavustuksia hyödyntäen on noin 60 % pienimpiä alle 5000 asukkaan kuntia ja noin neljäsosa 5 000–10 000 asukkaan kuntia. Suuria yli 30 000 asukkaan kaupunkeja on näiden kuntien joukossa kaksi. Kaikkien aktiivisimmat kunnat ovat sen sijaan valtionavustuksia hyödyntäen toteuttaneet yli 10 hanketta 2000 -luvun aikana. Tällaisia kuntia on kuusi ja ne kaikki ovat suurehkoja 30 000–100 000 asukkaan kaupunkeja.

- Alueellisesti tarkastellen suhteellisesti aktiivisinta valtionavustuksilla tuettujen lähiliikuntapaikkojen toteuttaminen on ollut Lapissa, jossa lähes puolet kunnista on toteuttanut vähintään 3 hanketta ja vain viidesosa kunnista on sellaisia, joissa ei ole yhtään toteutettua hanketta. Suhteellisesti passiivisinta on vastaavasti hankkeiden toteuttaminen ollut Länsi- ja Lounais-Suomessa. Näillä alueilla vain n. 10 % kunnista on toteuttanut kolme tai enemmän hankkeita ja lisäksi näillä aluilla kunnista lähes puolet on sellaisia, jotka eivät ole toteuttaneet yhtään hanketta.

- Yksittäisille lähiliikuntapaikkahankkeille 2000 -luvun aikana myönnettyjen valtionavustusten keskiarvo on ollut n. 40 000€ ja selvä pääosa (n. 75 %) hankeavustuksista on ollut alle 60 000 €. Avustussummien välinen hajonta on kuitenkin varsin suurta johtuen hankkeiden kokonaiskustannusten suurista eroista. Suurimmillaan yksittäisten hankkeiden avustukset ovat olleet 200 000 € ja pienimmillään 5000 €. Kummassakin ääripäässä olevia hankkeita on kuitenkin vain yksittäisiä. Yhteensä valtionavustuksia on 2000 -luvun aikana myönnetty lähiliikuntapaikkahankkeille n. 30 miljoonaa euroa.

4. Koulupihojen liikuntaolosuhteet – 10-vuotisseuranta

4.1 Selvityksen toteutuksen ja aineiston kuvaus

Tehty selvitys on seurantaosio vuonna 2003 toteutetulle valtakunnalliselle "Koulupihojen liikuntaolosuhteet" -tutkimukselle (Nuori Suomi 2004). Selvityksen tavoitteena on ollut luoda yleiskuva suomalaisten ala- ja yhtenäiskoulupihojen liikuntaolosuhteiden nykytilasta vuonna 2013, sekä tarkastella sitä, miten tilanne on mahdollisesti muuttunut kuluneen vuosikymmenen aikana, jolloin koulupihat ovat olleet lähiliikuntapaikkarakentamisen keskiössä.

Vuoden 2013 selvitysosio toteutettiin koulujen rehtoreille suunnatulla Webropol -kyselyllä. Kohdejoukkona kyselyssä olivat Suomen Rehtorit ry:n jäseninä olevat suomalaisten ala- ja yhtenäiskoulujen rehtorit. Kyselyt toteutettiin loka-marraskuun aikana vuonna 2013. Kyselyn kautta selvityksen aineistoon saatiin 327 koulun pihaa koskevat tiedot ja nykytila-arviot. Vastanneiden koulujen määrä on noin 15 % Suomen nykyisistä ala- ja yhtenäiskouluista. Vastaavasti vuoden 2003 kysely, johon saatuja tuloksia verrataan, toteutettiin postikyselynä, joka kohdistettiin kaikkiin Manner-Suomen alakouluihin. Vuoden 2003 aineistoon saatiin 1852 koulua, mikä oli hieman yli 60 % silloisesta ala- ja yhtenäiskoulujen kokonaismäärästä.

Koulupihojen liikuntaolosuhteita kartoitettiin ensimmäisen kerran valtakunnallisesti vuonna 2003

Seurantaselvityksessä käytetyt kysymykset pidettiin pääosiltaan täysin samanlaisina kuin vuoden 2003 kyselyn kysymykset, jotta vertailu eri ajankohtien välillä on mahdollista. Kuviossa 1 on esitettynä kummankin kyselyn aineistoa kyselyssä kysyttyjen taustatietojen osalta. Keskeisiä eroja vuoden 2003 ja 2013 aineistossa ovat yhtenäiskoulujen määrän lisääntyminen, kyläkoulujen määrän pienentyminen, rakennusvuosiltaan vanhojen koulujen määrän pienentyminen sekä uudemman aineiston painottuminen oppilasmäärältään suurempiin kouluyksiköihin. Kaikki edellä mainitut aineistoerot ovat sellaisia, jotka kuvastavat myös koulukentässä tapahtuneita todellisia muutoksia viimeisen kymmenen vuoden sisällä. Muutosta kuvaa esimerkiksi se, että Tilastokeskuksesta saatavien tietojen perusteella on viimeisen kymmenen vuoden aikana Suomessa lakkautettu lähes 700 koulua, joista noin 600 on ollut alle 50 oppilaan kouluja. Osittain erot kertovat kuitenkin myös aineistossa olevasta vinoutumasta, sillä esimerkiksi vuona 2013 kyselyyn vastanneista kouluista yli 200 oppilaan kouluja on 62 %, kun niitä tilastokeskuksen mukaan on vuonna 2014 Suomessa vain noin neljäsosa kouluista. Aineistossa oleva vinouma johtunee olettavasti siitä, että Suomen Rehtorit ry:n jäseninä on mahdollisesti vähemmän pienten koulujen rehtoreita kuin mitä pieniä kouluja on Suomessa suhteellisesti. Kyseisistä puutteista huolimatta seurantaselvityksessä saatua aineistoa voidaan kuitenkin pitää riittävänä selvityksen tarpeet huomioiden.

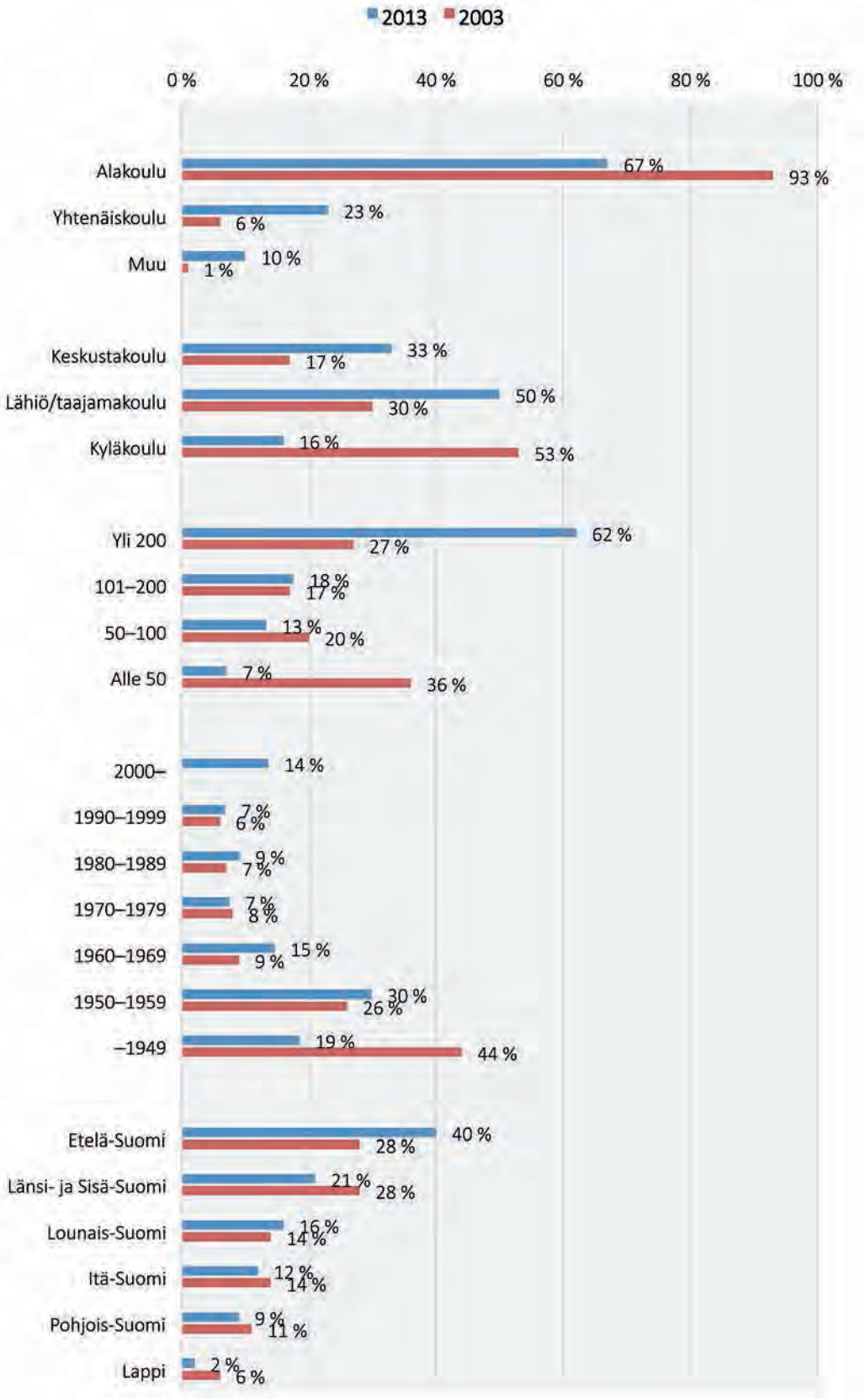

Kuvio 1. Taustatietoja vastanneista kouluista

4.2 Tulokset

4.2.1 Koulupihoille tehdyt ja suunnitellut kunnostamistoimenpiteet

Vuoden 2003 sekä 2013 kyselyissä selvitettiin kouluilta mahdollisia piha-alueen kehittämiseksi tehtyjä kunnostamistoimenpiteitä. Vuoden 2013 kysymyksessä oli mahdollista tarkentaa vastaustaan vielä siltä osin, mikäli koulupihaa oli nimenomaisesti kunnostettu lähiliikuntapaikaksi. Kumpanakin ajankohtana n. 80 % rehtoreista ilmoitti, että koulupihaan oli tehty vähintäänkin joitakin peruspa-rannustoimenpiteitä (kuvio 2). Vuoden 2013 kyselyssä ilmoitetuista kehittämistoimenpiteistä merkittävä osa oli ollut sellaisia, joissa koulupihaa oli viimeisen kymmenen vuoden sisällä kunnostettu kunnan viralliseksi lähiliikuntapaikaksi.

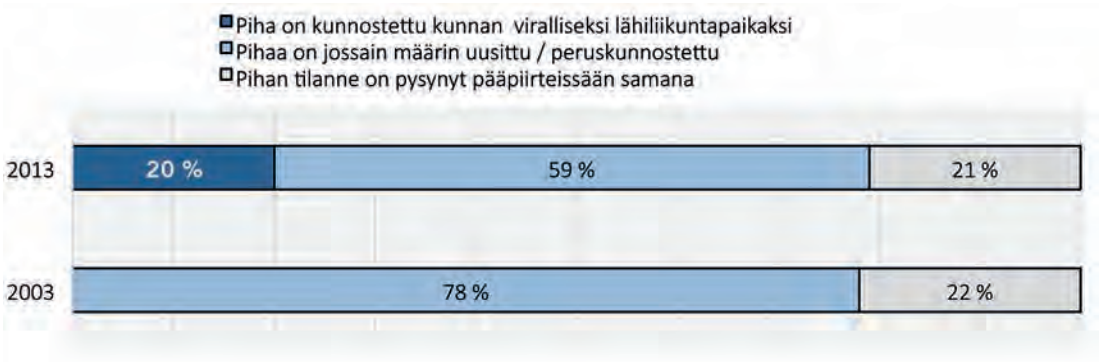

Kuvio 2. Koulujen osuudet, joissa oli tehty piha-alueen kunnostamistoimenpiteitä

Jo tehtyjen kehittämistoimenpiteiden lisäksi vuosien 2003 ja 2013 kyselyissä kartoitettiin kouluilta myös sitä, oliko omaa koulupihaa varten suunnitteilla kehittämistoimenpiteitä lähitulevaisuudessa. Vastanneista kouluista sekä vuonna 2003 että 2013 noin puolet ilmoitti, että koululla on suunnitelmia pihan liikunta- ja leikkimahdollisuuksien kehittämiseksi lähitulevaisuudessa (kuvio 3). Lähiliikuntapaikkanäkökulmasta kehittämistoimenpiteitä oli suunnitteilla vuonna 2013 10 %:lla vastanneista kouluista.

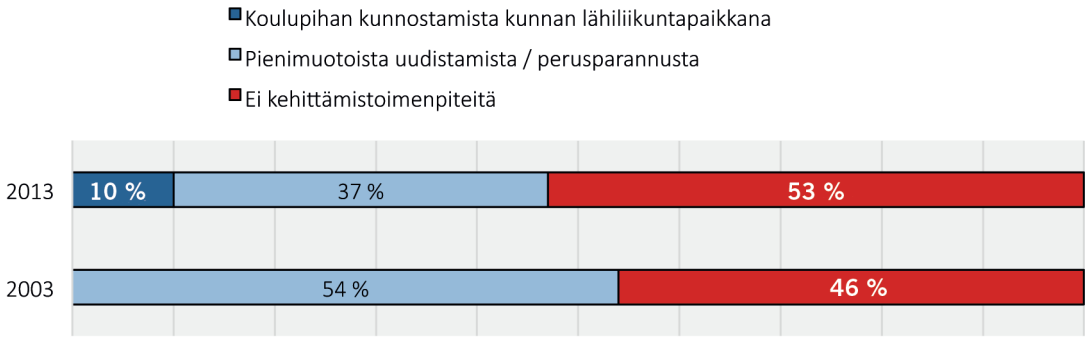

Kuvio 3. Koulujen osuudet, joissa suunnitelmissa piha-alueen kehittämistoimenpiteitä

4.2.2 Leikkipaikkavälineistön tilanne koulupihoilla

Keskeinen tavoite tehdyssä selvityksessä on tarkastella, miten koulupihojen liikuntamahdollisuuksien tilanne on muuttunut kymmenvuotisen seurantajakson aikana. Yksi tärkeä osa koulupihan liikuntamahdollisuuksista syntyy pihan leikkipaikkavälineistöstä. Leikkipaikkavälineistön merkitys on aiempien selvitysten perusteella erityisen suuri alakoulun nuorempien ikäluokkien sekä tyttöjen keskuudessa. Kuviossa 4 on esitelty seurantaselvityksen tulokset tyypillisimpien leikkipaikkavälineiden yleisyydestä koulupihoilla vuoden 2003 ja vuoden 2014 aineistossa. Tulosten perusteella minkään leikkipaikkavälinetyypin yleisyyden osalta ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia 10 vuoden aikana. Yleisimpiä leikkipaikkavälineitä ala- ja yhtenäiskoulupihoilla ovat edelleen keinut, joita on n. 90 %:ssa koulupihoja sekä kiipeilytelineet, joita on n. 80 %:ssa koulupihoja.

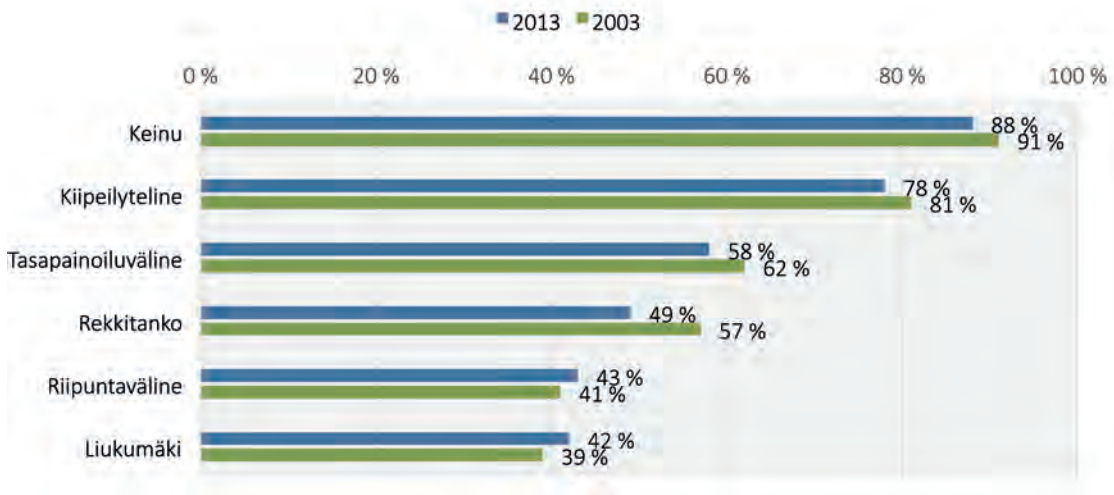

Kuvio 4. Eri leikkipaikkavälinetyyppien yleisyys koulupihoilla

Koulupihan eri leikkipaikkavälineiden yleisyyden lisäksi niiden määrien voidaan todeta olevan varsin vakiintuneita (kuvio 5). Määrällisesti eniten on keinuja, joita koulupihoilla on nykyisellään keskimäärin noin kuusi, kun keskiarvo vuoden 2013 aineistossa oli noin neljä. Keinujen osalta koulukohtaisissa kokonaismäärissä on tapahtunut siten pientä kasvua. Muiden leikkipaikkavälineiden osalta on tyypillisintä, että koulupihalta löytyy vain yksi kutakin toimintavälinettä, enintään kaksi. Tässä ei vuosien 2003 ja 2013 välillä ole tapahtunut juurikaan muutoksia.

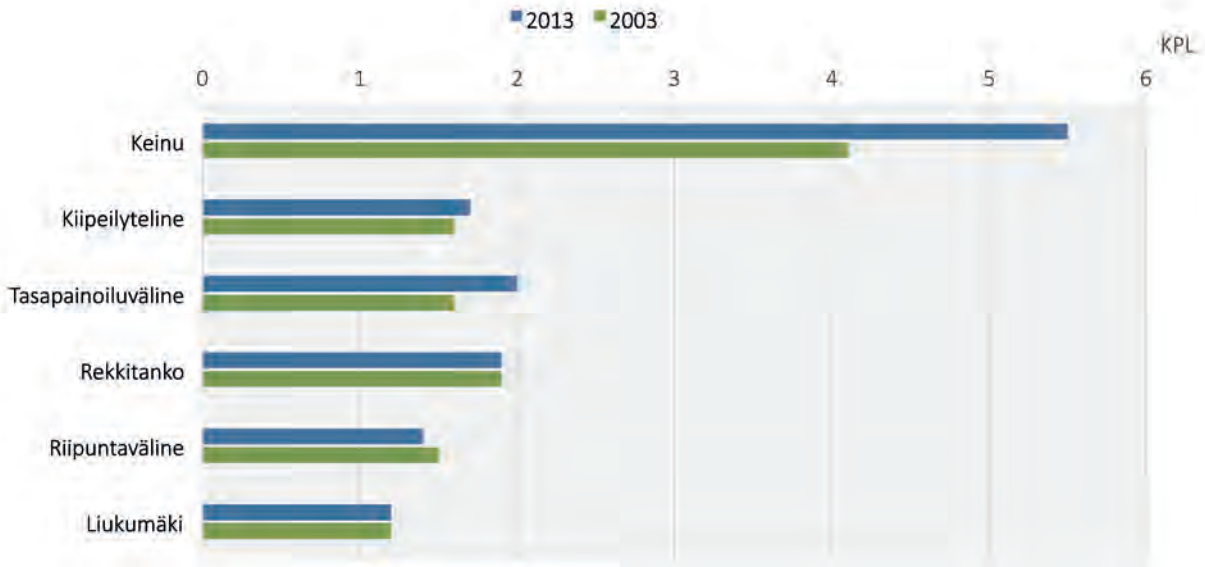

Kuvio 5. Koulupihoilla olevien leikkipaikkavälineiden määrien keskiarvot

Keinujen osalta koulupihakohtaisia kokonaismääriä on tarkasteltu myös suhteessa koulun oppilasmäärään (kuvio 6). Tulosten perusteella tilanne on muuttunut tässä tarkastelussa vertailtujen ajanjaksojen välillä heikompaan suuntaan. Esimerkiksi vuonna 2003 kouluja, jossa yhtä keinua kohden oli enemmän kuin 100 oppilasta, oli kouluista 10 %, kun nyt tällaisia kouluja on lähes viidesosa. Samankaltainen muutos oli myös luokassa "yksi keinu vähintään 50 oppilasta kohti". Ko. tulokset kertonevat siitä, että kouluyksiköt ovat kasvaneet oppilasmäärältään suuremmiksi, mutta pihojen toimintavarustus ei keinujen määrän osalta ole kasvanut vastaavassa suhteessa. Toisaalta tulosten eroa voi osaltaan selittää myös vuoden 2013 aineistossa oleva painottuminen isompiin kouluyksiköihin.

Leikkipaikkavälineiden määriin liittyvien tarkastelujen lisäksi selvityksessä tarkasteltiin myös välineistön tasoa / laatua (kuntoa, soveltuvuutta tarpeisiin yms.). Tähän liittyviä tuloksia on esitelty kuviossa 7. Selvityksen perusteella leikkipaikkavälineistön tasossa on tapahtunut kaikkien väline-

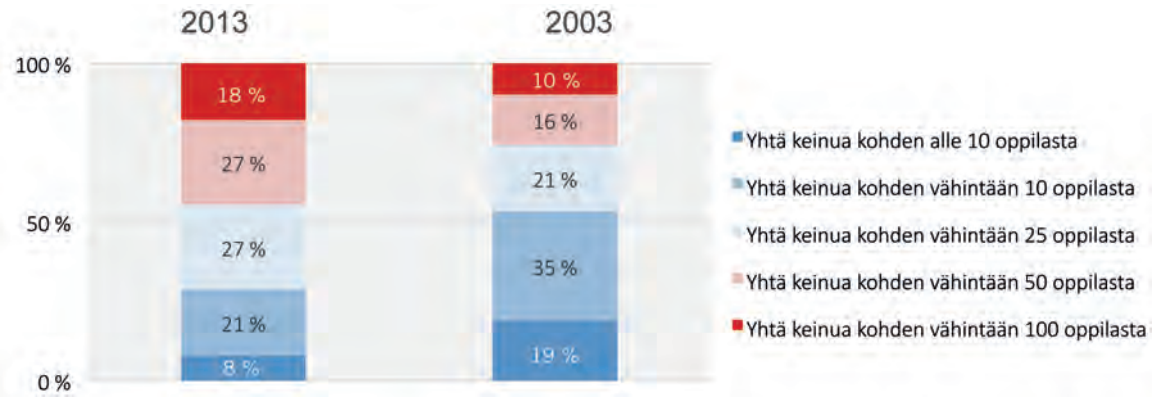

Kuvio 6. Keinujen määrät koulupihoilla suhteutettuna koulujen oppilasmääriin

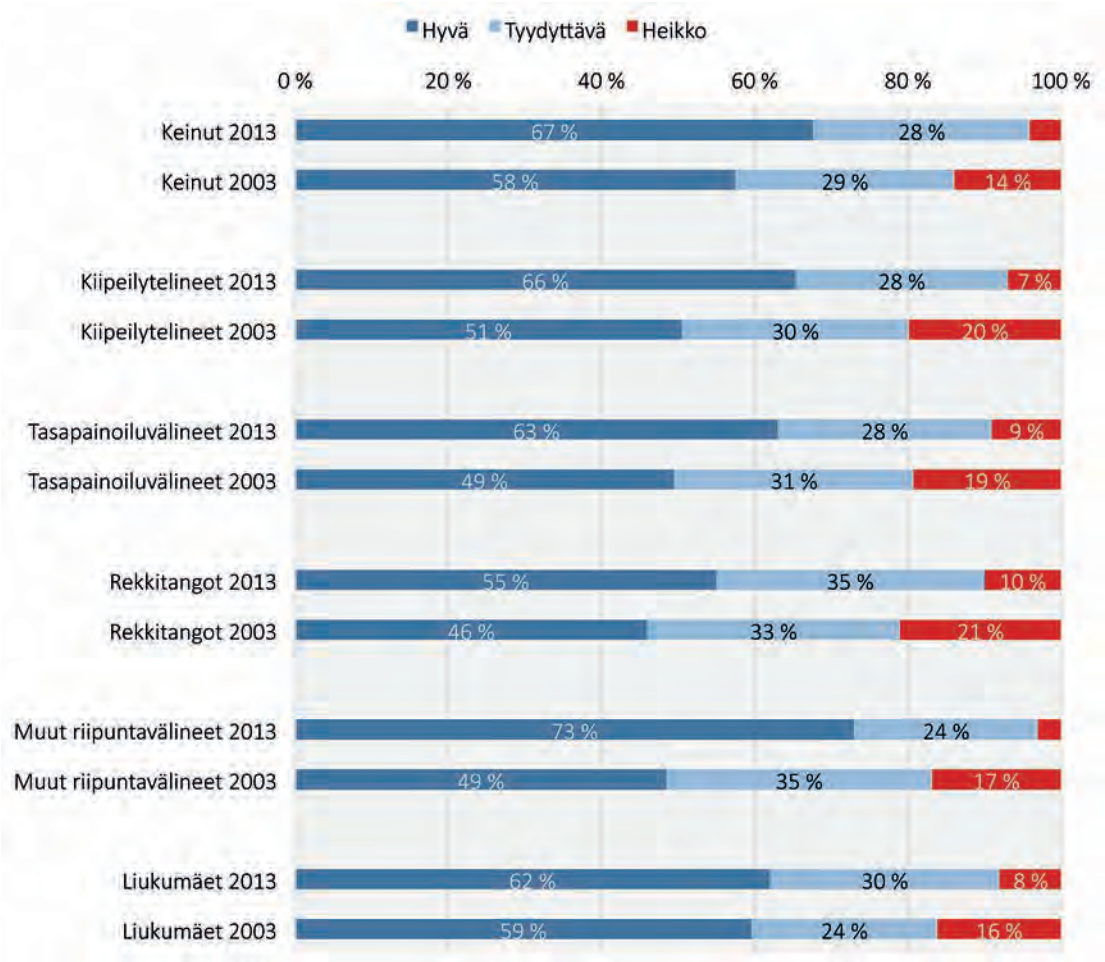

Kuvio 7. Eri leikkipaikkavälinetyyppien tason arvioinnit

tyyppien osalta hienoista paranemista, sillä "heikon" arvioinnin saaneiden välineiden yleisyys oli vähäisempää vuoden 2013 aineistossa kuin vuoden 2003 aineistossa kaikkien eri välinetyyppien osalta. Lisäksi myös hyväksi arvioitujen leikkipaikkavälineiden osuus oli noussut kaikkien eri välinetyyppien osalta. Kouluja, joissa oli heikoksi arvioituja leikkipaikkavälineistä, oli vuonna 2013 keskimäärin alle 10 %, joten selvällä pääosalla kouluista pihan leikkipaikkavälineistö on selvityksen perusteella nykyisellään hyvällä tai vähintään tyydyttävällä tasolla.

Leikkipaikkavälineistön tason arviointeja on vuoden 2013 aineiston osalta tarkasteltu myös suhteessa koulujen taustatietoihin. Tarkastelua varten laskettiin kaikkien eri leikkipaikkavälineiden tason arvioinneista koulukohtainen keskiarvo, joka luokiteltiin samoihin em. luokkiin (hyvä, tyydyttävä, heikko). Tämän tarkastelun perustella koulun oppilasmäärällä, rakennusvuodella, maantieteellisellä tai yhdyskuntarakenteellisella sijainnilla ei ole juurikaan yhteyttä leikkipaikkavälineistön tason arviointeihin. Sen sijaan tason arviointi on yhteydessä koulupihalla tehtyihin kunnostamistoimenpiteisiin (kuvio 8). Leikkipaikkavälineistön taso arvioidaan kokonaisuudessaan paremmiksi silloin, kun piha-alueella on tehty kunnostamistoimenpiteitä. Parhaimmaksi leikkipaikkavälineiden nykytaso arvioidaan niissä kouluissa, joissa piha on kunnostettu lähiliikuntapaikaksi. Ko. kouluista 81 % arvioi pihansa tilanteen leikkipaikkavälineiden osalta hyväksi, kun vastaava osuus peruskunnostettujen pihojen osalta on 65 % ja kunnostamattomien pihojen osalta 34 %.

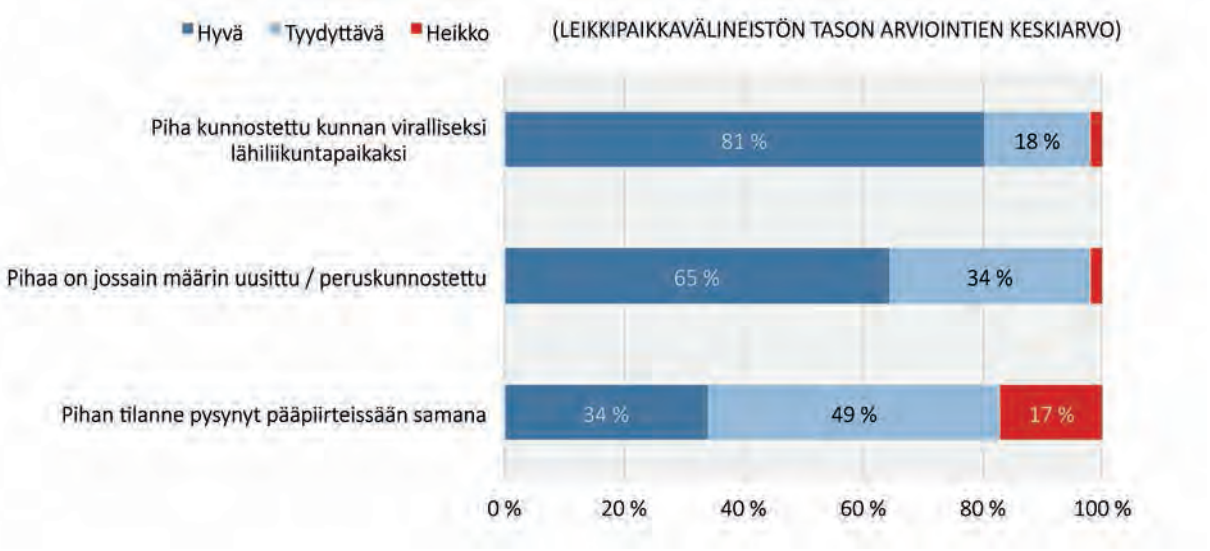

Kuvio 8. Leikkipaikkavälineistön tason arviointien keskiarvot kunnostetuissa ja kunnostamattomissa koulupihoissa

4.2.3 Pallopelialueiden tilanne koulupihoilla

Leikkipaikkavälineistön ohella koulupihojen keskeistä liikuntavarustusta ovat erilaiset pallopelimahdollisuudet. Kuvioon 9 on koottu erilaisten pallopelialueiden yleisyyttä koskevat tulokset. Tulosten perusteella pallopelialueiden osalta on tapahtunut vertailuajankohtien välillä enemmän muutoksia kuin leikkipaikkavälineistön osalta. Vuoden 2003 aineistoon verrattuna ala- ja yhtenäiskoulujen pihaympäristöistä ovat selvästi vähentyneet pienet pallokentät (koko alle 90mx55m), lento/rantalentopallokentät sekä jääkiekkokaukalot. Vastaavasti yleistyneitä ovat isommat pallokentät (yli 90m x 55m) sekä koripallo ja salibandykentät sekä erilaiset monitoimiareenat. Yleisesti tyypillisimpiä pallopelimahdollisuuksia nykyisellään koulupihoilla ovat selvityksen perusteella isot pallokentät ja koripalloalueet, jotka löytyvät yli 60 % koulupihoja. Mikäli pallopelialueen kokoa ei huomioida, niin lähes kaikista koulupihoista löytyy jonkin kokoinen pallokenttä.

Vähentyneiden ja määräänsä kasvattaneiden pallopelialueiden osalta on syytä huomioida seuraavia näkökulmia. Vuoden 2013 aineistossa on jossain määrin suhteellisesti korostuneet oppilasmäärältään isot koulut, mikä on saattanut erityisesti ylikorostaa isojen pallokenttien yleisyyttä koulupihoilla. Myös pienten pallokenttien ja jääkiekkokaukaloiden vähenemisen osalta saattaa selitys olla osittain em. aineistossa olevassa vääristymässä. Pääsyy pienten pallokenttien ja kaukaloiden vähenemiseen löytynee kuitenkin kyseisten liikuntapaikkatyyppien yleisestä vähenemisestä kuntien liikuntapaikkaverkostoista, osana kyläkoulujen lakkauttamisia sekä myös osana liikuntapaikkapalveluihin kunnissa kohdistuneista säästötoimenpiteitä.

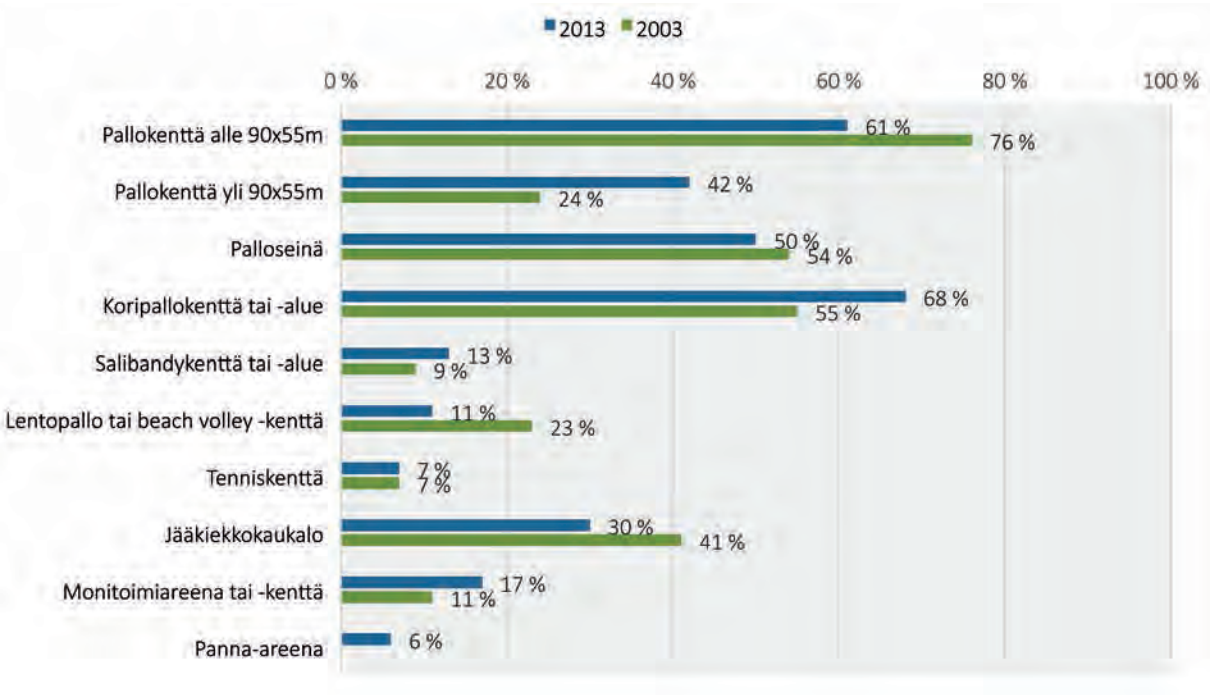

Kuvio 9. Pallopelialueiden yleisyys koulupihoilla

Pallopelialueiden tason arviontien osalta voidaan havaita pientä tilanteen parantumista, jos kriteerinä pidetään koulupihoilla tasoltaan heikoiksi arvioitujen pallopelialueiden osuuden pienenemistä (kuvio 10). Muutos ei ole kuitenkaan yhtä selvä kuin leikkipaikkavälineiden tason osalta, sillä vastaavasti useiden pallopelialuetyyppien osalta on tasoltaan hyväksi arvioitujen osuus pienentynyt vuodesta 2003. Tarkasteltaessa vuoden 2013 tilannetta, niin yleisimmin hyvätasoiksi pallopelialueista arvioitiin monitoimiareenat (70 % hyvätasoisia) sekä panna-areenat (89 % hyvätasoisia). Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että kyseiset pelialueet ovat uudemman tyyppistä pihavarustusta ja siten käyttöiältään useimmiten varsin nuoria. Tasoltaan huonoiksi pallopelialueiksi arvioitiin sitä vastoin vuoden 2013 aineistossa yleisimmin koripallon ja salibandyn pelialueet, joita noin 30 % rehtoreista kouluissa, joissa nämä toiminnot löytyvät, pitää tasoltaan heikkona. Ko. toiminnot ovat myös sellaisia, joissa taso arvioidaan vuonna 2013 huonommaksi kuin vuonna 2003. Tarkasteltaessa kokonaisuudessaan vuoden 2013 tilannetta, keskiarvoisesti noin 50 % pallopelialueista arvioidaan hyvätasoiksi ja noin 30 % tyydyttäväksi.

Taustamuuttujittain tehty tarkastelu ei nostanut esiin tekijöitä, jotka selkeästi yhdistyisivät pallopelialueiden tason arviointeihin. Pallopelialueiden taso arvioidaan hyvin samankaltaisesti erityyppisissä kouluissa. Taustamuuttujista ainoan poikkeuksen muodostaa koulupihoille tehdyt kunnostamistoimenpiteet, jotka kuten leikkipaikkavälineiden osalta, ovat yhteydessä pallopelialueiden tason arviontien kokonaiskeskiarvoon (kuvio 11). Niistä kouluista, joiden piha-alue oli kunnostettu lähiliikuntapaikoiksi, lähes 70 %:ssa pallopelialueet arviotiin keskiarvoisesti hyvälle tasolle, kun pihojen osalta kunnostamattomissa kouluissa vastaava osuus oli vain 15 %. Yhteyttä kuvastaa myös se, että yli kolmasosa niistä kouluista, joissa ei pihalle oltu tehty mitään kunnostamistoimenpiteitä, arvioi pallopelialueensa keskiarvoisesti heikoiksi, kun tällaisia heikon keskiarvon saaneita oli vastaavasti "lähiliikuntapaikkakouluista" vain yksi (=3%).

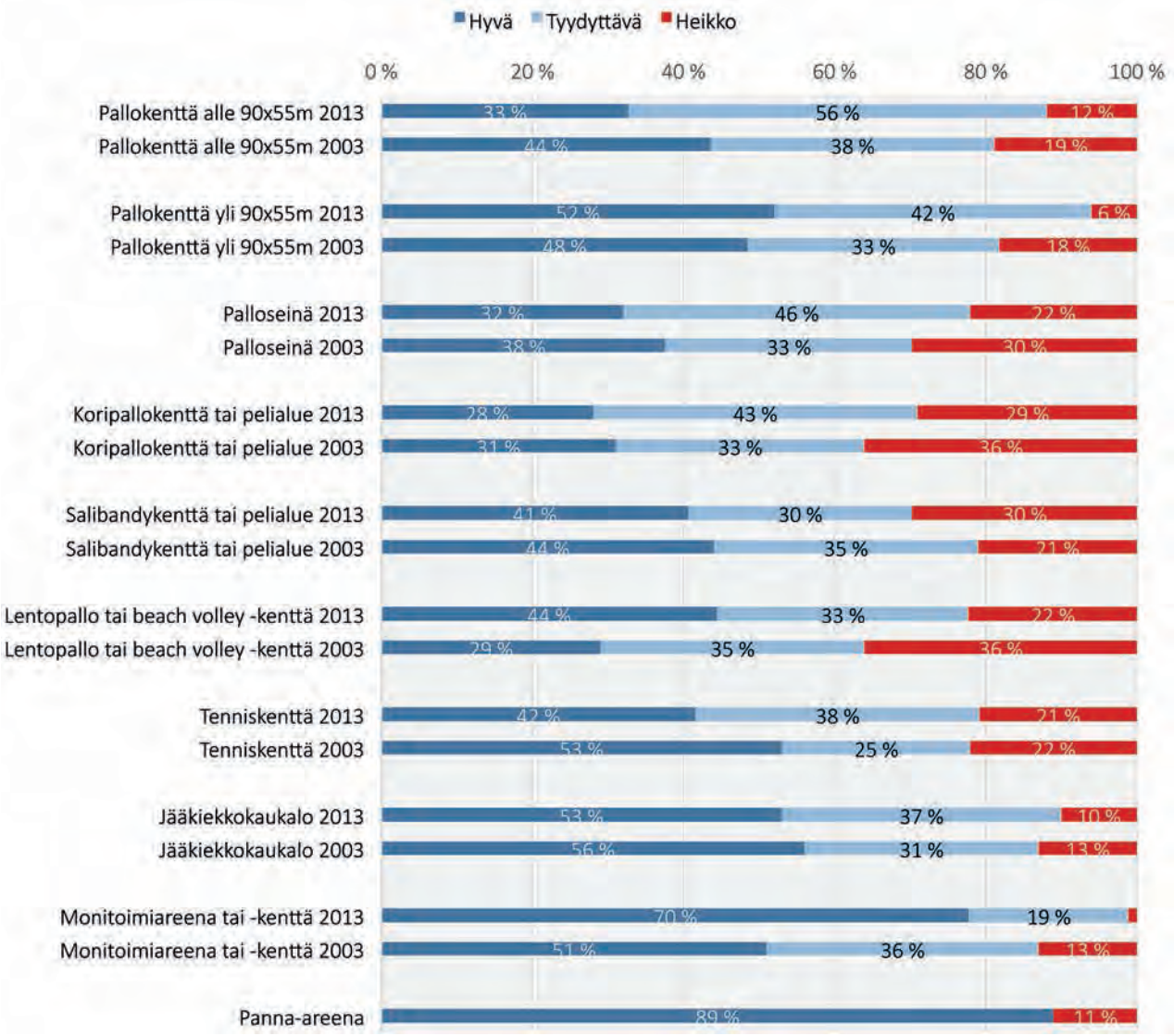

Kuvio 10. Pallopelialueiden tason arvioinnit

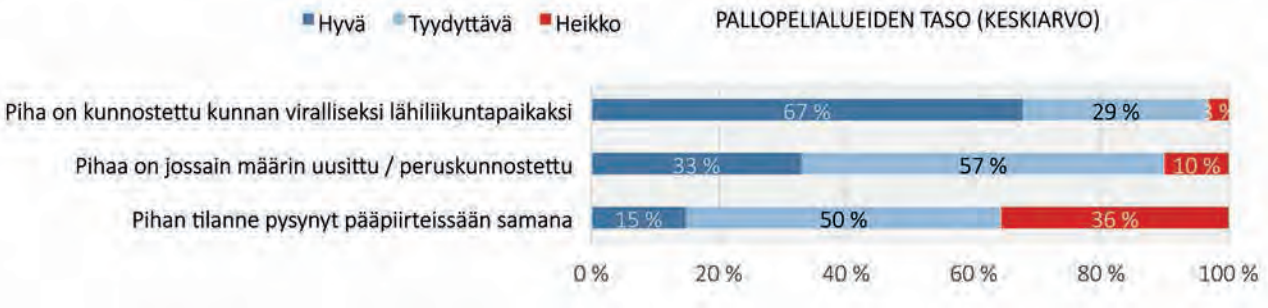

Kuvio 11. Pallopelialueiden tason arviointien keskiarvot kunnostetuissa ja kunnostamattomissa koulupihoissa

4.2.4 Muiden liikuntamahdollisuuksien tilanne koulupihoilla

Pallopelialueiden lisäksi ala- ja yhtenäiskoulujen pihoilta löytyy verraten useasti myös joitakin talviliikunta- ja yleisurheilupaikkoja sekä leikkiin ja liikuntaan soveltuvaa luontoaluetta. Näiden osalta vertailu vuosien 2003 ja 2013 välillä kertoo, että erilaiset talviliikunta- ja yleisurheilupaikat ovat koulupihoilla vähentyneet (kuvio 12). Esimerkiksi luistelualueita, pihalatuja ja pulkkamäkiä löytyy vuonna 2013 enää selvästi alle puolesta koulupihoja kun vuonna 2003 niitä oli yli puolessa koulupihoja. Vastaavasti esimerkiksi pituushyppypaikka löytyi vuonna 2003 2/3 osasta koulupihoja, kun vuonna 2013 sellaisia löytyi enää alle puolesta koulupihoja. Kyseisten muutosten taustalta löytynee syyksi kyläkoulujen väheneminen ja sen myötä tapahtunut ko. tyyppisten toimintojen yleisyyden väheneminen. Osittain erot voivat johtua myös aineistossa olevasta vinoumasta, kuten jo edellä on todettu. Huomionarvoista on tuloksissa kuitenkin myös se, että liikuntaa tukevien luontoelementtien yleisyys on pysynyt tasaisen korkeana huolimatta pienten luontoympäristössä olevien kyläkoulujen osuuden vähenemisestä. Mielenkiintoista on myös skeittipaikkojen yleisyyden pysyminen lähes täysin samana vertailuvuosien välillä. Näin ollen skeittipaikkojen muu yleinen lisääntyminen ei ole kuitenkaan ainakaan merkittävästi kohdistunut koulupihoihin.

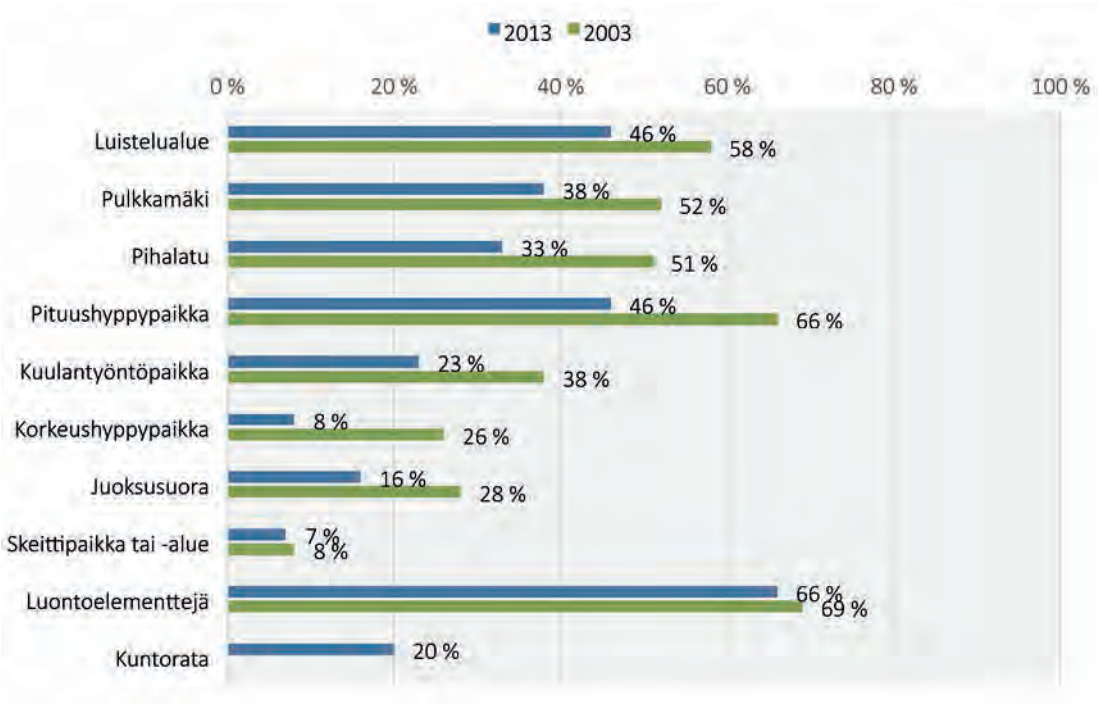

Kuvio 12. Muiden liikuntapaikkojen yleisyys koulupihoilla

Vuoden 2013 kyselyssä rehtoreilla oli strukturoitujen kysymysten lisäksi mahdollisuus kertoa myös muista koulupihansa liikuntamahdollisuuksista. Avoimista vastauksista nousevat erityisesti esille erilaiset asfaltille tehdyt pihamaalaukset, joita oppilaat hyödyntävät liikunnallisissa leikeissä. Muita varsin useasti mainittuja koulupihojen liikuntatoimintoja, joita löytyi useimmiten lähiliikuntapaikoiksi kunnostetuista koulupihoista, olivat mm. pingispyödät, parkour-välineet, frisbeegolf –korit, liukuvaijeritelineet ja ulkokuntolaitteet ja myös joissakin yksittäisissä pihoissa teknologiaa hyödyntävät ns. Smartus liikunta- ja oppimisalueet.

Tarkasteltaessa muiden liikuntamahdollisuuksien osalta koulujen tekemiä tason arviointeja vuosina 2003 ja 2013, voidaan havaita tilanteen olevan hieman kaksijakoinen ja siten samankaltainen kuin pallopelialueiden osalta. Pääosassa toimintoja on heikkotasoiseksi arvioitujen osuus jonkin verran vähentynyt vertailuvuosien välillä, minkä voidaan ajatella kertovan kokonaistilanteen hienoisesta

paranemisesta (kuvio 13). Toisaalta kuitenkin myös tasoltaan hyväksi arvioitujen osuus on varsin usean toiminnon osalta vähentynyt, minkä vastaavasti voidaan nähdä signaalina tilanteen heikkenemisestä. Jälkimmäisestä näkökulmasta huomionarvoinen on esimerkiksi koulupihojen luontoelementtejä koskevat arviot, joiden osalta selvästi pienempi osa kouluista arvioi tasoltaan hyväksi vuonna 2013 (50 %) kuin vuonna 2003 (70%). Kyseinenkin muutos voi pitkälti selittyä pienten kyläkoulujen määrän yleisestä vähenemisestä sekä lisäksi myös sen "aliedustuksesta" kyselyn aineistossa. Pienissä kyläkouluissahan on tyypillisesti sijainnistaan johtuen erityisen hyvät edellytykset tarjota koulupihoilla liikuntaa tukevia luontoelementtejä. Erityisen suuri pudotus tason arvioinneissa on kuitenkin tapahtunut koulupihojen skeittipaikkojen osalta. Vuonna 2013 vain hieman yli 10 % näistä arvioitiin hyvätasoisiksi kuin vastaava luku 2003 oli lähes 50 %. Skeittipaikkoja on kuitenkin varsin harvalla koulupihalla, joten aineiston pienuus aiheuttaa suurempaa epävarmuutta tulosten luotettavuuteen.

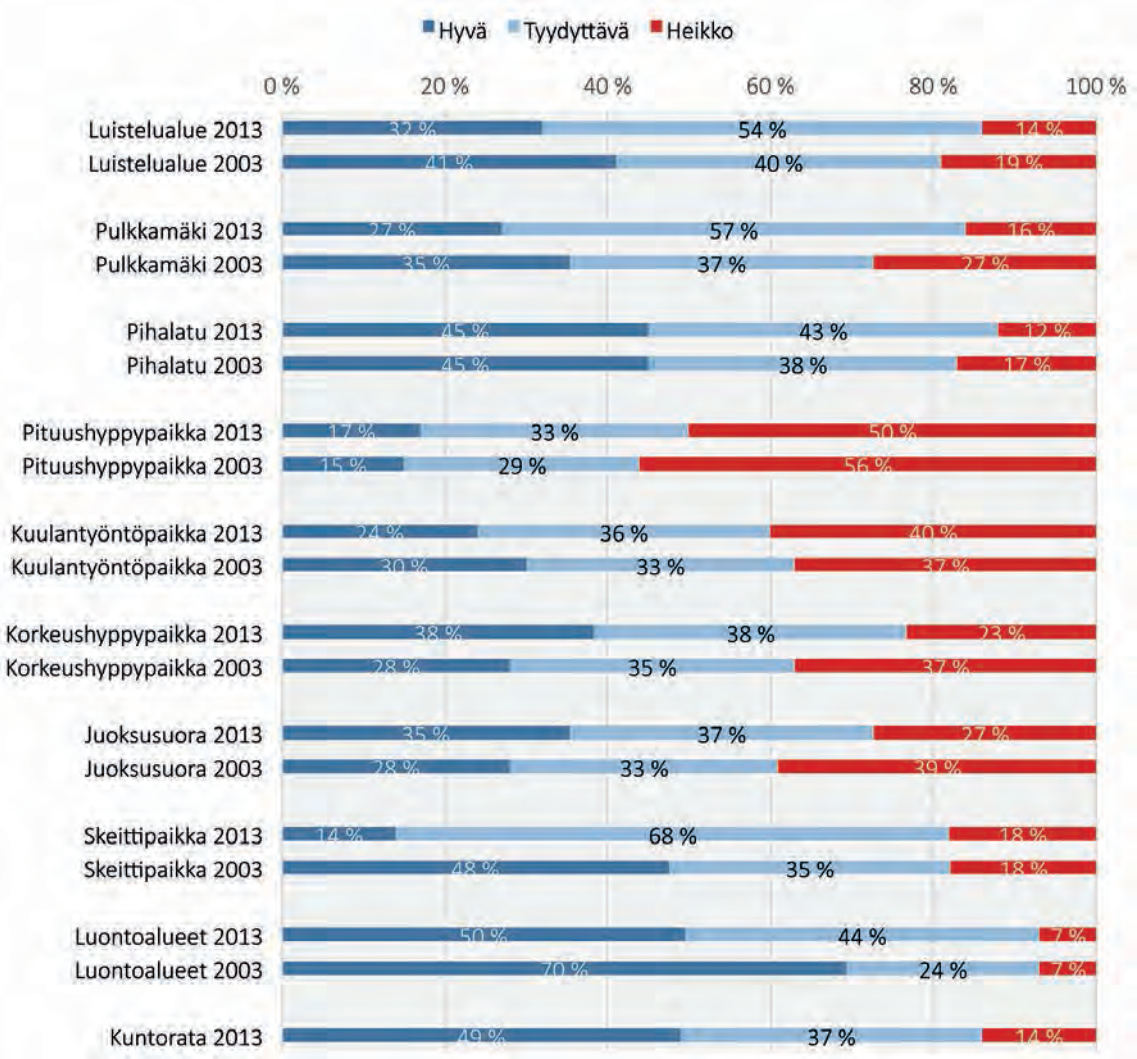

Kuvio 13. Muiden liikuntapaikkojen taso koulupihoilla

Edellisten osioiden tapaan taustamuuttujatarkastelusta käy ilmi, että koulupihan kunnostamistoimenpiteet ovat selvästi yhteydessä koulujen tekemiin tason arviointeihin (kuvio 14). Lähiliikuntapaikoiksi kunnostetuilla pihoilla talviliikunta-alueet ja yleisurheilupaikat arvioitiin selvästi yleisemmin (50 %) tasoiltaan hyviksi kuin koulupihoilla, joita oli vain peruskunnostettu (26 %) tai pihoilla, joissa ei oltu tehty mitään varsinaisia kehittämistoimenpiteitä (15 %).

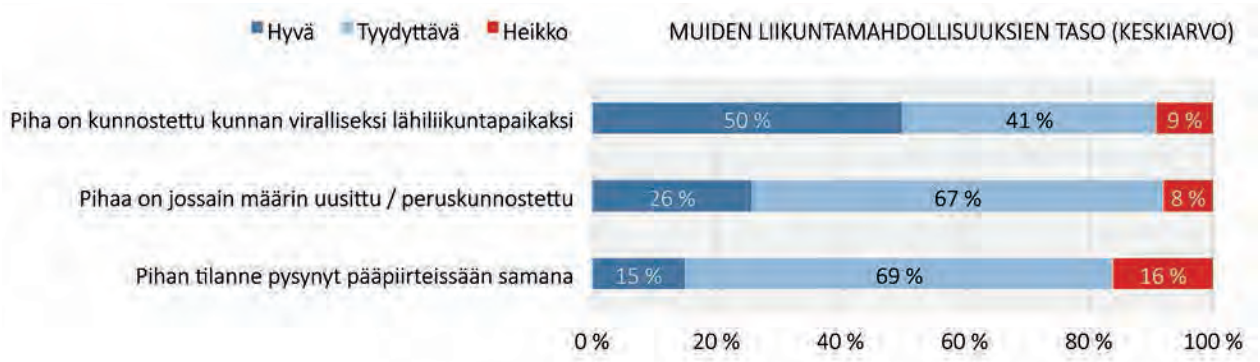

Kuvio 14. "Muiden liikuntamahdollisuuksien" tason arviointien keskiarvot kunnostetuissa ja kunnostamattomissa koulupihoissa 2013

4.2.5 Koulupihojen liikuntaolosuhteisiin liittyvät keskeiset ongelmat

Koulupihojen liikuntaolosuhteisiin liittyviä keskeisiä puutteita ja ongelmia selvitettiin vuoden 2003 kyselyssä avoimella kysymyksellä ja vuoden 2013 kyselyssä strukturoidulla kysymyksellä. Vuoden 2013 kyselyssä rehtoreiden oli mahdollista valita kuudesta vaihtoehdosta enintään kolme omaan koulupihaan liittyvää keskeistä ongelmaa tai puutetta. Yhtenä valittavana vaihtoehtona oli myös "jokin muu, mikä?" -luokka, johon vastaajan oli mahdollista kuvata omin sanoin mahdollisia ongelmia. Johtuen hieman erilaisista kysymystavoista vertailuvuosina, eivät tulokset siten ole täysin vertailukelpoisia. Yleisemmin ongelmaksi kuitenkin koettiin sekä vuonna 2003 että 2013 oman koulupihan leikkipaikkavälineistön vähyys tai yksipuolisuus (Kuvio 15). Merkittävin ero sen sijaan vuosien 2003 ja 2013 välillä on siinä, että vuonna 2013 myös erilaisten muiden liikuntamahdollisuuksien puute koulupihalla, kuin vain leikkipaikkavälineiden puute, koettiin selvästi yleisemmin ongelmaksi. Esimerkiksi erilaisten pallopelialueiden puute koettiin ongelmaksi vuonna 2003 vain 6 %:ssa kouluja kuin vastaava luku vuonna 2013 oli 43 %. Asiaa voi selittää edellä esitetyt muutokset koulupihojen pallopelialueiden tilanteessa, mutta myös muuttuneet odotukset rehtoreilla ja opettajakunnassa koskien liikunnallisesti hyvää koulupiha-aluetta. Vuoden 2013 osalta noin viidesosa rehtoreista nosti esiin vastauksissaan "jokin muu" -luokkaan kuuluvia ongelmia. Näistä yleisimpiä olivat koulun syrjäiseen sijaintiin, taloudellisten resurssien puutteeseen tai koulupihan iltakäyttöön liittyvät ongelmat.

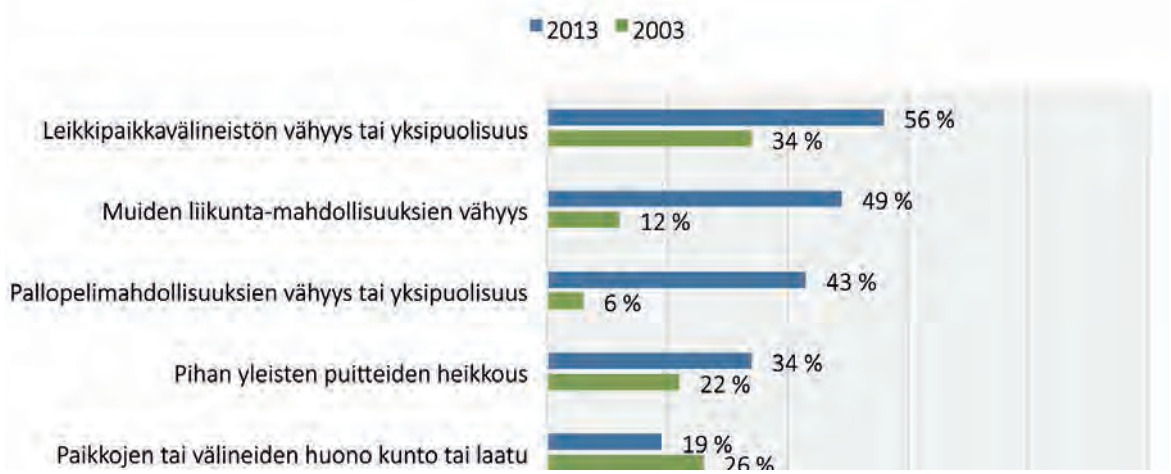

Kuvio 15. Suurimmat pihojen liikuntaolosuhteisiin liittyvät puutteet ja ongelmat

4.2.6 Koulupihojen liikunta olosuhteiden kokonaisarviot 2003 ja 2013

Sekä vuoden 2003 että 2013 kyselyissä rehtoreita pyydettiin lopuksi antamaan kokonaisarvio koulupihansa liikunta- ja leikkipaikkojen nykytilanteesta kouluarvosanana (= 4-10). Rehtoreiden antamien kouluarvosanojen perusteella voidaan arvioida koulupihojen liikuntaolosuhteiden keskimääräisesti hieman parantuneen kuluneen kymmenen vuoden aikana (kuvio 16). Tätä osoittaa se, että hyväksi luokiteltavan kokonaisarvion (arvosana 8–10) liikuntaolosuhteiden osalta sai vuonna 2003 42 % koulupihoista, kun vuonna 2013 osuus oli noussut 48 %:iin koulupihoista ja vastaavasti huonon kokonaisarvion (arvosana 4–6) sai vuonna 2003 28 %, kun se vuonna 2013 oli laskenut 24 %:iin koulupihoista. Erot vertailuvuosien välillä ovat kuitenkin hyvin pieniä, mitä kuvastaa myös aineistojen kokonaiskeskiarvojen erot; 7.18 vuonna 2003 ja 7.28 vuonna 2013. Huomionarvoista on kuitenkin vuoden 2013 aineiston osalta, että annetuissa kokonaisarvioinneissa on jälleen selviä eroja kun tarkastellaan taustamuuttujana koulupihoille tehtyjä kunnostamistoimenpiteitä. Niissä kouluissa, joissa pihalle ei oltu viimeiseen 10 vuoden aikana tehty mitään kunnostamistoimenpiteitä, arvosanojen keskiarvo oli 6.2 ja niissä, joissa pihaa oli peruskunnostettu 7.3 ja vastaavasti niissä, joita oli kunnostettu lähiliikuntapaikoisi 8.25.

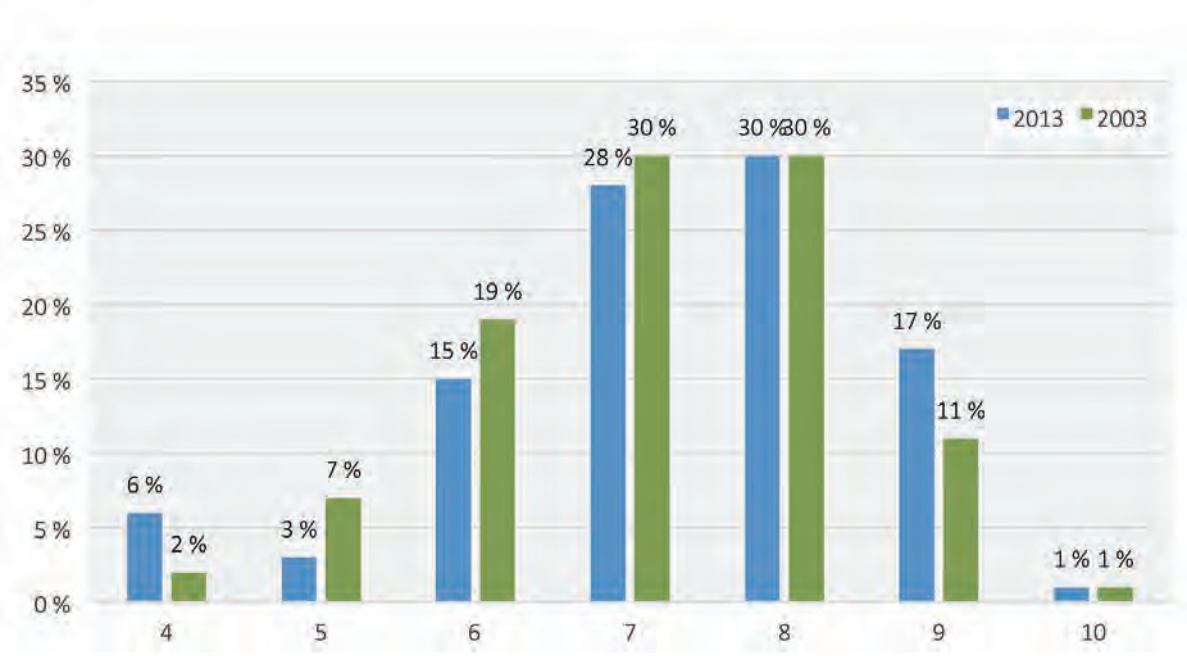

Kuvio 16. Kokonaisarviot koulupihojen liikuntaolosuhteiden nykytilanteesta kouluarvosanana

Kokonaisarviontiin liittyen rehtoreilta kysyttiin selvityksissä myös sitä, vastasivatko oman koulupihan tarjoamat liikuntamahdollisuudet koulun liikunnan opetuksen tarpeisiin ja jos eivät, löytyvätkö liikunnan opetuksessa tarvittavat paikat koulun läheisyydestä. Vuonna 2003 rehtoreista puolet ja vuonna 2013 vain reilu kolmasosa arvioi koulupihansa sellaiseksi, että se vastaa liikunnanopetuksen tarpeita (kuvio 17). Tältä osin voidaan tilanteen arvioida heikentyneen vertailuvuosien välillä. Toisaalta tarkasteltaessa niitä kouluja, joissa tilanne on erityisen huono, eikä liikunnanopetuksen tarvitsemia liikuntapaikkoja löydy edes koulun läheltä, on tilanne pysynyt vertailuvuosien välillä lähes täysin samana. Tällaisia kouluja on kummankin vuoden aineistossa viidesosa.

Koulupihojen liikuntaolosuhteiden kokonaisarviointia tehtiin vuoden 2003 selvityksessä myös summamuuttujatarkastelulla, jossa jokaisen yksittäisen koulupihan osalta summattiin yhteen kaikkien vähintään tyydyttäväksi tasoiltaan arvioitujen liikuntatoimintojen määrä. Samaa tarkastelutapaa käytettiin siten myös vuoden 2013 aineiston osalta. Kyseisessä tarkastelussa jokaisen koulupihan kaikki tyydyttäväksi ja hyväksi arvioidut eri liikuntamahdollisuudet on laskettu yhteen ja luotu siltä pohjalta koulukohtainen "kokonaispistemäärä". Maksimipistemäärä tarkastelussa on 26 pistettä, mikä on saatavissa mikäli kaikki kyselyssä strukturoidusti kysytyt erilaiset liikuntamahdollisuudet löytyvät koulupihalta ja ne ovat arvioitu tasoltaan vähintään tyydyttäviksi. Kyseisellä tavalla luodun koulukohtaisten kokonaispistemäärän mukaisesti kukin koulu on sijoitettu yhteen seuraavista, pihan liikuntaolosuhteiden kokonaistilannetta kuvaavista luokista: 0–6 pistettä = heikko, 7–12 pistettä = tyydyttävä, yli 12 pistettä = hyvä.

Kuvio 17. Arviot koulupihojen tilanteesta liikunnan opetuksen näkökulmasta

Kuvio 18. Koulupihojen liikuntaolosuhteiden kokonaisarvioinnit summamuuttujatarkastelulla

Summamuuttujatarkastelun perusteella sekä vuonna 2003 että myös 2013 alle viidesosan koulupihoista voidaan arvioida olevan liikuntaolosuhteiden kokonaistilanteen osalta hyviä ja vastaavasti noin kolmasosan heikkoja (kuvio 19). Näin ollen noin puolet koulupihoista asemoituu tässä tarkastelussa tyydyttävää kokonaistilannetta osoittavaan luokkaan. Summamuuttujatarkastelun näkökulmasta voidaan myös todeta tilanteen koulupihojen liikuntaolosuhteissa pysyneen varsin vakiona tarkastellun kymmenvuotisjakson aikana.

Kuviossa 19 on vielä tarkasteltu em. summamuuttujatarkastelulla saatuja kokonaisarviointeja suhteessa koulupihan kunnostamiseen liittyvään taustamuuttujaan. Kuten kuvio 19 kertoo, kokonaistilanne pihan liikuntaolosuhteiden osalta on selvästi yleisemmin arvioitavissa hyväksi tai tyydyttäväksi niissä kouluissa, joiden piha-alue on kunnostettu lähiliikuntapaikaksi. Tätä kuvastaa mm. se, että tulosten perusteella näistä kouluista heikoksi pihan kokonaistilanne on arviotavissa alle 10 %:ssa kun esim. piha alueen osalta kunnostamattomissa kouluissa osuus on lähes 60 %.

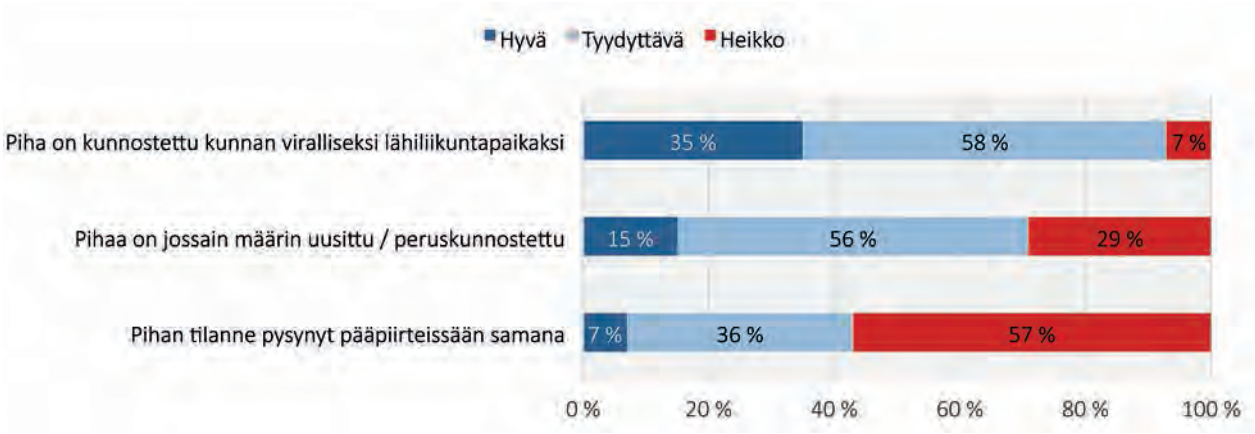

Kuvio 19. Summamuuttujaan pohjaavat kokonaisarvioinnit koulupihojen osalta kunnostetuissa ja kunnostamattomissa kouluissa

4.3 Selvitysosion päätulokset tiivistetysti

- Selvitysosion perusteella koulupihojen liikuntaolosuhteissa ei ole tapahtunut 10 vuoden aikana juurikaan muutosta kun tarkastellaan suhteellista kokonaistilannetta. Edelleen vähintäänkin noin kolmasosa koulupihoista on arviotavissa liikuntaolosuhteiltaan heikoiksi tai huonoiksi ja vaativan siten pikaisia kunnostamistoimenpiteitä. Toisaalta kuitenkin huonojen ja heikkojen koulupihojen absoluuttinen määrä on kymmenen vuoden aikana selvästi vähentynyt kouluverkoston merkittävän supistumisen myötä. Nykyisen koulumäärään suhteutettuna em. tulos tarkoittaa siten erityisen heikkoa koulupihojen liikuntaolosuhteiden tilannetta ja korjaustarvetta noin 600-700 koulussa.

- Toisaalta selvitysosion tulokset kertovat, että lähiliikuntapaikkarakentamisen kautta on kuitenkin 2000-luvun aikana merkittävällä tavalla saatu edistetyksi koulupihojen liikunnallistamista. Nykyisistä koulupihoista voidaan selvityksen perusteella arvioida viidesosan olevan sellaisia, joita on kunnostettu lähiliikuntapaikkanäkökulmasta ja näissä koulupihoissa liikuntaolosuhteet ovat selvityksen perusteella hyvällä tasolla.

- Pääosiltaan koulujen rehtoreiden tyytymättömyys koulupihojen liikuntaolosuhteisiin liittyy nykyisin, samoin kuin jo vuonna 2004, pihoilla tarjolla olevien toimintamahdollisuuksien riittämättömään määrään ja myös yksipuolisuuteen. Yleisimmin ongelmaksi koetaan erityisesti leikkipaikkavälineistön vähyys ja yksipuolisuus, jonka ongelmaksi koki selvästi yli puolet kouluista, mutta myös esimerkiksi pallopelimahdollisuuksien vähyys koettiin ongelmaksi yli 40 %:ssa kouluja. Toimintamahdollisuuksien märällisen riittämättömyyden voidaan arvioida korostuvan nykykouluissa, jotka kouluverkoston tiivistämisen osalta ovat nykyisellään keskimäärin oppilasmäärältään aiempaa suurempia.

- Huomionarvoinen yksittäinen tulos selvityksessä on myös se, että noin viidesosassa kouluja liikuntaolosuhteiden voidaan arvioida olevan erityisen huonot siitä näkökulmasta, että koulun oma piha-alue arvioidaan koulun liikunnan opetuksen näkökulmasta riittämättömäksi, eikä myöskään koulun lähiympäristöstä löydy korvaavia olosuhteita. Ko. tulos on täysin samanlainen kuin vuonna 2004, joten siltäkin osin saadut tulokset kertovat kokonaistilanteen muuttumattomuudesta.

5. Lähiliikuntapaikkojen vapaa-ajan käyttö lapsilla ja nuorilla

5.1 Selvityksen toteutuksen ja aineiston kuvaus

Selvityksessä on tarkasteltu sitä, kuinka yleisesti ja aktiivisesti lapset ja nuoret käyttävät lähiliikuntapaikkoja vapaa-ajallaan ja myös miten lähiliikuntapaikkojen käyttöaktiivisuus suhteutuu muiden kunnallisten liikuntapaikkojen vapaa-ajan käyttöön. Käyttöaktiivisuuden lisäksi selvityksessä on kysytty myös lähiliikuntapaikan käytön esteitä, lähiliikuntapaikalle kulkemista ja lasten ja nuorten arvioita toteutuneista lähiliikuntapaikoista.

Selvityksessä tarkasteltaviksi lähiliikuntapaikkakohteiksi valittiin alla luetellut kahdeksan lähiliikuntapaikkaa kuudesta eri Suomen kunnasta. Kohteiden valinnan perusteena oli se, että kyseiset kohteet ovat kaikki koulupihoja, joiden yhteydessä on ala- ja yläkoululuokkia joko yhtenäiskouluna tai erillisinä kouluyksikköinä. Kyseinen valintaperuste mahdollisti sen, että samaa lähiliikuntapaikkakohdetta tarkasteleviksi vastaajiksi saatiin ala- ja yläkouluikäisiä lapsia ja nuoria. Lisäksi kaikki valitut kohteet olivat kyselyä edeltävinä lähivuosina kunnostettu monipuolisiksi lähiliikuntapaikoiksi ja niiden liikuntavarustus oli varsin samankaltainen. Kaikissa tarkastelluissa lähiliikuntapaikoissa pihavarustukseen kuuluivat esim. keinonurmipintaiset monitoimiareenat sekä monipuolinen liikunnallinen leikkipaikkavälineistö.

Selvityksen aineistonkeruu toteutettiin toukokuussa 2014 sähköisellä webropol -kyselyllä, johon lapset ja nuoret vastasivat koulupäivän aikana. Kyselyihin vastaaminen toteutettiin kouluissa opettajan johdolla, jolloin lapsilla oli mahdollisuus saada apua kyselyn täyttämisessä. Kyselyyn vastaajiksi haettiin kustakin kohteesta 4., 6. ja 8. -luokan oppilaita. Kyseinen tavoite jäi toteutumatta Joensuun Hammaslahden lähiliikuntapaikan osalta, jossa vastaajiksi saatiin vain 8. luokkalaisia sekä Kauhajoen koulukeskuksen lähiliikuntapaikan osalta, jossa puuttumaan jäivät 4. luokkalaiset vastaajat. Yhteensä kyselyyn vastasi 615 lasta ja nuorta. Kohteet ja vastaajamäärät on esitetty ao. kohdeluettelossa.

- Joensuu / Norssin lähiliikuntapaikka (Joensuun Normaalikoulu, N=79)
- Joensuu / Hammaslahden lähiliikuntapaikka (Pyhäselän koulu, N=35)
- Kauhajoki / Koulukeskuksen lähiliikuntapaikka (Koulukeskuksen ala- ja yläkoulu, N=82)
- Kirkkonummi / Masalan lähiliikuntapaikka (Nissnikun koulu, N=80)
- Kuopio / Kalevalan lähiliikuntapaikka (Kalevalan koulu N=152)
- Kuopio / Vehmersalmen lähiliikuntapaikka (Vehmersalmen koulu, N=50)
- Lohja / Mäntynummen lähiliikuntapaikka (Mäntynummen koulu, N=44)
- Viitasaari / Koulukeskuksen lähiliikuntapaikka (Haapaniemen koulu & Keskuskoulu, N=98)

Kuviossa 1 on esitelty kyselyn aineistoa taustamuuttujittain kuvattuna. Taustamuuttujista sukupuolen ja lähiliikuntapaikkaan etäisyyden osalta aineisto on varsin tasaisesti jakautunut, sen sijaan luokka-asteista on 8. ja 6. -luokkalaisia jonkin verran 4. -luokkalaisia enemmän. Liikunta-aktiivisuuteen liittyvistä taustamuuttujista on myös seuratoiminnassa mukanaolo jakautunut aineistossa täysin tasan, mikä vastaa myös valtakunnallisia tutkimustuloksia lasten ja nuorten seuratoimintaan osallistumisesta. Yleistä liikunta-aktivisuutta koskevana taustamuuttujana selvityksessä on vastaajan oma arvio tyypillisestä päivittäisestä kokonaisliikuntamäärästänsä. Kyseisen luokan validiteetiin on siten syytä suhtautua varauksellisesti, vaikkakin ne vastaavat varsin hyvin valtakunnallisista tutkimuksista saatuja tuloksia. Lisäksi taustamuuttujana on selvityksessä käytetty myös liikunnan kouluarvosanaa, mikä myös olettavasti jossain määrin indikoi vastaajan liikuntaharrastuneisuutta.

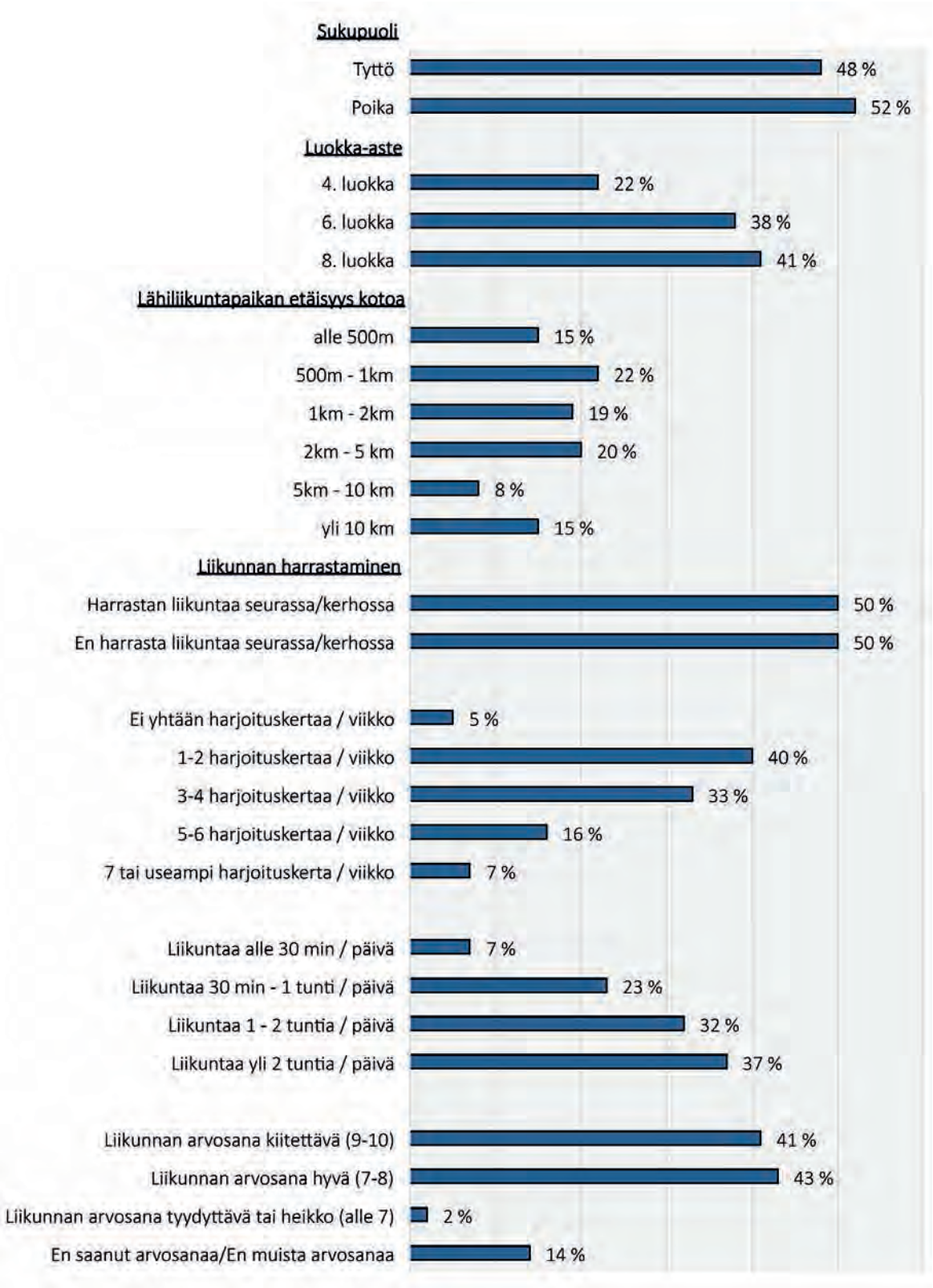

Kuvio 1. Taustatietoja kyselyn vastaajista

5.2 Tulokset

5.2.1 Lähiliikuntapaikkojen käyttö vapaa-ajalla lapsilla ja nuorilla

Kyselyn keskeinen tavoite oli selvittää, kuinka aktiivisesti lapset ja nuoret käyttävät omaa koulupihaansa (= alueellista lähiliikuntapaikkaa) vapaa-ajallaan. Kyselyssä lapsia ja nuoria pyydettiin kertomaan kuinka monta kertaa he ovat viimeisen neljän viikon aikana, kouluajan ulkopuolella (iltapäivät, illat, viikonloput), käyttäneet oman koulupihansa lähiliikuntapaikkaa. Kyseinen neljän viikon tarkasteluväli ajoittui kaikissa kohteissa huhtikuun puolesta välistä toukokuun puoleen väliin. Lähiliikuntapaikkojen käyttöaktiivisuutta selvitettiin kyselyssä ao. viisiportaisella asteikoilla ja raportoinnissa luokkia yhdistettiin ao. tavalla:

KYSELYSSÄ KÄYTETYT VASTAUSVAIHTOEHDOT	TULOSRAPORTOINNISSA KÄYTETTY LUOKITTELU
• 0 kertaa viimeisen 4 viikon aikana	• Ei käyttöä
• 1 kerran viimeisen 4 viikon aikana	• Käyttö satunnaista (”1 krt/kk”)
• 2–3 viimeisen 4 viikon aikana	• Käyttö melko aktiivista (”2–3 krt/kk”)
• 4–6 viimeisen 4 viikon aikana	• Käyttö aktiivista (”vähintään 1 krt/vko”)
• 7 krt tai yli viimeisen 4 viikon aikana	• Käyttö aktiivista (”vähintään 1 krt/vko”)

Kuvioon 2 on koottu lähiliikuntapaikkojen käyttöaktiivisuutta koskevat tulokset koko aineistoa hyödyntäen ja taustamuuttujittain tarkasteluna. Koko aineiston tulokset, eli kaikki vastaajat huomioiden voidaan todeta, että yli puolet vastanneista lapsista ja nuorista käyttää lähiliikuntapaikkaa vapaa-ajallaan vähintään satunnaisesti. Aktiivista viikoittaista käyttöä oli hieman alle viidesosalla ja melko aktiivista (joitakin kertoja kuukaudessa) oli myös noin viidesosalla. Sitä vastoin lapsia ja nuoria, jotka eivät olleet käyttäneet lähiliikuntapaikkaa vapaa-ajallaan tarkasteluajanjakson aikana kertaakaan, oli hieman alle puolet vastaajista.

Taustamuuttujittain tarkastellen, voidaan todeta että sukupuoli ei ole selvityksen perusteella merkittävästi yhteydessä lähiliikuntapaikkojen vapaa-ajan käyttöön. Tyttöjen ja poikien käyttöaktiivisuudessa ei ollut suuria eroja missään aktiivisuusluokassa, joskin pojilla kaikkein aktiivisin viikoittainen käyttö oli hieman tyttöjä yleisempää.

Luokka-aste on sen sijaan selvästi yhteydessä lähiliikuntapaikan käyttöaktiivisuuteen. Selvityksen perusteella lähiliikuntapaikan aktiivien käyttö on yleisintä alimmilla tarkastelluilla luokka-asteella ja vähäisintä ylimmällä tarkastellulla luokka-asteella. Esimerkiksi 4. -luokkalaisista 34 % käyttää lähiliikuntapaikkaa aktiivisesti viikoittain vapaa-ajallaan, kun 8.- luokkalaisten osalta vastaava osuus on enää 6 %. Lisäksi 8. luokkalaisista vastaajista 64 % ei käytä lähiliikuntapaikkaa vapaa-ajallaan ollenkaan.

Toinen keskeisesti lähiliikuntapaikan käyttöön yhdistyvä taustamuuttuja on lähiliikuntapaikan etäisyys kotoa. Lähiliikuntapaikan vapaa-ajan käyttö on selvästi yleisempää niillä lapsilla ja nuorilla, jotka asuvat lähempänä lähiliikuntapaikkaa kuin niillä jotka asuvat kauempana. Yhteys näyttäytyy selvityksen aineistossa hyvin lineaariselta ja käyttöaktivisuus vähenee varsin tasaisesti etäisyyden kasvaessa. Ääripäiden välillä erot ovat varsin suuria. Alle 500 metrin etäisyydellä asuvista lapsista ja nuorista yli 70 % käyttää lähiliikuntapaikkaa vapaa-ajallaan vähintään satunnaisesti, kun vastaava luku yli 10 km etäisyydellä asuvilla on enää hieman yli 30 %.

Kuvio 2 osoittaa myös, että liikunnan harrastamiseen liittyvillä muuttujillakin on yhteys lähiliikuntapaikan käyttöaktiivisuuteen. Liikuntaa organisoidusti liikuntaseuroissa tai kerhoissa harrastavista hieman suurempi osuus käyttää lähiliikuntapaikkaa vapaa-ajallaan aktiivisesti tai satunnaisesti kuin niistä jotka eivät ole mukana organisoudussa liikunta tai urheilutoiminnassa. Lisäksi vastaajan it-

searvioima kokonaisliikuntamäärä on selvityksen perusteella selvästi yhteydessä lähiliikuntapaikan aktiiviseen käyttöön. Mitä korkeampi on kokonaisliikuntamäärä, sitä aktiivisempaa on lähiliikuntapaikan vapaa-ajan käyttö. Luonnollisestikaan tehty selvitys ei kerro "vaikutusten" suunnasta, eli esim. sitä missä määrin mahdollinen suuri liikunta-aktiivisuus on seurausta aktiivisesta lähiliikuntapaikan käytöstä. Selvityksen perusteella myös koululiikunnan arvosana on yhteydessä aktiivisempaan lähiliikuntapaikan käyttöön. Aktiivinen käyttö on yleisempää paremman arvosanan saaneiden keskuudessa kuin heikomman arvosanan saaneiden lasten ja nuorten keskuudessa.

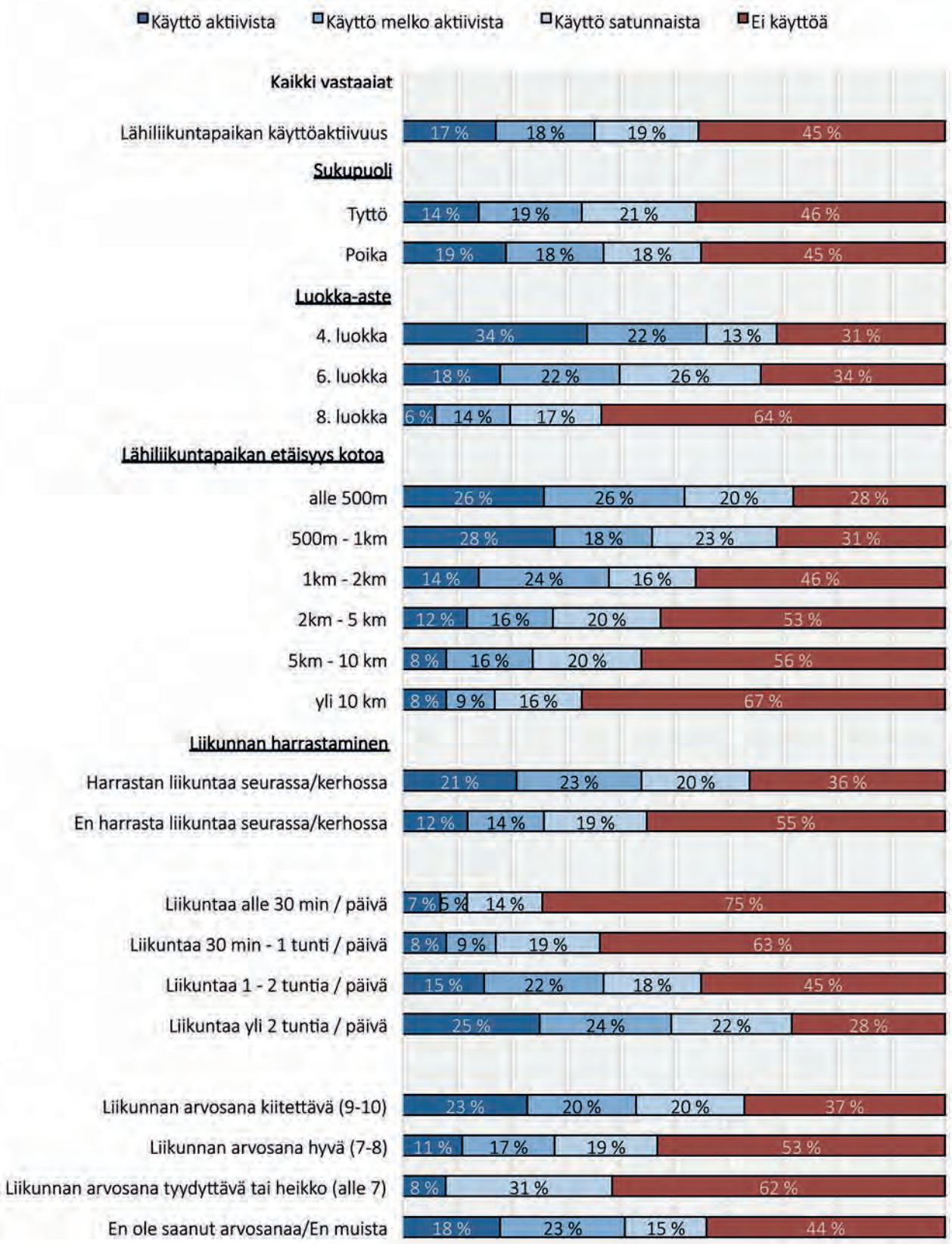

Kuvio 2. Lähiliikuntapaikan käyttöaktivisuus: kokonaistilanne ja taustamuuttujavertailut

Edellä esitetyistä taustamuuttujista on selvityksessä tarkasteltu vielä yksityiskohtaisemmin lähiliikuntapaikan etäisyyden sekä luokka-asteen yhteyttä lähiliikuntapaikan vapaa-ajankäyttöön. Tarkastelulla haluttiin selvittää onko mahdollisesti 8. -luokkalaisten nuorten vähäisempi lähiliikuntapaikkojen käyttö mahdollisesti seurausta pitemmästä etäisyydestä lähiliikuntapaikoille. Tyypillistähän on, että yläkouluikäisillä koulumatkat pitenevät ja siten myös etäisyydet oman koulupihan lähiliikuntapaikkaan. Tehdyn tarkastelun perusteella (tulokset on esitetty kuviossa 3) pitkä etäisyys ei "selitä" lähiliikuntapaikkojen vähäisempää käyttöä yläkouluikäisillä, vaan syyt ovat muualla. Kuviossa 3 lähiliikuntapaikan etäisyys kotoa on jaettu kahteen eri luokkaan, alle ja yli kahden kilometrin päässä asuvat ja näitä luokkia on tarkasteltu jokaisen luokka-asteen osalta erikseen. Kuten kuviosta käy ilmi, aktiivisesti lähiliikuntapaikkaa käyttävien osuus laskee tasaisesti luokka-asteen noustessa kun vakioidaan etäisyys ja tarkastellaan vain alle 2 km päässä asuvia. Esimerkiksi 4. -luokkalaisista alle 2 km päässä asuvista 36 % käyttää lähiliikuntapaikka aktiivisesti vapaa-ajallaan kun vastaava luku 8. -luokkalaisilla on vain 8 %.

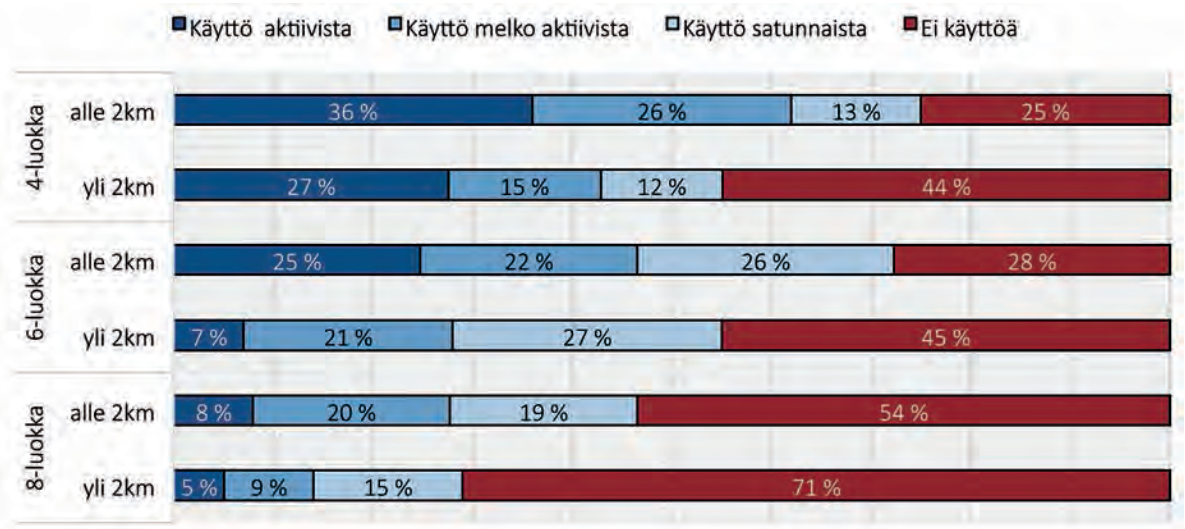

Kuvio 3. Luokka-asteen ja välimatkan yhteys lähiliikuntapaikan käyttöaktiivisuuteen

Kuviossa 4 lähiliikuntapaikkojen vapaa-ajan käyttöä on vielä tarkasteltu eri kohteiden välillä. Tulokset esitetään kuitenkin ilman tunnistetietoja, koska selvityksen tavoitteen asettelun näkökulmasta tarkoitus ei ole ollut vertailla yksittäisiä paikkoja käyttöaktiivisuuksien suhteen tai asettaa niitä tältä osin "paremmuusjärjestykseen". Toisaalta myös vastaajamäärät ja -profiilit ovat yksittäisissä kohteissa olleet muista sen verran poikkeavia, että kohteiden keskinäinen suoranainen vertailu ei tästäkään syystä ole perusteltua. Kuviossa 4 esitetty vertailu kuitenkin kertoo käyttöaktiivisuuksiin

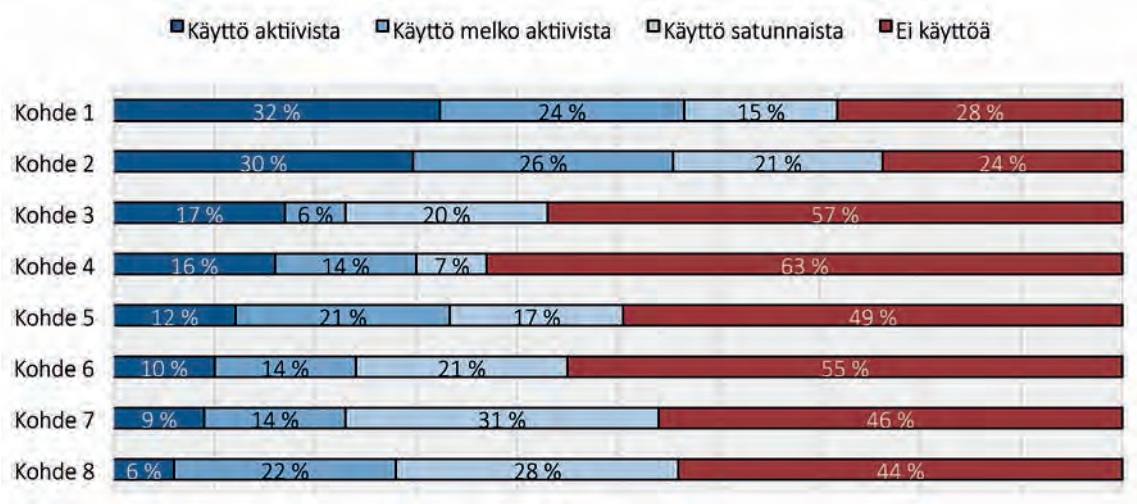

Kuvio 4. Lähiliikuntapaikkojen vapaa-ajan käytön aktiivisuus kohteittain

liittyvästä varsin suuresta vaihteluvälistä eri kohteiden välillä ja esimerkiksi siitä, millä tasolla lähiliikuntapaikkojen vapaa-ajan käyttö on aktiivisimmin käytetyissä kohteissa. Kuten kuvio 4 kertoo, niin aktiivisimmin käytetyissä lähiliikuntapaikoissa noin kolmasosa lapsista ja nuorista käyttää lähiliikuntapaikkaa aktiivisesti, eli keskimäärin vähintään kerran viikossa. Huomioitaessa vielä melko aktiivinen ja myös satunnaiskäyttö, niin aktiivisimmin käytetyissä lähiliikuntapaikoissa yli 70 % lapsista ja nuorista käyttää omaa lähiliikuntapaikkaa ainakin jossakin määrin vapaa-ajallaan. Vastaavasti kohteissa, joissa lähiliikuntapaikan aktiivinen vapaa-ajan käyttö oli lapsilla ja nuorilla vähäisintä, jäätiin aktiivisen käytön osuudessa alle 10 %:iin.

5.2.2 Lähiliikuntapaikkojen käyttöaktiivisuus verrattuna muihin liikuntapaikkatyyppeihin

Lähiliikuntapaikan käytön lisäksi selvityksessä kysyttiin lapsilta ja nuorilta myös erilaisten muiden kunnallisten ulko- ja sisäliikuntapaikkojen vapaa-ajan käyttöä vastaavalla ajanjaksolla. Talviliikuntapaikojen osalta vapaa-ajan käyttöä selvitettiin kuitenkin käyttäen tarkasteluajanjaksona koko kyselyä edeltävää talvea. Talviliikuntapaikkojen osalta käyttökertojen arviointiin liittyy siten enemmän tulkinnanvaraisuuksia ja epäluotettavuutta johtuen pidemmästä, epämääräisemmästä ja ajallisesti kaukaisemmasta tarkastelujaksosta. Liikuntapaikkojen käytöllä kyselyssä tarkoitettiin sekä omatoimista liikkumista kysytyillä liikuntapaikoilla että osallistumista seurojen/kerhojen harjoituksiin tai kilpailuihin kyseisillä liikuntapaikoilla. Jokaisessa kohdekohtaisessa kyselyssä oli mainittuna samat liikuntapaikkatyypit ja kyselyä suunniteltaessa varmistettiin, että kaikista kohdekunnista kyseiset liikuntapaikkatyypit löytyivät. Näin vertailu eri liikuntapaikkatyyppien välillä oli koko aineiston tasolla mahdollista. Kysymyksen ymmärtämistä helpotettiin kyselyssä käyttämällä liikuntapaikkatyyppien rinnalla tunnisteina myös liikuntapaikkojen paikallisia nimiä aina kun se oli mahdollista (esim. uimahallit). Kokonaisuudessaan kysymysosion tarkoituksena oli tuottaa vertailutietoa siihen miten vastaajan oman lähiliikuntapaikan käyttö suhteutuu muiden kunnallisten liikuntapaikkojen vapaa-ajan käyttöön. Liikuntapaikkojen käyttöaktiivisuuden jaottelussa on käytetty edellä esitettyä neliportaista luokittelua. Talviliikuntapaikkojen osalta käyttöluokkia yhdenmukaistettiin muiden liikuntapaikkojen käyttöluokkiin yo. tavalla.

- 0 kertaa viime talvena
- 1–3 kertaa viime talvena
- 4–9 kertaa viime talvena
- 10 kertaa tai yli viime talvena

- Ei käyttöä
- Käyttö satunnaista
- Käyttö melko aktiivista
- Käyttö aktiivista

Eri liikuntapaikkatyyppien käyttöaktiivisuutta koskevat tulokset on koottu kuvioon 5. Tulosten perusteella oman koulunpihan lähiliikuntapaikka oli yleisimmin vapaa-ajalla käytetty liikuntapaikka, jos talviliikuntapaikkoja ei tarkastelussa huomioida. Oman koulupihan lähiliikuntapaikkaa käytti vähintään satunnaisesti vapaa-ajallaan hieman yli puolet vastanneista lapsista ja nuorista, kuten jo edellisessä osiossa todettiin. Lähes yhtä yleistä vähintään satunnaisesti tapahtuva vapaa-ajan käyttö oli kuitenkin myös isoilla pallokentillä, kunto/pururadoilla ja ulkoilureiteillä sekä uimahalleissa. Kun huomioidaan tarkastelussa myös talviliikuntapaikat, suhteellisesti yleisimmin vapaa-ajalla käytetty liikuntapaikkatyyppi oli selvityksen perusteella jäädytetyt ulkokentät, joita vähintään satunnaisesti käytti lähes 80 % vastanneista lapsista ja nuorista talviaikana. Ko. tuloksia tarkasteltaessa on syytä huomioida se, että lähiliikuntapaikka tarkoittaa tehdyssä kyselyssä tiettyä yksittäistä lähiliikuntapaikkaa (= omassa koulupihassa sijaitsevaa lähiliikuntapaikkaa), ei kaikkia kunnassa mahdollisesti tarjolla olevia lähiliikuntapaikkoja, kuten kyselyssä on muiden liikuntapaikkatyyppien osalta tarkasteltu. Näin ollen selvityksessä on jäänyt selvittämättä, jos vastaaja on tarkasteluajanjakson aikana käyttänyt mahdollisesti jotakin muuta kunnassaan sijaitsevaa lähiliikuntapaikkaa.

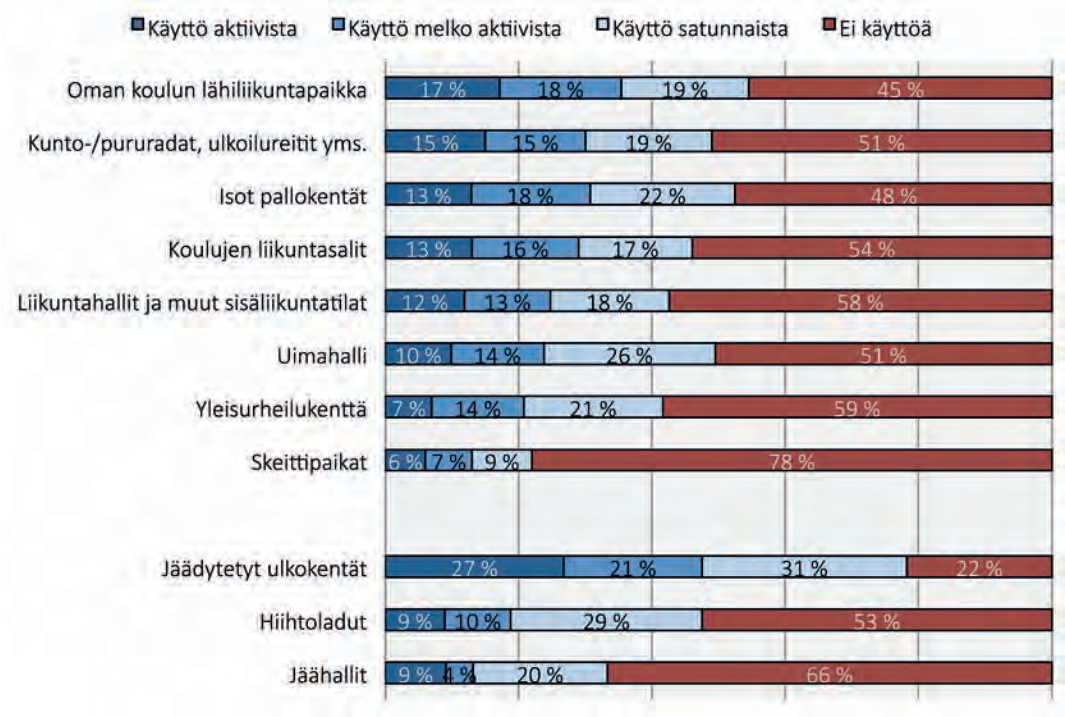

Kuvio 5. Erilaisten kunnallisten liikuntapaikkojen käyttö vapaa-ajalla lapsilla ja nuorilla

Kuviossa 6 on eri liikuntapaikkojen käyttöä tarkasteltu vielä käyttäen taustamuuttujana sitä harrastaako vastannut lapsi ja nuori liikuntaa/urheilua liikuntaseurassa tai -kerhossa vai ei. Kuviossa liikuntapaikan käytössä on huomioitu aktiivinen ja melko aktiivinen käyttö sekä myös satunnainen käyttö. Tulokset kertovat toisaalta siitä, että kaikkien eri liikuntapaikkatyyppien osalta aktiivisimpia käyttäjiä ovat lapset ja nuoret, jotka ovat mukana seura- ja kerhotoiminnassa. Ainoan poikkeuksen tästä muodostivat skeittipaikat, joita käytti yhtä useasti seuratoiminnan ulkopuolella olevat lapset ja nuoret. Tarkasteltaessa vastaavasti kokonaisuudessaan seura- ja kerhotoiminnan ulkopuolella olevien lasten liikuntapaikkojen käyttöä, ei kokonaiskuva merkittävästi poikkea jo edellä esitetyistä koko vastaajajoukkoa koskevista tuloksista. Yleisimmin käytettyjä liikuntapaikkoja ovat seuratoiminnan ulkopuolella olevilla lapsilla ja nuorilla oman koulupihan lähiliikuntapaikka ja talviaikana kunnan jäädytetyt ulkokentät. Käytetyimpien liikuntapaikkojen välillä erot eivät kuitenkaan ole suuria.

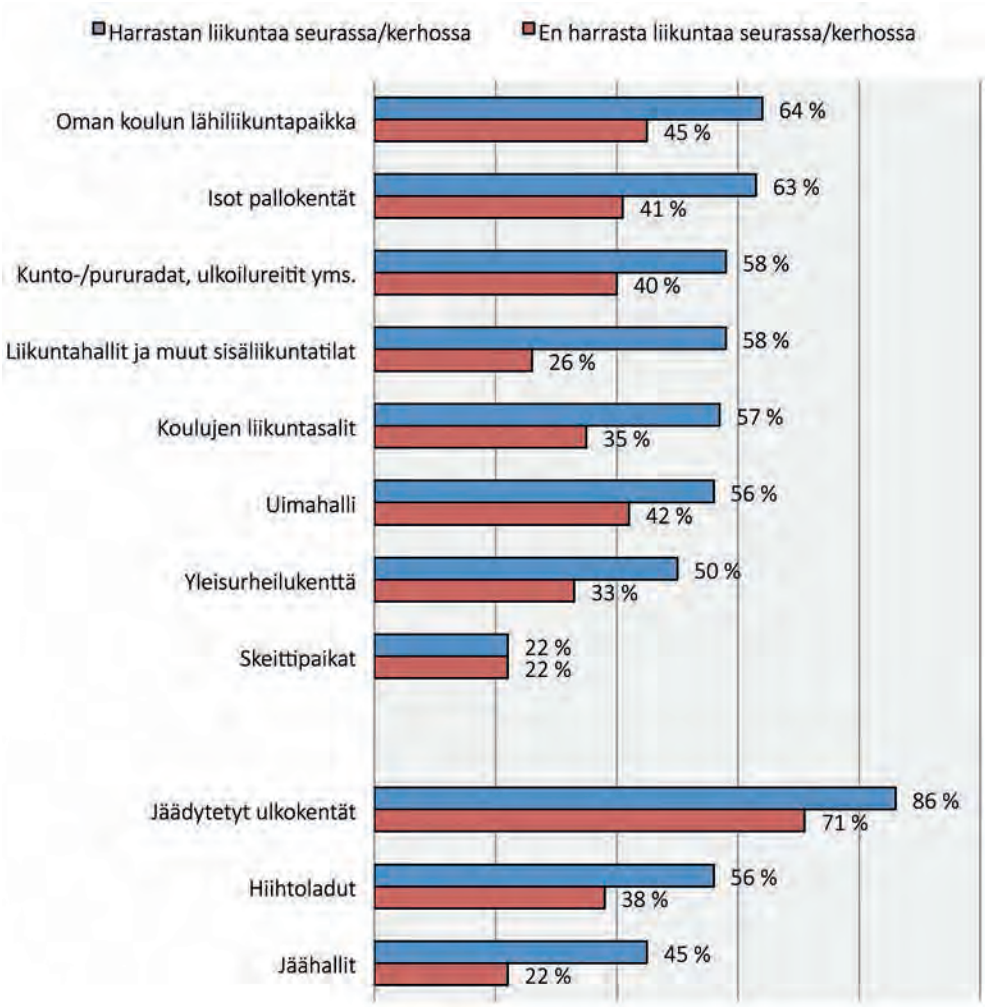

Kuvio 6. Vähintään satunaisesti tapahtuva liikuntapaikkojen käyttö vapaa-ajalla liikuntaseura- ja kerhotoiminnassa mukana olevilla sekä sen ulkopuolella olevilla lapsilla ja nuorilla

5.2.3 Lähiliikuntapaikan käytön esteet

Lähiliikuntapaikan vapaa-ajan käytön esteitä selvitettiin kyselyssä strukturoidulla kysymyksellä, joka oli suunnattu niille vastaajille, jotka eivät olleet viimeisen neljän viikon aikana käyttäneet lähiliikuntapaikkaa kertaakaan. Vastausvaihtoina oli kuusi mahdollista estettä, joista vastaajat saivat valita halutessaan useamman. Lisäksi vastaajien oli mahdollista kertoa avoimessa vastauksessa jostain muusta käytön esteestä.

Selvityksen perusteella yleisimmin vastanneet lapset ja nuoret kokivat esteeksi liian pitkän matkan lähiliikuntapaikalle, minkä koki esteeksi hieman yli kolmannes kysymykseen vastanneista (Kuvio 7). Lähes yhtä yleisesti esteeksi koettiin lisäksi kiinnostavien liikuntamahdollisuuksien puuttuminen omalta lähiliikuntapaikalta, jonka nosti esiin kolmasosa vastanneista sekä ajan puutteen, jonka nosti esiin hieman alle kolmasosa vastaajista. Noin viidesosa vastaajista esitti käytön esteinä joitakin muita syitä kuin kyselyssä valmiiksi annettuja. Näissä vastaajien itse kuvailemissa esteissä mainittiin yleisemmin mm. kyydin puuttumiseen tai oman jaksamisen puutteeseen liittyviä syitä. Lähiliikuntapaikan käytön esteisiin liittyen, taustamuuttujittain tehdyissä tarkasteluissa oli lisäksi havaittavissa, että 4. -luokkalaisilla, mutta myös 8. -luokkalaisilla oli 6. -luokkalaisia selvästi yleisempää etäisyyden kokeminen lähiliikuntapaikan käytön esteenä. Vastaavasti kiinnostavien liikuntamahdollisuuksien puute oli selvästi yleisemmin mainittu käytön este 6.- ja 8.- luokkalaisilla kuin 4. -luokkalaisilla.

Kuvio 7. Lähiliikuntapaikan käytön esteet

Selvityksessä on tarkasteltu lisäksi vielä tarkemmin niitä lapsia ja nuoria, jotka kokivat pitkän etäisyyden lähiliikuntapaikalle heidän lähiliikuntapaikkansa vapaa-ajan käytön esteenä. Näiden vastaajien osalta kuviossa 8 on tarkastelultu sitä, miten kyseinen koettu este on yhteydessä heidän tosialliseen etäisyyteensä omasta lähiliikuntapaikasta. Tulosten perusteella lähes 60 % lapsista ja nuorista, jotka eivät käyttäneet lähiliikuntapaikkaa vapaa-ajallaan pitkän etäisyyden takia, asuivat yli 5 km päässä lähiliikuntapaikasta. Sen sijaan etäisyyden esteenä kokevista selvästi pienempi osa, noin neljäsosa asui alle 2 km päässä. Tulokset ovat siten linjassa aiemmin esiteltyjen tulosten kanssa liittyen lähiliikuntapaikan aktiivisempaan vapaa-ajan käyttöön niillä lapsilla ja nuorilla, jotka asuvat lähempänä lähiliikuntapaikkaa.

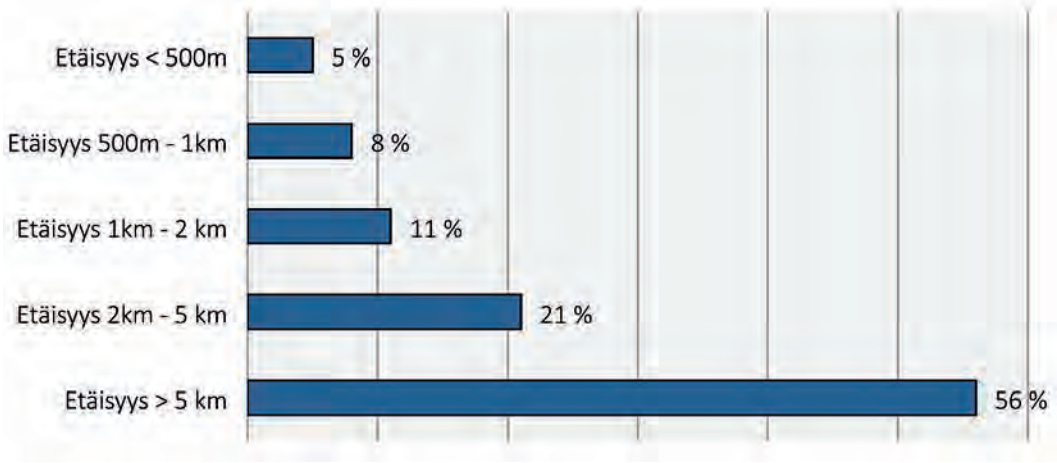

Kuvio 8. Lasten ja nuorten, jotka kokivat pitkän etäsyyden lähiliikuntapaikan käytön esteenä, jakautuminen tosiasiallisen etäisyyden mukaisesti

5.2.4 Lähiliikuntapaikalle kulkeminen

Lähiliikuntapaikkojen vapaa-ajan käyttöön liittyen kyselyssä selvitettiin myös lasten ja nuorten kulkutapaa lähiliikuntapaikalle. Optimaalisinta lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden edistämisen kannalta olisi, että myös lähiliikuntapaikalle kulkeminen tapahtuisi fyysisesi aktiivisella tavalla, esimerkiksi kävellen tai pyörällä kulkien. Selvityksen perusteella yli 80 % lähiliikuntapaikkaa vapaa-ajallaan käyttävistä lapsista ja nuorista kulkee sinne omin voimin ja alle 15 % käyttää sinne kulkemiseen moottoriajoneuvoa (Kuvio 9).

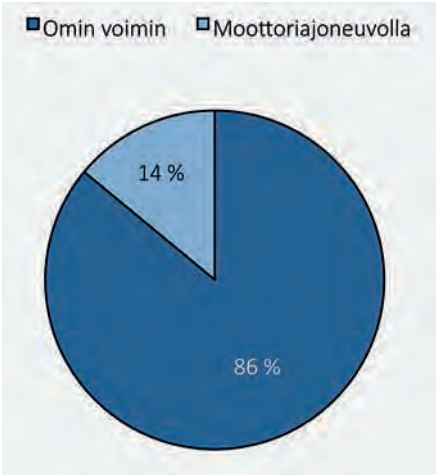

Kuvio 9. Lasten ja nuorten kulkutapa lähiliikuntapaikalle vapaa-ajalla

Kuviossa 10 on vielä tarkasteltu kulkutavan yhteyttä lähiliikuntapaikan etäisyyteen. Selvityksen perusteella näyttää siltä, että etäisyyden kasvaessa yli 5 km, moottoriajoneuvon käyttö kulkutapana yleistyy selvästi. Alle 5 km etäisyyksillä moottoriajoneuvolla kulkevia on selvästi alle 10 % vastaajista kun 5-10 km etäisyydellä yli 40 % ja yli 10 km etäisyydellä 70 %.

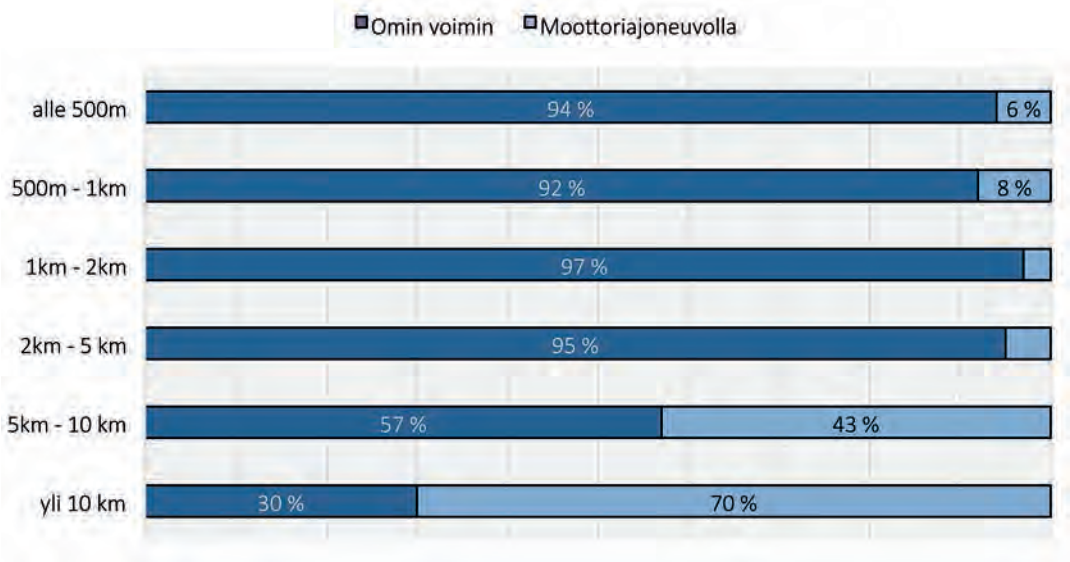

Kuvio 10. Välimatkan yhteys lasten ja nuorten lähiliikuntapaikalle kulkutapaan

5.2.5 Lasten ja nuorten arviot lähiliikuntapaikasta

Tehdyssä selvityksessä lapsilta ja nuorilta kysyttiin myös heidän arvioitaan omasta koulupihastaan lähiliikuntapaikkana. Kysymyksessä vastaajia pyydettiin arvioimaan, miten heidän koulunpihansa heistä vastaa hyvän lähiliikuntapaikan määritelmää. Hyvä lähiliikuntapaikka kysymyksessä määriteltiin sellaiseksi, mikä "innostaa lapsia ja nuoria liikkumaan koulupäivän aikana ja vapaa-ajalla". Selvityksen perusteella selvä pääosa lapsista ja nuorista antoi omalle koulupihalleen hyvän arvion (Kuvio 11). Erittäin hyväksi pihansa arvioi lähiliikuntapaikkanäkökulmasta noin viidesosa vastanneista lapsista ja nuorista ja melko hyvänä 2/3 vastaajista. Sen sijaan huonoksi tai melko huonoksi pihansa arvioi lähiliikuntapaikkanäkökulmasta 16 % vastaajista. Aineistossa olevien eri kohteiden välillä ei ollut erityisen suuria eroja koulupihansa huonoksi tai erittäin huonoksi arvioineiden vastaajien osuudessa. Kaikissa arvioiduissa kohteissa selvä pääosa lapsista ja nuorista arvioi oman koulupihansa vähintään melko hyväksi lähiliikuntapaiksi.

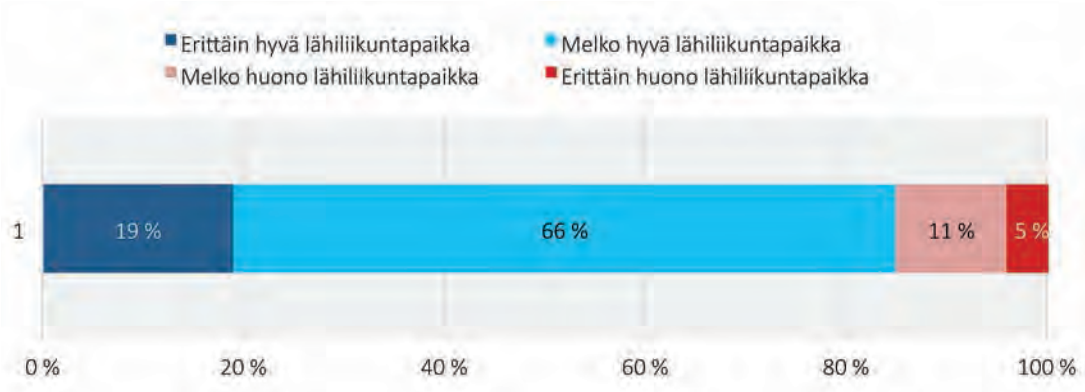

Kuvio 11. Lasten ja nuorten arviot omasta koulupihasta lähiliikuntapaikkana

Koulupihan arviointien yhteydessä selvityksessä kysyttiin lapsilta ja nuorilta myös heidän omaa arviotansa siitä, oliko lähiliikuntapaikan rakentuminen omalle koulupihalle lisännyt heidän vapaa-ajan käyntejä koulupihalle. Kaikista vastanneista lapsista ja nuorista hieman yli neljännes koki lähiliikuntapaikan valmistumisen lisänneen heidän käyntejään koulupihalle ja vastaavasti myös hieman yli neljännes koki, että ei ollut lisännyt (kuvio 12). Lähes puolet vastaajista vastasi, että ei osaa arvioida asiaa. Osassa tarkasteltuja kohteita lähiliikuntapaikan valmistumisesta oli kulunut jo useampia vuosia, mikä selittänee pitkälti "en osaa arvioida" vastausten suurta osuutta.

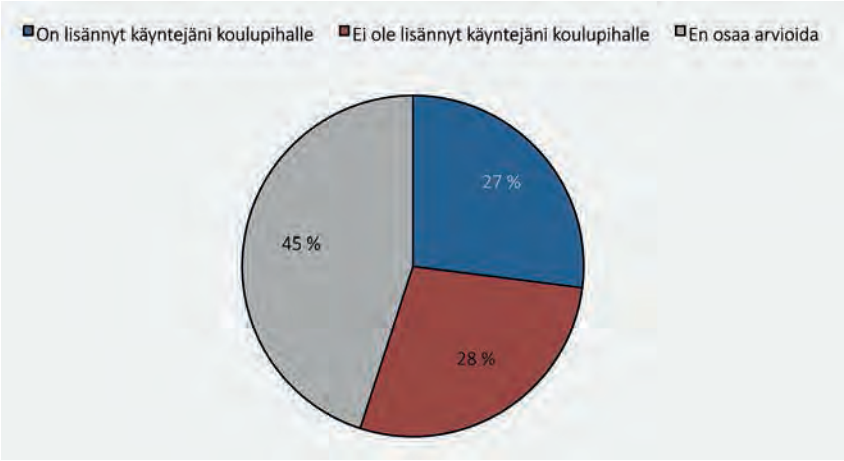

Kuvio 12. Lasten ja nuorten arviot lähiliikuntapaikan rakentumisen vaikutuksesta koulupihalle tapahtuneisiin vapaa-ajan käyntikertoihin

5.3 Selvitysosion päätulokset tiivistetysti

- Lähiliikuntapaikkoja käytti tarkasteltuna huhti-toukokuun välisenä kuukauden ajanjaksona vapaa-ajallaan aktiivisesti (= vähintään kerran viikossa) keskimäärin hieman alle viidesosa lapsista ja nuorista. Huomioitaessa myös satunnainen, vähintään kerran kuussa tapahtuva käyttö, käytti lähiliikuntapaikkoja vapaa-ajallaan hieman yli puolet kyselyyn vastanneista lapsista ja nuorista. Lähiliikuntapaikkojen vapaa-ajan käytön aktiivisuudessa oli kuitenkin merkittäviä eroja selvityksessä tarkasteltujen lähiliikuntapaikkakohteiden välillä. Aktiivisimmin käytetyissä lähiliikuntapaikoissa lähes kolmasosa lapsista ja nuorista käytti lähiliikuntapaikkaa viikoittain ja vähiten käytetyissä alle 10 %.

- Verrattaessa lähiliikuntapaikkojen käyttöä muiden kunnallisten perusliikuntapaikkojen käyttöön lapsilla ja nuorilla, olivat lähiliikuntapaikat tarkastelulla kevät ajanjaksolla yleisimmin aktiivisesti vapaa-ajalla käytetty liikuntapaikkatyyppi. Erot seuraavaksi yleisimmin käytettyihin liikuntapaikkoihin (kunto- ja pururadat sekä muut ulkoilureitit, isot pallokentät ja koulujen salit) eivät kuitenkaan olleet kovin suuria. Suhteellisesti eniten käytetty liikuntapaikkatyyppi oli selvityksessä jäädytetyt ulkokentät, joita käytti talviaikana vähintään satunnaisesti lähes 80 % lapsista ja nuorista.

- Lähiliikuntapaikkojen vapaa-ajan käyttö oli lapsilla ja nuorilla selvästi yhteydessä vastaajan ikään. Selvästi yleisintä lähiliikuntapaikkojen aktiivinen viikoittainen vapaa-ajan käyttö oli selvityksen nuorimmassa 4. -luokkalaisten ryhmässä (34 %) ja vähäisintä vanhimmassa 8. -luokkalaisten ryhmässä (6 %). Myös vastaajan yleinen liikuntaharrastuneisuus oli selvityksessä yhteydessä aktiivisempaan lähiliikuntapaikkojen vapaa-ajan käyttöön. Esimerkiksi liikuntaa seurassa tai kerhossa harrastavista lapsista ja nuorista yli viidesosa käytti vapaa-ajallaan lähiliikuntapaikkaa aktiivisesti viikoittain kun vastaavasti lapsista ja nuorista, jotka eivät harrastaneet liikuntaa seurassa tai kerhossa, käytti vain hieman yli 10 %. Sen sijaan selvityksen tulosten perusteella tyttöjen ja poikien välillä ei ollut juurikaan eroja lähiliikuntapaikkojen vapaa-ajan käytön aktiivisuudessa.

- Lähiliikuntapaikkojen aktiivinen vapaa-ajan käyttö oli myös erittäin selvästi yhteydessä lähiliikuntapaikan ja kodin väliseen lyhyeen etäisyyteen. Esimerkiksi alle kilometrin etäisyydellä lähiliikuntapaikasta asuvista lapsista ja nuorista lähes 30 % käytti lähiliikuntapaikkaa viikoittain kun yli 5 km päässä asuvista enää alle 10 %. Lisäksi lapsista ja nuorista, jotka eivät olleet käyttäneet lähiliikuntapaikkoja tarkastellun ajanjakson aikana vapaa-ajallaan ollenkaan, ilmoittivat yleisimmin käytön esteeksi liian pitkän etäisyyden lähiliikuntapaikalle.

- Selvä pääosa, lähes 90 %, lähiliikuntapaikkaa vapaa-ajallaan käyttävistä lapsista ja nuorista kulkee lähiliikuntapaikalle omin voimin (kävellen, pyörällä tms.)

- Lapsista ja nuorista selvä pääosa, yli 80 %, pitivät omiin koulupihoihinsa sijoitettuja lähiliikuntapaikkoja erittäin tai melko hyvinä liikuntapaikkoina, kun niitä arvioitiin liikuntaan innostavuuden näkökulmasta.

6. Lähiliikuntapaikkojen elinkaari – vuosina 2000–2005 toteutettujen esimerkkihankkeiden tarkastelua

6.1 Selvityksen toteutuksen ja aineiston kuvaus

Selvityksen tavoitteena on ollut tuottaa tietoa vuosina 2000–2005 valmistuneiden lähiliikuntapaikkahankkeiden nykytilasta ”elinkaari näkökulmasta”. Elinkaari näkökulmalla viitataan selvityksen pyrkimykseen löytää alustavia näkemyksiä siihen, minkälaisia liikuntapaikkainvestointeja lähiliikuntapaikat ovat kunnissa esimerkiksi liikuntapaikan käyttöiän näkökulmasta sekä erilaisten kunnossapito ja kehittämistoimenpiteiden tarpeiden ja ajoittumisten näkökulmasta. Edellä kuvatusta lähtökohdasta tarkoituksena on ollut siten erityisesti selvittää ovatko 2000-luvun alussa valmistuneet lähiliikuntapaikat edelleen käytössä ja mitä mahdollisia muutoksia niissä on tapahtunut kuluneen 9–15 vuoden aikana. Lisäksi selvityksessä on kysytty toteuttajatahoilta lähiliikuntapaikkahankkeista saaduista kokemuksista sekä heidän näkemyksistä koskien lähiliikuntapaikkojen elinkaarta.

Tarkastelun kohteeksi valitut lähiliikuntapaikat ovat olleet lähiliikuntapaikkarakentamisen ns. esimerkkihankkeita, joiden syntymistä vauhditettiin 2000-luvun alussa läänien liikuntatoimien ja Nuori Suomi ry:n yhteistyönä eri puolilla Suomea. Kyseisiin hankkeisiin on liittynyt mm. niiden suunnittelu- ja toteutusvaiheessa Nuori Suomi ry:n ja läänien liikuntatoimien yhteistyönä tuottamaa asiantuntijatukea ja niiden rakentamista on tuettu liikuntapaikkarakentamiseen suunnatuilla valtionavustuksilla. Pääosaan kyseisistä hankkeista liittyi myös seurantaa hankedokumentoinnin osalta ja niistä on koottu hanke-esittelyitä vuonna 2002 Nuori Suomi ry:n luomalle ja yhä käytössä olevalle www.lähiliikuntapaikat.fi sivustolle.

Selvityksessä tarkasteltavat lähiliikuntapaikat on perustietoineen esitelty taulukossa 1. Hankekustannukset on muutettu vuosina 2000–2001 valmistuneiden lähiliikuntapaikkojen osalta euromääräiseksi. Lisäksi kaikkien hankkeiden kustannukset on indeksikorjattu (RKI=2000). Yhteensä tarkasteltuja lähiliikuntapaikkakohteita on selvityksessä mukana 26. Kysely lähettiin 28 kohteeseen, mutta kahdesta hankkeesta vastaukset jäivät saamatta. Kyselyt toteutettiin huhtikuussa 2014 sähköisellä webropol -kyselyllä. Vastaajina kyselyissä toimivat hankkeiden toteutuksesta pääasiallisesti vastanneet tahot, jotka yleisimmin edustivat kuntien liikunta- ja vapaa-aikatoimea tai joissakin tapauksissa kuntien teknistä tai puistotoimea.

Kuviossa 1 on vielä esitelty tarkasteltujen lähiliikuntapaikkojen jakautuminen joidenkin yleisten hanketta kuvaavien taustamuuttujien osalta. Kyselyyn osallistuneista lähiliikuntapaikoista selvästi suurin osa, 70 %, sijaitsee koulupihojen yhteydessä. Hankkeiden valmistumisvuosien osalta suurimman ryhmän muodostaa vuosina 2004–2005 toteutetut lähiliikuntapaikat, joita on puolet hankkeista. Kokonaiskustannusten osalta suurin yksittäinen ryhmä on pienehköt alle 100 000 euron lähiliikuntapaikkahankkeet, joita on hieman alle kolmannes hankkeista. Toisaalta myös 100 000-200 000 € hankkeita on joukossa lähes 30 % ja myös tätä hankekustannuksiltaan isompia hankkeita on useita mukana, joten yleisemmin voi todeta esimerkkihankkeiden joukossa olevan varsin monipuolisesti hankekustannuksiltaan erikokoisia lähiliikuntapaikkatoteutuksia.

Kohde	Kunta	Sijainti	Valmistu-misvuosi	Hankekustannukset / € (indeksikorjattu)
Amospuiston lähiliikuntapaikka	Kemiönsaari	Koulupiha	2005	353 868
Anttolan lähiliikuntapaikka	Savonlinna	Koulupiha	2004	121 380
Ester Koskelaisen lähiliikuntapuisto	Vantaa	Muu kohde	2005	305 058
Halkokarin lähiliikuntapaikka	Kokkola	Koulupiha	2000	91 696
Halkokarin lähirinne	Kokkola	Muu kohde	2002	175 314
Hautalanmäen pallo- ja leikkikenttä	Muurame	Muu kohde	2001	105 115
Kortteisen koulun lähiliikuntapaikka	Kaavi	Koulupiha	2005	70 774
Kyröskosken perhepuisto	Hämeenkyrö	Muu kohde	2001	234 831
Lohtajan lähiliikunta-alue	Kajaani	Koulupiha	2005	389 474
Mikonpuiston lähiliikuntapaikka	Imatra	Koulupiha	2002	135 904
Nivan lähiliikuntapaikka	Hyrynsalmi	Koulupiha	2003	89 398
Oulujoen koulun lähiliikuntapaikka	Oulu	Koulupiha	2003	194 344
Paimentien lähiliikuntapaikka	Nurmijärvi	Muu kohde	2002	221 917
Peltosalmen lähiliikunta-alue	Iisalmi	Koulupiha	2005	280 654
Pormestarinluodon lähiökenttä	Pori	Koulupiha	2002	88 767
Rantatien lähiliikuntapaikka	Virrat	Koulupiha	2004	30 345
Rekivaaran koulun liikuntapiha	Joensuu	Koulupiha	2005	61 012
Ruununmyllyn lähiliikuntapaikka	Hämeenlinna	Koulupiha	2000	34 386
Salmenniemen lähiliikuntapaikka	Ranua	Koulupiha	2003	64 781
Suhmuran koulun liikuntapiha	Joensuu	Koulupiha	2005	187 916
Tähtiniemen lähiliikuntapaikka	Heinola	Muu kohde	2004	885 065
Törnävän lähiliikuntapaikka	Seinäjoki	Koulupiha	2002	305 058
Urheilupuiston lähiliikuntapaikka	Mikkeli	Muu kohde	2004	292 856
Vaaranlammen lähiliikuntapaikka	Rovaniemi	Koulupiha	2003	139 928
Valkeisenpuiston lähiliikuntapaikka	Kuopio	Muu kohde	2005	292 856
Vuorelan lähiliikuntapaikka	Siilinjärvi	Koulupiha	2004	290 807

Taulukko 1. Selvityksessä tarkastellut lähiliikuntapaikat taustatietoineen

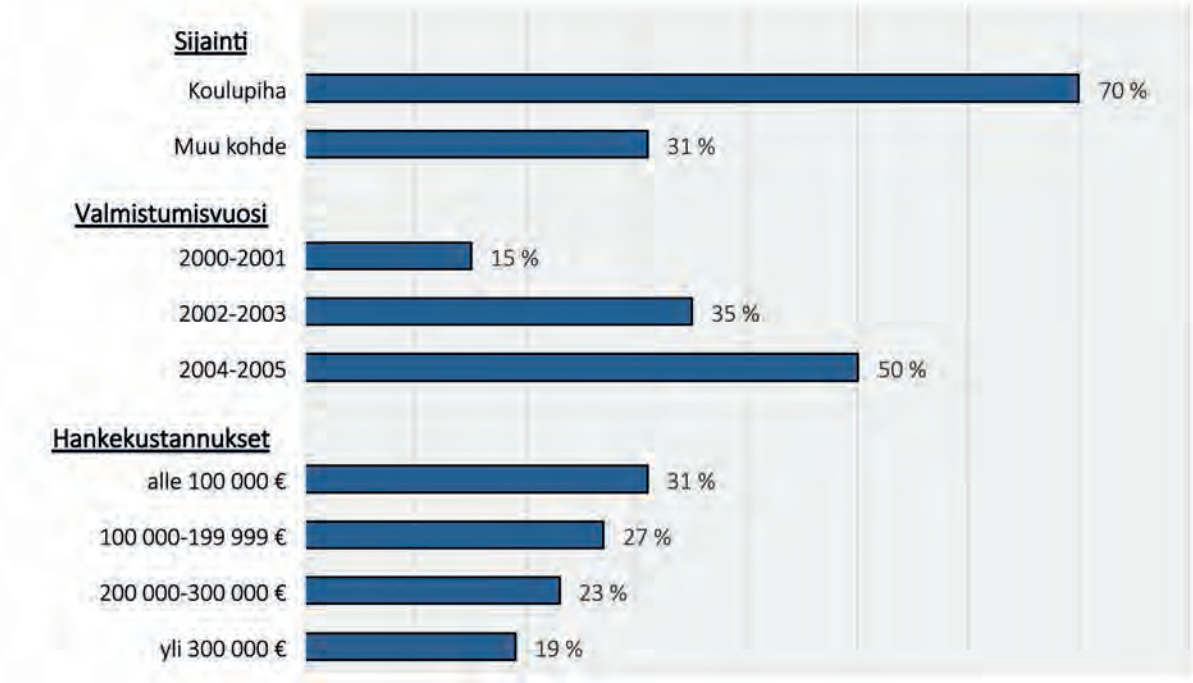

Kuvio 1. Selvityksessä tarkasteltujen lähiliikuntapaikkojen jakautuminen taustamuuttujittain

6.2 Tulokset

6.2.1 Esimerkkihankkeiden nykytila

Keskeinen pääkysymys esimerkkihankkeille suunnatussa kyselyssä oli selvittää tarkasteltujen lähiliikuntapaikkojen nykytilaa sen osalta oliko paikka edelleen liikuntakäytössä ja osa kunnan lähiliikuntapaikkaverkostoa vai ei ja jos oli, niin oliko sen liikuntavarustuksessa tapahtunut muutoksia lähtötilanteeseen verrattuna. Asiaa selvitettiin kyselyssä strukturoidulla valintakysymyksellä. Selvityksen perusteella kaikki tarkastellut, vuosina 2000–2005 rakentuneet lähiliikuntapaikat, olivat edelleen lähiliikuntapaikkakäytössä (Kuvio 2). Toimintavarustuksen osalta puolet hankkeista oli sellaisia, joissa lähiliikuntapaikan toimintavarustus oli pysynyt täysin samana kuin käyttöönotto vuonna, eikä lähiliikuntapaikkaan ollut siten kohdistunut normaalin huollon ja ylläpidon lisäksi mitään erityisiä jatkokehittämistoimenpiteitä. Vastaavasti noin 40 % tarkastelluista lähiliikuntapaikkakohteista oli sellaisia, että niitä oli merkittävällä tavalla edelleen kehitetty valmistumisen jälkeen. Sen sijaan sellaisia lähiliikuntapaikkakohteita, joissa toimintavarustusta oli käyttöönoton jälkeisinä vuosina jouduttu karsimaan, oli kaksi kappaletta eli hieman alle 10 %.

Tarkasteltujen lähiliikuntapaikkojen jakautuminen nykytilanteen mukaan on kuvattu kohdetasoisesti

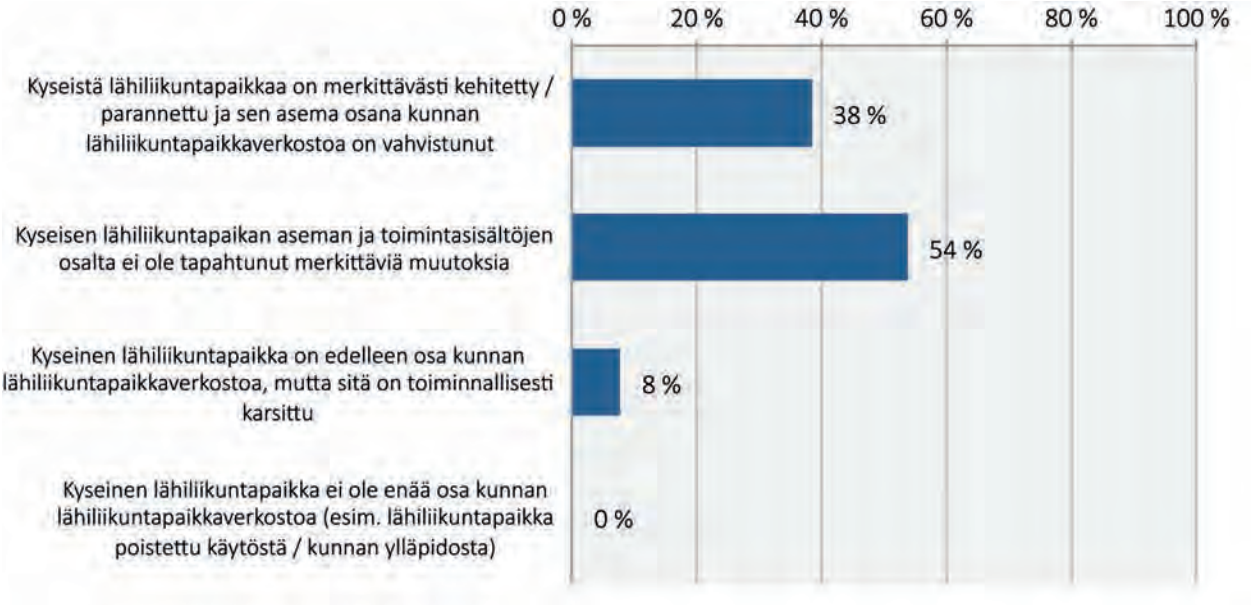

Kuvio 2. Tarkasteltujen lähiliikuntapaikkojen jakautuminen nykytilanteen mukaan

taulukossa 2. Lähiliikuntapaikkojen elinkaaren selvittämisen näkökulmasta erityisen mielenkiintoista on tarkastella kohteita, joissa on tapahtunut muutoksia valmistumisen jälkeen. Tästä näkökulmasta selvityksen kyselyssä oli myös avoin kysymys, johon vastaajatahot saivat mm. kuvailla tapahtuneita muutoksia sekä sitä milloin muutokset olivat tapahtuneet.

Lähiliikuntapaikkoja, joita oli jouduttu valmistumisen jälkeen toiminnallisesti karsimaan, olivat selvityksen kohteista Paimentien lähiliikuntapaikka (Nurmijärvi) sekä Urheilupuiston lähiliikuntapaikka (Mikkeli). Kummassakin hankkeessa toimintojen karsimisen pääsyyksi nostetiin ilkivalta. Paimentien lähiliikuntapaikka ehti olla alkuperäisen toteutuksen mukaisessa käytössä 12 vuotta ennen toimintojen karsimista, kun taas Urheilupuiston lähiliikuntapaikassa välineistöä jouduttiin poistamaan jo kolmen vuoden käytön jälkeen.

Paimentien lähiliikuntapaikan osalta karsittuja toimintoja olivat mm. monitoimiareena, koripallokenttä sekä asukkaiden käytössä ollut liikuntavälinevarasto. Paimentien lähiliikuntapaikalla on nykyisenä päätoimintona asfaltti- ja betonipintainen skeittipaikka, jota kunta vuoden 2013 aikana peruskorjasi ja laajensi. Myös Mikkelin Urheilupuiston lähiliikuntapaikalta poistuneet toiminnot olivat pienpallopelialueita ja siellä vastaavasti nykyiset jäljelle jääneet lähiliikuntapaikkatoiminnot keskittyvät lasten liikuntaleikkitoimintoihin ja ulkokuntoiluun.

Merkittävästi kehitetty:	Ei muutoksia:	Toiminnallisesti karsittu:
• Halkokarin lähirinne (Kokkola) • Mikonpuiston llp (Imatra) • Nivan llp (Hyrynsalmi) • Peltosalmen llp (Iisalmi) • Rantatien llp (Virrat) • Ruununmyllyn llp (Hämeenlinna) • Salmenniemen llp (Ranua) • Törnävän llp (Seinäjoki) • Valkeisenpuiston llp (Kuopio) • Vuorelan llp (Siilinjärvi)	• Amospuiston llp (Kemiö) • Anttolan llp (Savonlinna) • Halkokarin llp (Kokkola) • Hautalanmäen llp (Muurame) • Kortteisen koulun llp (Kaavi) • Kyrönkosken pp (Hämeenkyrö) • Lohtajan lla (Kajaani) • Oulujoen koulun llp (Oulu) • Pormestarinluodon lk (Pori) • Rekivaaran koulun lp (Joensuu) • Suhmuran koulun lp (Joensuu) • Tähtiniemen llp (Heinola) • Vaaranlammen llp (Rovaniemi)	• Paimentien llp (Nurmijärvi) • Urheilupuiston llp (Mikkeli)

Taulukko 2. Lähiliikuntapaikkojen nykytila suhteessa käyttöönottoajankohtaan kohteittain

Tarkasteltaessa vastaavasti lähiliikuntapaikkoja, joissa toimintoja on kehitetty ja lisätty verrattuna lähiliikuntapaikan käyttöönoton ajankohtaan, ovat yleisimmin toteutettuja kehittämistoimenpiteitä olleet leikkipaikkavälineistön uusiminen (esim. turvastandardien mukaisiksi) sekä erilaisten monitoimikenttien (esim. Palloliiton "Ässä" -kentät) tai muiden pallopelialueiden lisääminen lähiliikuntapaikan toimintavarustukseen. Lisäksi tyypillisiä myöhemmin lisättyjä täydentäviä lisätoimintoja ovat olleet myös parkour- ja skeittipaikkavälineistöt. Lähiliikuntapaikkahankkeet, joissa ei vastaavasti mitään varsinaisia muutoksia ollut tapahtunut valmistumisen jälkeen, raportoivat selvityksessä toteuttaneensa lähiliikuntapaikan osalta ainoastaan liikunta- ja leikkipaikkoihin liittyvää normaalia huoltoa ja kunnossapitoa.

Kuva 1. Esimerkki hanketta täydentävästä kehittämistoimenpiteestä: Kuopion Valkeisenlammen lähiliikuntapaikan isolle pallokentälle asennettu keinonurmi

Tarkasteltujen lähiliikuntapaikkojen nykytilaa kartoitettiin selvityksessä lisäksi pyytämällä toteuttajatahoilta arvioita lähiliikuntapaikan nykyisestä kunnosta ja käytön aktiivisuudesta. Tulokset ko. kysymyksiin on koottu kuvioon 3. Selvityksen perusteella suurin osa, lähes 70 %, vuosina 2000–2005 valmistuneista tarkastelluista lähiliikuntapaikoista on toteuttajatahojen arviointien perusteella nykyisin vähintään melko hyvässä kunnossa. Kunnon osalta tyydyttäväksi arviotiin vastaavasti hieman alle kolmasosa kohteista. Yhtäkään lähiliikuntaapaikkakohteista ei sitä vastoin arvioitu nykykunnoltaan heikoksi.

Lähiliikuntapaikkojen käytön arvioinnin osalta selvityksen tulokset ovat myös varsin positiivisia. Vähäiseksi lähiliikuntapaikan käyttö arvioitiin toteuttajatahojen toimesta vain yhdessä tarkastelluista lähiliikuntapaikkakohteista. Sen sijaan hieman yli puolessa kohteita käyttö arvioitiin melko aktiiviseksi ja vastaavasti erittäin aktiiviseksi hieman yli 40 %:ssa kohteita. Käytön osalta vähäiseksi arvioidussa lähiliikuntapaikkakohteessa vastaajataho nosti esiin vähäisen käytön syynä lähiliikuntapaikan syrjäisen sijainnin sekä muiden vastaavanlaisten paikkojen runsaan tarjonnan kunnassa.

Kuvio 3. Lähiliikuntapaikkojen kuntoon ja käyttöaktiivisuuteen liittyneiden arviointien jakautuminen kohdejoukossa

Kuviossa 4 on tarkasteltu vielä edellä esiteltyjä tuloksia sen osalta, onko nähtävissä eroja koulupihaan sijoitettujen lähiliikuntapaikkojen ja muihin paikkoihin sijoitettujen lähiliikuntapaikkojen välillä. Kuten kuvio 4 kertoo, koulupihoilla sijaitsevia lähiliikuntapaikkoja on valmistumisen jälkeen edelleen kehitetty suhteellisesti useammin kuin muissa kohteissa sijaitsevia lähiliikuntapaikkoja. Koulupihoilla sijaitsevat lähiliikuntapaikat ovat myös toteuttajatahojen käyttöaktiivisuusarviointien pohjalta yleisemmin aktiivisessa käytössä kuin muissa paikoissa sijaitsevat kohteet. Lähiliikuntapaikkojen kuntoon liittyvien arviointien osalta ei sen sijaan ollut merkittäviä eroja sen suhteen oliko lähiliikuntapaikka sijoitettu koulupihalle vai johonkin muuhun paikkaan. Vastaavan tyyppistä tarkastelua tehtiin selvityksessä myös muiden taustamuuttujien (valmistumisvuosi & hankekustannukset) osalta, mutta näiden osalta ei ollut nähtävissä yhteyksiä edellä käsiteltyihin kokonaistuloksiin.

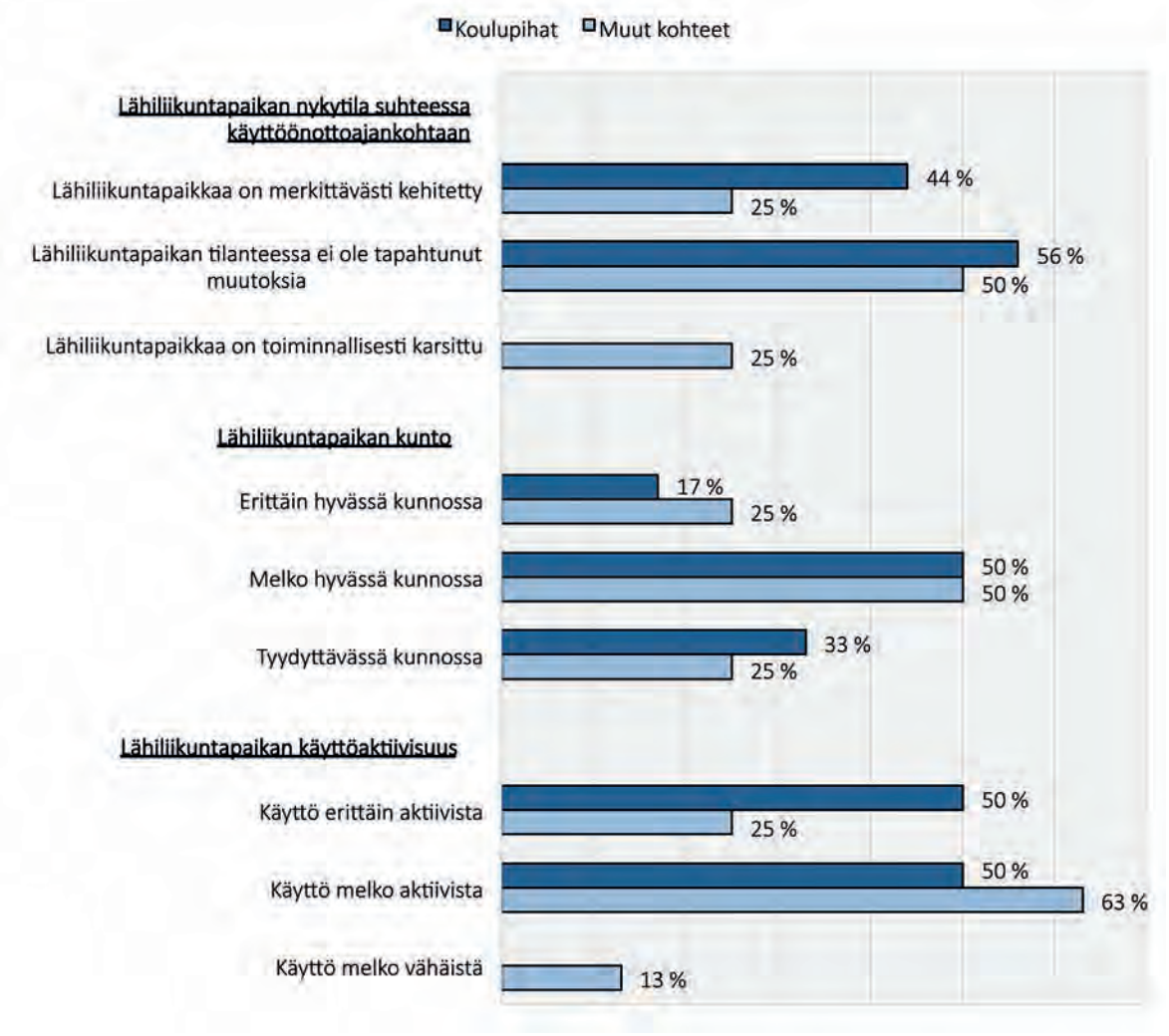

Kuvio 4. Lähiliikuntapaikan nykytila, kunto ja käyttöaktivisuus koulupihakohteissa ja muissa kohteissa

Nykytilan ohella kyselyssä selvitettiin myös tarkasteltuihin, vuosina 2000–2005 toteutettuihin, lähiliikuntapaikkakohteisiin liittyvistä tulevaisuuden näyistä seuraavan viiden vuoden sisällä. Selvityksen perusteella minkään tarkastellun lähiliikuntapaikkakohteen osalta ei lähitulevaisuudessa ollut näköpiirissä lähiliikuntapaikan poistaminen kunnan lähiliikuntapaikkaverkostosta tai edes toimintojen karsiminen. Sen sijaan 40 %:ssa kohteita tarkoitus oli edelleen kehittää niitä toiminnallisesti seuraavan viiden vuoden sisällä. Kaikki nämä kohteet, joihin liittyi em. kehittämisnäkyjä lähitulevaisuudessa, olivat koulupihoihin sijoitettuja lähiliikuntapaikkoja.

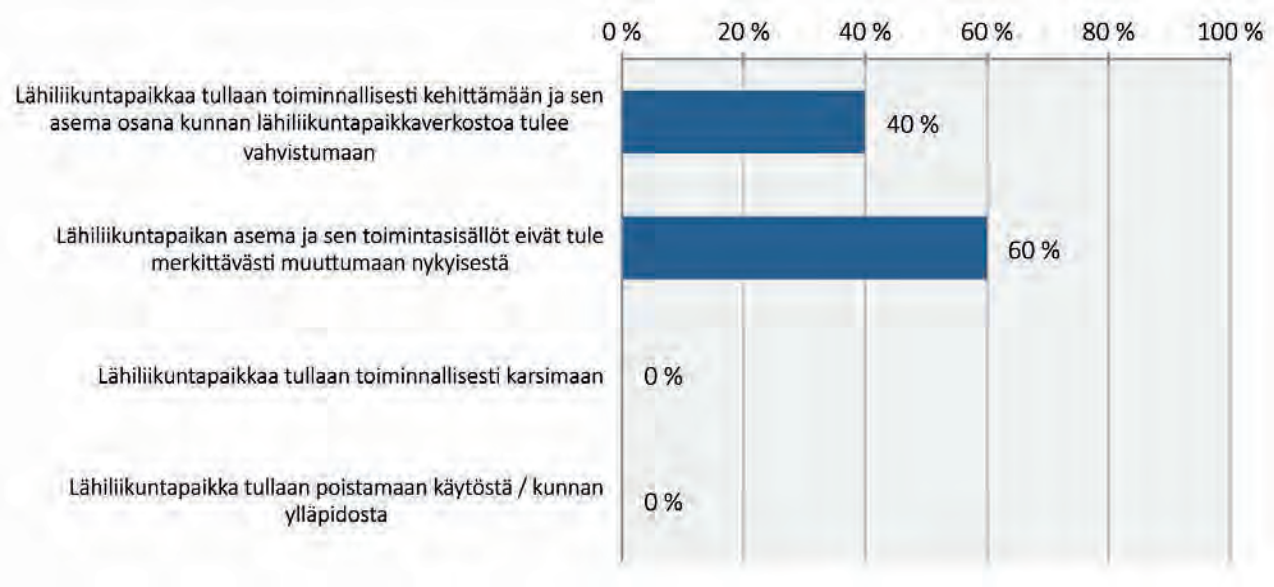

Kuvio 5. Tarkasteltujen lähiliikuntapaikkojen tulevaisuuden näyt seuraavan 5 v. sisällä

6.2.2 Esimerkkihankkeiden kokemat ongelmat ja onnistumiset

Lähiliikuntapaikkojen nykytilan lisäksi selvityksessä kysyttiin toteuttajatahoilta lähiliikuntapaikkahankkeesta saaduista kokemuksista. Kokemuksia kyselyssä kartoitettiin erityisestä hankkeeseen liittyneiden mahdollisten ongelmien ja onnistumisten näkökulmista. Kyseisiin avoimiin kysymyksiin vastasi n. 80 % kyselyyn vastanneista.

Selvityksen perusteella toteuttajatahojen kokemat haasteet ja ongelmat liittyivät selvästi useimmiten lähiliikuntapaikkojen kunnossapitoon. Yli puolet vastaajista nostaa kunnossapitoon liittyen esiin esimerkiksi ilkivaltaan liittyviä ongelmia. Lähiliikuntapaikan välineiden ja laitteiden rikkominen sekä paikkojen sotkeminen ja roskaaminen ilmoitetaan tavallisimmiksi ilkivallan muodoiksi. Myös kuntaliitokset, kunnan heikko taloudellinen tilanne ja asukkaiden talkooinnon väheneminen ovat toteuttajatahojen mukaan vaikeuttaneet kohteiden kunnostus- ja parannustoimenpiteitä. Haastavana on koettu myös joissakin kohteissa erityisesti leikkipaikkavälineiden kunnossapito turvallisuusnäkökulmista. Esimerkiksi hiekka ja sora on mainittu ongelmallisina pintamateriaaleina leikkipaikkojen erilaisissa turva-alustoissa. Lähiliikuntapaikan käytön näkökulmasta haasteita ovat vastaavasti joissakin kohteissa aiheuttaneet lähiliikuntapaikan syrjäinen sijainti ja lähiliikuntapaikalle muodostuneet ”vakiovuorot”, mutta myös lähiliikuntapaikan vastaamattomuus käyttäjien tarpeiden muuttumiseen. Seuraavassa on joitakin esimerkkejä hankkeiden ongelmia koskevista vastauksista.
”Grillikatoksia on poltettu ja laavu on kokonaan poltettu.” (Halkokarin lähirinne, Kokkola)

- *”Nurmikenttä asettaa oman haasteensa hoidon ja käytön valvonnan suhteen. Kenttä on pariin otteeseen laitettu huonoon kuntoon autoilla. Nykyisin kenttä on kameravalvonnassa.” (Anttolan lähiliikuntapaikka, Savonlinna)*

- *”Kuntaliitoksen mukanaan tuoma lähiliikuntapaikka, jonka kunnossapidossa ja huollossa on vielä epäselvyyksiä. Laajemman käytön kannalta syrjäinen sijainti on huono asia (koulun piha kyläs-sä)” (Suhmuran koulun liikuntapiha, Joensuu)*
- *”Liikuntapaikkojen tulisi pystyä muuntautumaan kysynnän mukaan. Taloustilanteen vuoksi mahdoton tehtävä” (Peltosalmen lähiliikunta-alue, Iisalmi)*

- *”Lähialueen asukkaat lupasivat pitää huolta liikuntapaikasta silloin kun sen rakentamista haluttiin. Tämä ei toteutunut!” (Paimentien lähiliikuntapaikka, Nurmijärvi)*

- *”Liikuntaleikkipaikassa olisi pitänyt käyttää enemmän turvalaattoja soran tilasta. Silloin laitteiden elinikä olisi korkeampi.” (Lähiliikuntapaikka Amospuisto, Kemiönsaari)*

- *”Kaikille avoimen lähiliikuntapaikan käytön säilyttäminen avoimena on haaste/ ongelma. Vaikka alueen kohteisiin ei käyttövuoroja jaeta, sinne helposti syntyy ns. vakiovuoroja, joiden käyttäjät rajaavat muut käyttäjät ulkopuolelle. Vapaiden ryhmien käyttöön ei ole puututtu, mutta urheiluseurojen valloittamia 'käyttövuoroja' on kehotettu purkamaan.” (Valkeisen puiston lähiliikuntapaikka, Kuopio)*

Ongelmien ja haasteiden lisäksi vastaajat kirjasivat useita tarkasteltuihin lähiliikuntapaikkoihin liittyneitä positiivisia kokemuksia ja onnistumisia. Lähiliikuntapaikan suunnittelu- ja toteutusvaiheeseen liittyen vastauksissa korostettiin mm. keskeisinä onnistumisina poikkihallinnollisuutta ja asukasaktiivisuutta. Vahvuutena hankkeissa nähtiin myös lähiliikuntapaikan helppohoitoisuus, monipuolisuus, viihtyisyys sekä sijainti koulujen yhteydessä. Hanketoteuttajat korostavat lisäksi lähiliikuntapaikkojen korkeaa käyttöastetta, sen eri ikäryhmiä yhdistävää vaikutusta ja käyttäjiltä saatua positiivista palautetta. Keskeisenä vahvuutena nähtiin joissakin tapauksissa myös lähiliikuntapaikan merkitys alueen identiteetille ja asumisviihtyisyydelle. Tarkastelun kohteena olevat lähiliikuntapaikkahankkeet ovat toimineet omien alueidensa esimerkkihankkeina ja ovat vauhdittaneet muiden vastaavanlaisten liikuntapaikkojen rakentamista. Seuraavassa on joitakin esimerkkejä hankkeiden onnistumisiin liittyneistä vastauksista.

- *”Hanketta vietiin eteenpäin koulun, koulun vanhempain, alueen asukkaiden, liikuntatoimen, puistotoimen ja tilapalvelujen yhteisenä yhteistyönä.” (Törnävän lähiliikuntapaikka, Seinäjoki)*

- *”Alue on helposti saavutettavissa. Koulun ja päiväkodin välitön läheisyys tuo runsaasti päiväkäyttöä ja ympäröivä asutus takaa käyttäjiä myös ilta- ja viikonloppuaikaan. Lisääntynyt oikea käyttö hillitsee ilkivaltaakin.” (Vuorelan lähiliikuntapaikka, Siilinjärvi)*

- *”Helppohoitoisuus, ei suolausta, kastelua, nurmikon leikkuuta, rajaviivojen tekoa” (Pormestarinluodon lähiökenttä, Pori)*

- *”Lähiliikuntapaikalla ei tarvitse olla leikkivälineitä yms. jotta se toimisi hyvin” (Halkokarin lähirinne, Kokkola)*

- *”Yhdistää perheitä hyvään harrastukseen. Jääkiekkoa pelaavat isät ja pojat yhdessä. Luistelukentällä luistelevat äidit ja tytöt. Leikkikentällä on ollut mummoja lapsenlapsineen. Äidit saattavat olla jumppaamassa läheisen yhtenäiskoulun salissa.” (Nivan lähiliikuntapaikka, Hyrynsalmi)*

- *”Anttola on kehittynyt kylänä paljon viime aikoina. Osasyy voi olla koulun yhteydessä oleva viihtyisä lähiliikunta-alue. Ainakin alue on ollut aktiivisessa käytössä. Mielestäni tämä voi toimia hyvänä esimerkkinä päättäjille siitä, että panostaminen laadukkaisiin liikunta-alueisiin todella kannattaa.” (Anttolan lähiliikuntapaikka, Savonlinna)*

- *”Vuotuinen kävijämäärä on keskiarvoltaan n. 110 kävijä/päivä = yli 40.000 per vuosi. Amospuisto on monipuolinen lähiliikuntapuisto mistä löytyy jokaiselle jotain mistä ne tykkää. Amospuisto on enemmän kuin oman kunnan lähiliikuntapuisto. Voidaan sanoa että se on merkittävä paikka koko maakunnalle.” (Lähiliikuntapaikka Amospuisto, Kemiönsaari)*

- *”Amospuisto on vahdittanut myös muitten koulujen pihahankkeita. Nyt meillä on kolmessa koulussa miniareenoja ja muutenkin kaikki koulujen pihat ovat peruskorjattuja viimeisten vuosien aikana” (Lähiliikuntapaikka Amospuisto, Kemiönsaari)*

6.2.3 Hanketoteuttajien näkemyksiä lähiliikuntapaikkojen elinkaaresta

Avoimena kysymyksenä selvityksessä kysyttiin tarkasteltujen lähiliikuntapaikkojen toteuttajatahoilta heidän näkemyksiään ja arvioitaan lähiliikuntapaikkojen elinkaaresta. Vastaajia pyydettiin esimerkiksi kertomaan, mikäli kunnassa on tehty linjauksia asiasta tai käyty jonkinlaista yleistä pohdintaa aiheeseen liittyen.

Pääosassa saatuja vastauksia todetaan, että heidän kunnassaan ei ole laadittu mitään erillisiä linjauksia koskien lähiliikuntapaikkojen elinkaarta, vaan lähiliikuntapaikkoja esimerkiksi huolletaan ja uusitaan vuosittaisten tilannearvioiden mukaan ilman erityistä ohjaavaa suunnitelmaa. Yksittäisissä vastauksissa suunnitelmallisuutta korostettiin sen sijaan osana lähiliikuntapaikkojen toteutusohjelmaa, ei niinkään osana kunnossapidon tms. ohjelmaa. Lähiliikuntapaikkojen elinkaaren pituuteen liittyneissä näkemyksissä arviot vaihtelivat yleisimmin 10–20 vuoden välillä, minkä jälkeen lähiliikuntapaikat vaativat vastaajien näkemysten mukaan perusteellisempaa kunnostamista tai kokonaisuudistamista. Toisaalta joissakin vastauksissa nostettiin esiin kuitenkin koulupihoihin sijoitettuihin lähiliikuntapaikkoihin liittyvän hieman tiheämpää kunnostamis- ja myös uudistamistarvetta kuin muissa paikoissa sijaitsevissa lähiliikuntapaikkakohteissa. Alla on nostettu esiin joitakin edellä mainittuihin teemoihin liittyneitä toteuttajatahojen vastauksia.

- *”Emme ole tehneet erityistä linjauksia lähiliikuntapaikkojen peruskorjauksista. Suoritamme vuosittain kunnossapitotehtäviä ja havaitut epäkohdat korjataan vuosittain.” (Oulujoen koulun lähiliikuntapaikka, Oulu)*

- *”Korjaamme nykyiset kalusteet tarpeen mukaan, mitään suunnitelmaa peruskorjauksille ei ole” (Halkokarin lähirinne, Kokkola)*

- *”Koulujen pihoilla olevat paikat tulee tarkastaa tiheään ja perusteellinen kunnostus riittävän tiheään. Uudistamistarve suurempi kuin muilla yleisessä käytössä olevilla lähiliikuntapaikoilla.” (Salmenniemen lähiliikuntapaikka, Ranua)*

- *”Kunnassa on tehty linjaus lähiliikuntapaikkojen rakentamisesta - tavoitetaso vähintään yksi lähiliikuntapaikka per vuosi. Painopiste on koulujen pihojen virikkeellistäminen. Tavoitteena on suunnitella hankkeet mahdollisimman huoltovapaiksi. Elinkaaren kannalta haemme pysyviä ratkaisuja. Suurta kunnostustarvetta ei vielä ole ilmennyt.” (Vuorelan lähiliikuntapaikka, Siilinjärvi)*

- *”Olemme arvioineet lähiliikuntapaikkojen elinkaareen liittyen niiden peruskorjausten rytmityksen normaalilla hoito- ja kunnossapidolla olevan 15...20 vuotta käyttöasteesta riippuen. Käyttöikä on em. huomioon ottaen tarvepohjainen jatkuen niin haluttaessa 'maailman tappiin'.” (Valkeisenpuiston lähiliikuntapaikka, Kuopio)*

- *”Näkemyksemme mukaan n. 10–15 vuotta on lähiliikuntapaikan elinkaari. Tämän jälkeen pitää tehdä kunnollinen peruskorjaus tai vaihtaa välineistöä.” (Lähiliikuntapaikka Amospuisto, Kemiönsaari)*

- *”Turvallisuustarkastukset ovat tärkeitä. Tarkastuksissa selviää kunnossapidon tarve. Laaja tarkastus tehdään kerran vuodessa. Lisäksi kiinteistönhoitaja tarkastaa liikuntapaikat suurten tarkastuksien välillä. Elinkaari pitenee, kun kunnossapito on ajan tasalla. Suurempien peruskorjauksien väli on 6-7 vuotta.” (Nivan lähiliikuntapaikka, Hyrynsalmi)*

6.3 Selvitysosion päätulokset tiivistetysti

- Kaikki selvityksessä tarkastellut, 2000 -luvun alussa toteutetut lähiliikuntapaikkarakentamisen esimerkkihankkeet (N=26), ovat edelleen toteutuskunnissaan lähiliikuntapaikkakäytössä. Puolessa hankkeista lähiliikuntapaikan toimintavarustus on pysynyt täysin samana kuin käyttöönottovuonna ja vastaavasti noin 40 %:ssa hankkeita lähiliikuntapaikkaa on käyttöönoton jälkeen toiminnallisesti edelleen kehitetty, esim. täydentäviä liikuntatoimintoja toteuttamalla. Vain kahta (=8 %) tarkastelluista lähiliikuntapaikoista on sen sijaan toiminnallisesti joltakin osin karsittu käyttöönoton jälkeen. Lähitulevaisuudessa minkään tarkastellun lähiliikuntapaikan osalta ei näköpiirissä ollut käytöstä poistoa tai toiminnallista karsintaa, mutta 40 %:iin kohteista liittyi jonkintasoisia kehittämissuunnitelmia.

- Lähes 70 % lähiliikuntapaikkakohteista arvioitiin toteuttajatahojen toimesta olevan kuntonsa osalta melko tai erittäin hyviä ja kunnoltaan tyydyttäviä noin 30 % kohteista. Yhtään tarkastelluista lähiliikuntapaikkakohteista ei sen sijaan arvioitu nykykunnoltaan melko tai erittäin huonoksi. Lisäksi toteuttajatahot arvioivat erittäin positiivisesti myös tarkasteltujen lähiliikuntapaikkojen nykyisen käytön, sillä vähäiseksi käyttö arviotiin vain yhdessä kohteessa ja kaikissa muissa vähintäänkin melko aktiiviseksi.

- Lähiliikuntapaikkojen elinkaareen kannalta keskeisiä ongelmia ovat selvityksen perusteella mm. paikkoihin kohdistuva ilkivalta sekä riittävän huollon ja kunnossapidon toteuttaminen kuntatalouden haasteissa. Perusteellisemman lähiliikuntapaikkojen perusparantamisen aikajänteeksi arvioitiin selvityksessä yleisimmin 10-20 vuoden sykliä riippuen yleisen kunnossapidon säännöllisyydestä. Koulupihoihin sijoitettujen lähiliikuntapaikkojen osalta huolto- ja perusparantamissykli arvioitiin hieman muita lähiliikuntapaikkatyyppejä tiheämmäksi.

- Huomionarvoista on selvityksessä myös se, että koulupihoihin sijoitetut lähiliikuntapaikat näyttäytyivät tulosten valossa muita lähiliikuntapaikkatyyppejä aktiivisemmin käytetyiksi ja kohteiksi, joita oli suhteellisesti eniten edelleen kehitetty käyttöönoton jälkeen.

7. Lähiliikuntapaikkarakentamista edistäviksi ja estäviksi koetut tekijät kunnissa

7.1 Selvityksen toteutuksen ja aineiston kuvaus

Selvityksen tavoitteena on ollut pyrkiä selvittämään niitä tekijöitä, joiden kunnissa on koettu edistäneen tai estäneen lähiliikuntapaikkojen kehittämistä. Selvityksen taustalla ovat mm. havainnot siitä, että lähiliikuntapaikkarakentaminen on uutena liikuntapaikkarakentamisen osa-alueena "jalkautunut" Suomen kuntiin 2000-luvun alun aikana hyvin eritahtisesti. Näin siitä huolimatta, että lähiliikuntapaikkarakentaminen on ollut valtion liikuntapaikkapolitiikassa strategisena painopistealueena ja niiden rakentamista on esimerkiksi vauhditettu muuta liikuntapaikkarakentamista suuremmilla valtionavustuksilla. Tähän eritahtisuuteen viittavia tuloksia on esitelty tämän kokonaisraportin 1. luvussa.

Selvityksen aineisto on kerätty kahdella erillisellä, kuntien liikuntatoimille huhtikuussa 2014 suunnatulla sähköisellä webropol -kyselyllä. Toinen kyselyistä kohdistettiin kunnille, joiden voidaan havaita olleen lähiliikuntapaikkarakentamisen osalta erityisen aktiivisia 2000-luvun aikana ja toinen kunnille, jotka vastaavasti ovat olleet selvästi keskimääräistä passiivisempia. Jaottelun tarkoitus on selvityksessä tutkimusmetodologinen, ei kuntia arvottava. Kyseinen "ääripäihin" kohdistuva tarkastelutapa arviotiin selvityksessä tarkoituksenmukaiseksi selvityksen keskiössä olevan, lähiliikuntapaikkarakentamista edistäviä ja estäviä tekijöitä hakevan kysymyksenasettelun näkökulmasta. Kriteereinä kuntien valinnoille käytettiin valtionavustuksella avustettujen hankkeiden absoluuttista määrää kunnassa sekä myös näiden hankkeiden määrää suhteessa kunnan asukaslukuun. Jälkimmäisellä näkökulmalla haluttiin toisaalta estää suurten kuntien ylikorostumista aktiivisten kuntien joukossa ja toisaalta suurten kuntien mahdollista puuttumista passiivisten kuntien joukosta. Edellä mainitun luokittelun osalta on tausta-aineistoina hyödynnetty liikuntapaikkojen valtionavustuspäätöstietoja vuosilta 2000–2013.

Tausta-aineiston pohjalta selvityksen kohteeksi valittiin yhteensä 46 kuntaa, joista 22 kuului aktiivisten kuntien joukkoon ja 24 passiivisten kuntien joukkoon. Selvityksen kyselyihin saatiin määräaikaan mennessä vastaukset 36 kunnasta, joista aktiivisten joukkoon kuului 17 ja passiivisten joukkoon 19. Selvityksen tulosten raportoinnissa kaikkia em. kuntia käsitellään anonyymisti ja ryhmätasoisesti. Kuntajoukkojen tunnistetietoina käytetään em. "aktiiviset kunnat" ja "passiiviset kunnat" -termejä.

Kuviossa 1 on esitettynä kyselyyn vastanneiden aktiivisten ja passiivisten kuntien jakautuminen asukasluvun mukaan sekä 2000-luvun aikana rakennettujen, valtionavustuksia hyödyntäneiden lähiliikuntapaikkojen määrän mukaan. Kuten kuvio 1 osoittaa, niin passiivisissa kunnissa on aktiivisiin kuntiin selvästi enemmän 10 000–30 000 asukkaan kuntia, mutta muiden luokkien välillä ei suuria eroja ole. Tarkasteltaessa vastaavasti selvityksessä mukana olevien kuntien jakautumista lähiliikuntapaikkojen määrän mukaan, voidaan todeta selvän pääosan (= 13 kpl) aktiivisista kunnista olevan sellaisia, joissa on 2000-luvun aikana toteutettu vähintään 7 valtionavustusta hyödyntänyttä lähiliikuntapaikkahanketta. Aktiivisen kunnan kategoriassa "vähimmäismääränä" on ollut 2-3 lähiliikuntapaikan toteuttaminen valtionavustuksia hyödyntäen ja tällaisia kuntia kyseisessä kategoriassa on vain 1 kappale. Sen sijaan passiivisten kuntien kategoriassa on luonnollisesti selvä pääosa (= 14 kpl) sellaisia, jotka eivät 2000 -luvun aikana ole toteuttaneet yhtään valtionavustusta hyödyntänyttä lähiliikuntapaikkaa. Näiden hankkeiden puuttuminen tai vähäisyys suhteessa kunnan väkilukuun olikin kyseisen kategorian yhtenä valintaperusteena.

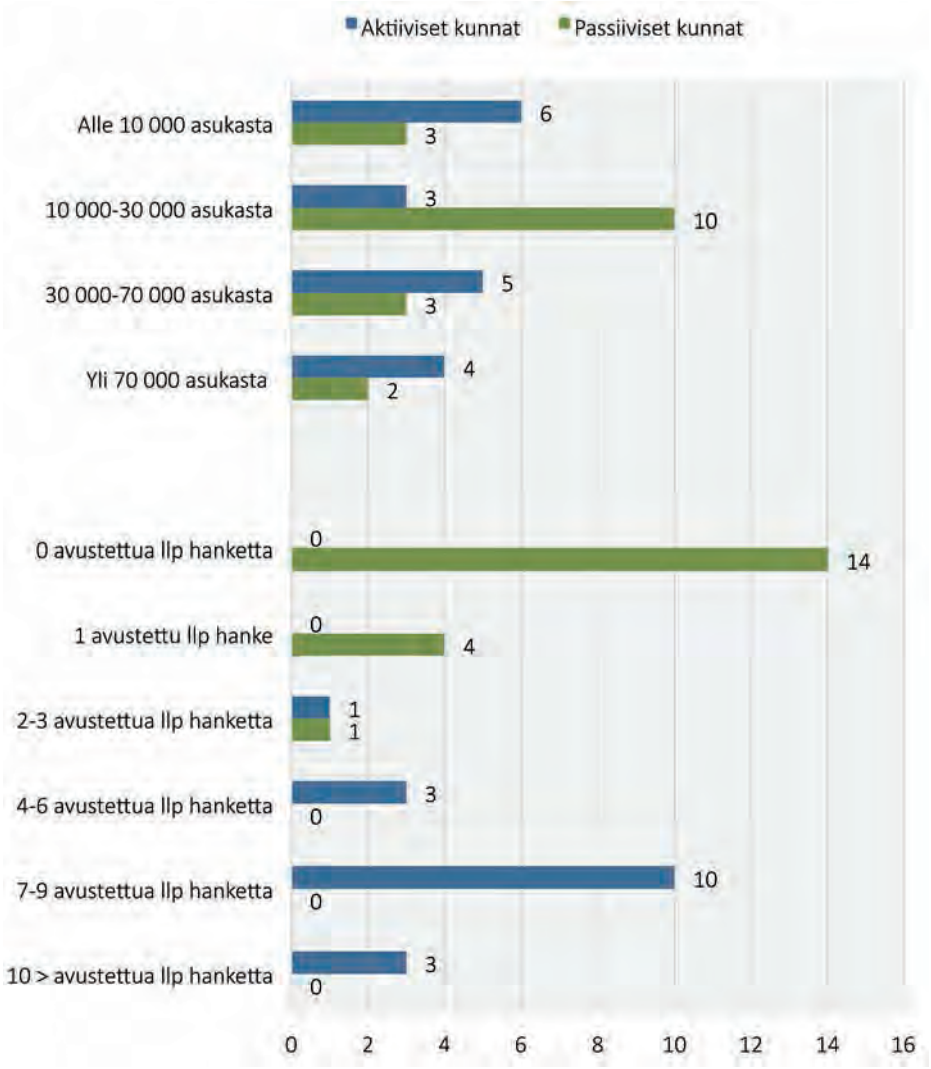

Kuvio 1. Aktiivisten ja passiivisten kuntien jakautuminen asukasluvun ja valtionavustuksia hyödyntäneiden lähiliikuntapaikkahankkeiden lukumäärän mukaan.

7.2 Tulokset

7.2.1 Lähiliikuntapaikkojen kehittämisen yleistilanne aktiivisissa japassiivissa kunnissa

Selvityksen kummassakin, sekä aktiivisille että passiivisille kunnille suunnatussa kyselyssä, kysyttiin vastaajilta identtisesti lähiliikuntapaikkojen asemointiin ja kehittämiseen liittyviä kuntakohtaisia tilannetietoja. Kysymyksissä tarkasteltavia asioita olivat mm.; miten kunta määrittelee lähiliikuntapaikat liikuntapaikkatyyppinä, mitä erilaisia toimenpiteitä ja toimintamalleja kunta on käyttänyt lähiliikuntapaikkojen kehittämiseen ja edistämiseen sekä mikä on kunnan nykytilanne lähiliikuntapaikkaverkostonsa laadun ja kattavuuden osalta oman arvion pohjalta. Kaikki edellä mainitut kysymykset olivat kyselyssä strukturoituina valintakysymyksinä, joihin osaan liittyi mahdollisuus täydentää vastauksia sanallisesti.

Selvityksen perusteella lähiliikuntapaikkoihin liittyvän määrittelyn osalta pääosa aktiivisista sekä passiivisista kunnista nojaa määrittelyissään valtakunnallisiin Opetus- ja Kulttuuriministeriön sekä aluehallinviranomaisten määrittelyihin asiassa (Kuvio 2). Aktiivisten kuntien joukossa on kuitenkin selvästi suurempi osuus (77 %) valtakunnallisin määrittelyihin pohjaavia kuin passiivisten kuntien joukossa (53 %). Passiivisten kuntien joukossa onkin yli 40 % sellaisia kuntia, jotka ilmoittavat, että eivät ole asiaa pohtineet, eivätkä siten vastanneet nojaavansa olemassa oleviin valtionhallinnon väljiin määritelmiin tai tehneensä myöskään itse asiassa mitään omaa määrittelyä.

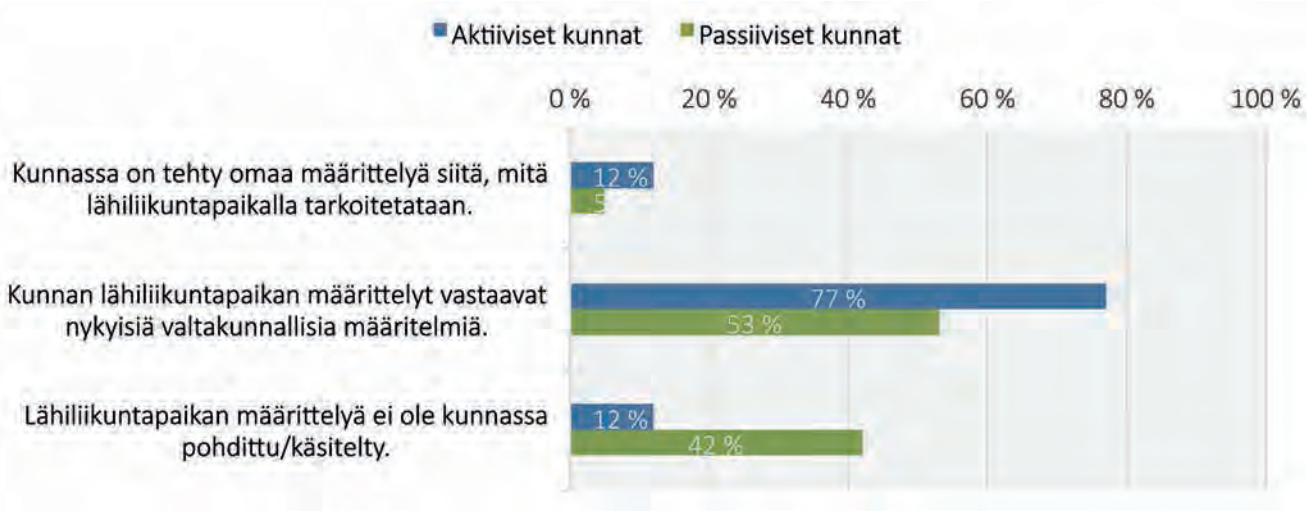

Kuvio 2. Lähiliikuntapaikan määrittely aktiivissa ja passiivissa kunnissa

Yhteensä noin 10 % kaikista vastanneista kunnista sen sijaan oli tehnyt asiassa jonkinlaista omaa määrittelyä ja kuvailivat sitä avoimessa vastauskentässä. Osassa näitä vastauksia korostuu lähiliikuntapaikka -termin väljentäminen pitämään sisällään hyvinkin erilaisia liikuntapaikkatyyppejä ja toisissa vastaavasti korostui koulujen ja päiväkotien läheisyyden tärkeys tai käytön maksuttomuuden ja käyttövuorottomuuden korostaminen. Alla on esimerkkejä kuntien kuvailemista omista määrittelyistä.

- *"Lähiliikuntapaikka on liikuntapaikka joka pääsääntöisesti on kaikkien vapaassa käytössä. Esimerkiksi tekonurmikentät, yleisurheilukentät, monitoimikaukalot, hiekkakentät, panna-areenat, kuntoradat, frisbeeradat, ulkokuntolaitteet, ulkokoriskentät, beach -kentät, skeittipaikat, liikennepuisto, kiipeilyverkot, pyörätiet, jne." (Passiivinen kunta)*

- *"Lähiliikuntapaikka on liikuntapaikka, jonka suunnittelun perustana on se, että sen lähietäisyydellä on koulu- ja varhaiskasvatuksen palvelupiste sekä lisäksi innostunut järjestökenttä (urheiluseura/kyläyhdistys). Näiden kaikkien kanssa yhteissuunnittelulla rakennetaan palveleva, alueelle omaleimainen liikuntapaikka, jonka käytön tehokkuus turvataan". (Aktiivinen kunta)*

- *"Maksuttomuus ja seurasidonnaisuudesta vapaa harjoittelu" (Aktiivinen kunta)*

Lähiliikuntapaikkojen kehittämiseen liittyvien kysyttyjen toimenpiteiden osalta aktiiviset ja passiiviset kunnat erosivat varsin selvästi toisistansa. Aktiivisista kunnista lähes 90 % oli tehnyt kuntatasoisen lähiliikuntapaikkasuunnitelman, jonka pohjalta kehittämistyössä oli edetty, kun sen sijaan passiivisissa kunnissa tällainen oli tehtynä vain kolmasosassa. Selvä ero aktiivisten ja passiivisten kuntien välillä oli myös siinä, oliko asian edistämiseen luotu kunnassa jonkinlaista erityistä poikkihallinnollista työryhmää. Aktiivisissa kunnissa tällainen oli hieman yli 40 %:lla kuntia, kun passiivissa kunnissa vain 12 %:lla. Erityisen suuri ero aktiivisten ja passiivisten kuntien välillä oli siinä, oliko kunnan lähiliikuntapaikkaverkostosta kuvaus kunnan nettisivuilla. Aktiivisissa kunnissa tällaista viestintätyötä oli tehty selvästi yli puolella kun passiivista kunnista vain yhdellä kunnalla (6 %). Sen sijaan eroa aktiivisten ja passiivisten kuntien välillä ei ollut siinä, oliko kunnassa tehty jonkinlaista kokonaiskartoitusta tai analyysiä lähiliikuntaolosuhteiden nykytilasta. Aktiivisista sekä passiivisista kunnista tällaista selvitystyötä ilmoitti kummastakin tehneensä hieman alle puolet.

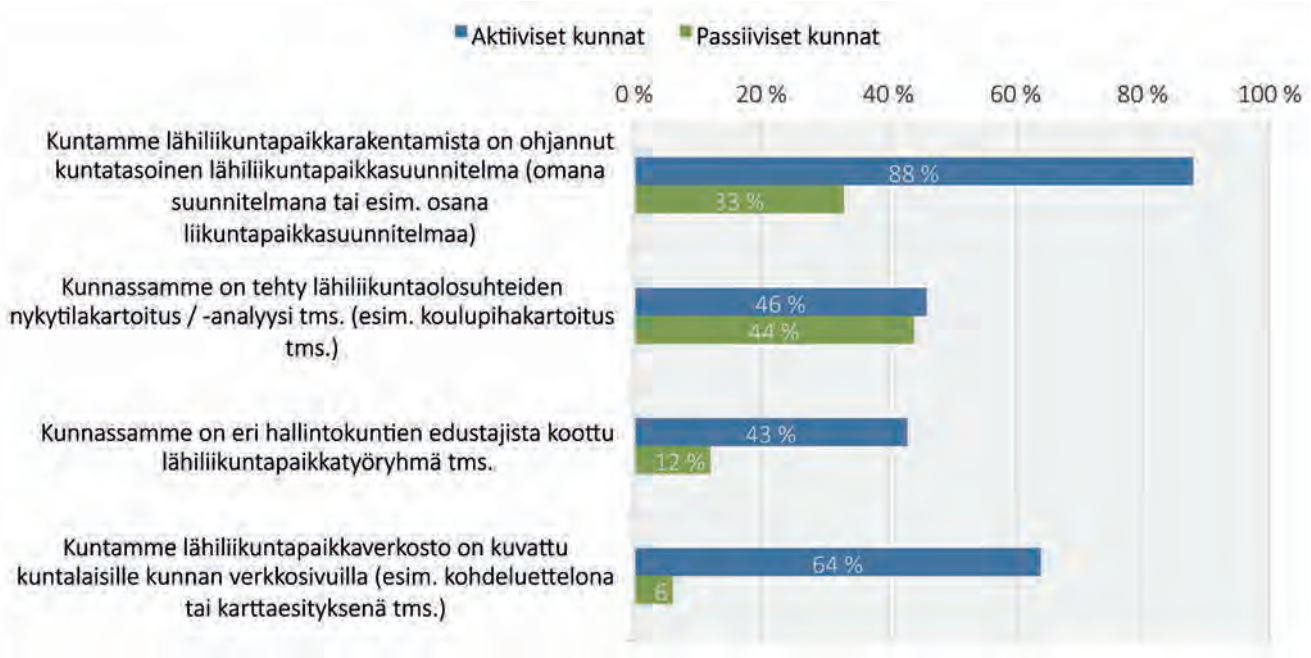

Kuvio 3. Lähiliikuntapaikkojen kehittämiseen liittyneitä toimenpiteitä aktiivissa ja passiivissa kunnissa

Lähiliikuntapaikkoihin liittyvän yleistilanteen kartoittamiseksi aktiivisilta ja passiivisilta kunnilta kysyttiin lisäksi sitä, missä määrin niissä oli lähiliikuntapaikkaverkostoa rakennettu 2000-luvun aikana ilman valtionavustusten hyödyntämistä ja toisaalta miten nykyinen lähiliikuntapaikkaverkosto arvioitiin laadun ja kattavuuden osalta. Selvityksen perusteella pääosassa sekä aktiivisia että passiivisia kuntia on 2000-luvun aikana toteutettu vähintään 1-2 lähiliikuntapaikkahanketta ilman valtionavustusta (Kuvio 4). Valtionavustuksia hyödyntämättömien lähiliikuntapaikkahankkeita on kuitenkin toteutettu passiivisissa kunnissa aktiivisia kuntia yleisemmin. Esimerkiksi useita lähiliikuntapaikkahankkeita ilmoitti passiivisista kunnista toteuttaneen hieman yli neljäsosa kun vastaava osuus aktiivista kunnista on hieman yli 10 %.

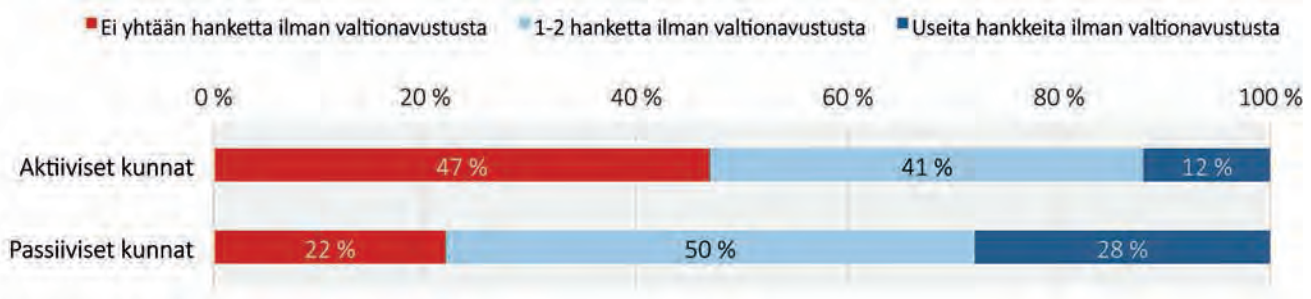

Kuvio 4. Valtionavustuksia hyödyntämättömien lähiliikuntapaikkahankkeiden toteuttaminen 2000-luvun aikana aktiivissa ja passiivissa kunnissa

Kuviossa 5 on esitettynä aktiivisten ja passiivisten kuntien omat arviot omien kuntiensa lähiliikuntapaikkaverkoston laadusta ja kattavuudesta. Tulokset osoittavat, että aktiivissa kunnissa tilanne on lähiliikuntapaikkaverkoston nykytilan osalta arvioitu selvästi yleisemmin hyväksi kuin passiivissa kunnissa. Lähes kaikki aktiivisista kunnista arvioi oman tilanteensa lähiliikuntapaikkaverkoston laadun ja kattavuuden osalta vähintään melko hyväksi, eikä yksikään kunta arvioinut sitä heikoksi tai edes välttäväksi. Sen sijaan passiivisista kunnista vain kolmasosa arvioi nykytilanteensa hyväksi ja lähes neljäsosa jopa välttäväksi tai heikoksi. Kyseiset tulokset kertovat siitä, että valtionavustustietoja käyttäen tässä selvityksessä tehty jaottelu aktiivisiin ja passiivisiin kuntiin on oletettavasti varsin toimiva, sillä sen pohjalta passiivisiksi arvioidut kunnista pääosa ei itsekään arvioi onnistuneensa lähiliikuntapaikkojen kehittämisessä 2000 -luvun aikana erityisen hyvin. Näin on mielekästä selvittää näiden kuntien osalta sitä, mitä erityisesti niissä on koettu lähiliikuntapaikkarakentamista estäviksi tekijöiksi ja vastaavasti aktiivisten kuntien osalta sitä, mitä niissä koetaan erityisinä, lähiliikuntapaikkarakentamista edistävinä "menestystekijöinä".

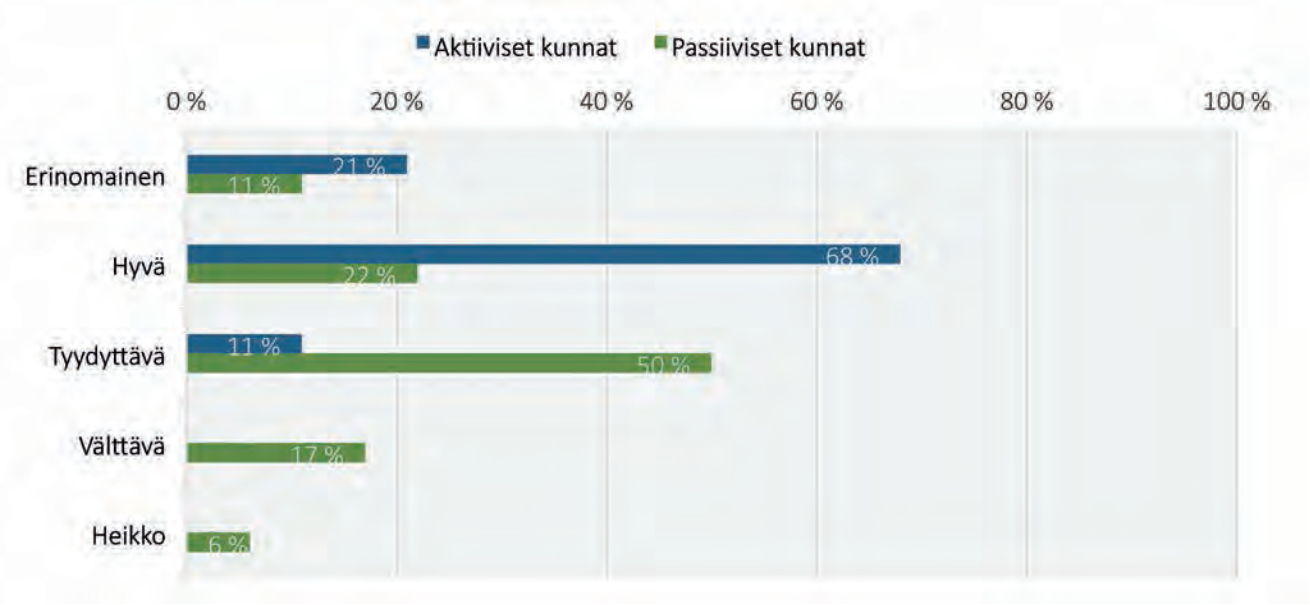

Kuvio 5. Aktiivisten ja passiivisten kuntien omat arviot omien kuntiensa lähiliikuntapaikkaverkoston laadusta ja kattavuudesta

7.2.2 Lähiliikuntapaikkarakentamista edistäviksi koetut tekijät aktiivisissa kunnissa

Lähiliikuntapaikkarakentamista edistäviä tekijöitä kysyttiin selvityksessä aktiivisilta kunnilta strukturoidulla kysymyksellä, jossa vastaaja sai arvioida 13 eri tekijän osalta sitä, kuinka suuri merkitys sillä oli ollut lähiliikuntapaikkarakentamisen edistämiselle omassa kunnassa. Lisäksi ko. kysymystä täydentävänä avoimena kysymyksenä kunnilta kysyttiin kaikkein ratkaisevinta edistävää tekijää sekä myös suurimpia haasteita ja ongelmia, joita on mahdollisesti liittynyt lähiliikuntapaikkojen edistämiseen kunnassa.

Selvityksen perusteella selvästi yleisemmin erityisen merkityksellisinä tekijöinä lähiliikuntapaikkarakentamisen menestyksekkäässä eteenpäin viemisessä on aktiivissa kunnissa pidetty kunnan virkamiesjohdon sekä luottamusjohdon vahvaa tukea lähiliikuntapaikka-asialle (Kuvio 6). Virkamiesten vahvan tuen merkitystä korosti hieman suurempi osuus vastaajista (70 %) kuin luottamusjohdon tukea (59 %). Edellä mainittujen tekijöiden lisäksi erittäin paljon merkitystä nähtiin pääosassa vastanneita aktiivisia kuntia sillä, että lähiliikuntapaikkarakentamiseen liittyi mahdollisuus korotettuun valtionavustusosuuteen (53 %) sekä sitä, että kunnalle oli kertynyt osaamista lähiliikuntapaikkarakentamiseen omista ensimmäisistä lähiliikuntapaikkahankkeista saaduista kokemuksista (53 %). Lähes puolet aktiivisista kunnista nostaa vielä erittäin paljon merkitystä omaavaksi tekijäksi hallintokuntien välisen toimivan suunnitteluyhteistyön asiassa.

Edellä mainittujen lisäksi, mikään muu kysymyksessä kysytyistä edistävistä tekijöistä ei noussut sellaiseksi, jota yli kolmasosa vastanneista aktiivisista kunnista olisi pitänyt erittäin paljon merkitystä omaavana tekijänä. Huomionarvoista on kuitenkin, että lähes kaikkia kysymyksessä luetelluista tekijöistä vähintään joku aktiivisista kunnista piti erittäin merkittävänä edistävänä tekijänä ja mikäli huomioidaan myös "melko paljon merkitystä" luokka, niin kaikkia arvioituja eri tekijöitä vähintään puolet vastanneista kunnista arvotti tämän tasoisesti. Yleisimmin "ei ollenkaan merkitystä" omaavaksi tekijäksi sen sijaan arvioitiin aktiivissa kunnissa kuntatasoinen lähiliikuntapaikkatyöryhmä. Kaikki näin vastanneet kunnat (24 % / 4 kpl) olivat sellaisia, joissa ei tällaista työryhmää myöskään ollut käytössä.

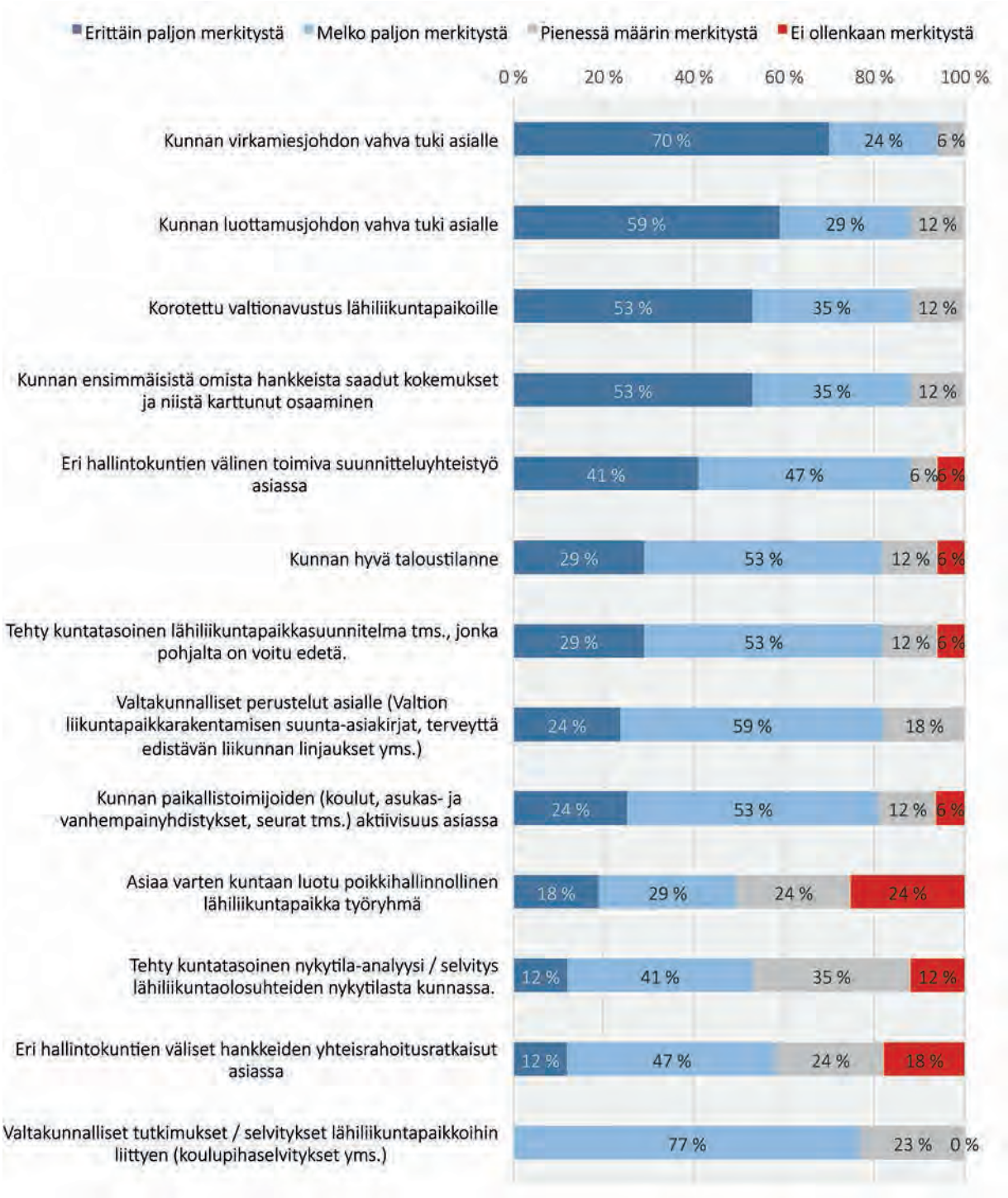

Kuvio 6. Aktiivisten kuntien näkemykset lähiliikuntapaikkarakentamista edistävistä tekijöistä omissa kunnissaan

Tarkasteltaessa täydentävää avointa kysymystä, jossa aktiiviset kunnat saivat kuvailla kaikkein ratkaisevinta edistävää tekijää, voidaan saadut vastaukset luokitella neljään ryhmään. Yleisimmin avoimissa vastauksissa ratkaisevimpana tekijänä korostettiin erilaisten kunnan sisäisten ja ulkopuolisten yhteistyöverkostojen roolia ja sitoutuneisuutta sekä toisaalta hankkeiden rahoitukseen liittyviä erilaisia positiivisia edellytyksiä. Edellä mainittuja näkökulmia kumpaakin nosti esiin noin kolmasosa vastanneista kunnista. Yhteistyöverkostojen osalta vastauksissa korostettiin erityisesti kunnan eri virkamiestoimijoiden (erityisesti liikunta-, tekninen, koulutoimi) välisen sujuvan yhteistyön merkitystä ja kunnan luottamushenkilöiden sitoutuneisuutta asialle. Rahoitukseen liittyvissä positiivissa edellytyksissä nostettiin vastaavasti esiin yleisimmin lähiliikuntapaikkahankkeiden valtionavustusmahdollisuus, mutta myös yhden vastaajan osalta kunnassa vallinnut hyvä taloustilanne. Edellä mainittujen näkökulmien lisäksi, hieman alle neljäsosassa avoimia vastauksia korostettiin ratkaisevana tekijänä suunnitelmallisuutta lähiliikuntapaikkarakentamisen eteenpäin viemisessä. Tähän viitattiin niin maininnoilla erilaisista kuntasoisista lähiliikuntapaikkaohjelmista ja -strategioista kuin myös viittauksilla asian edistämiseen luotuihin työryhmiin. Hieman alla neljäsosassa vastauksia ratkaisevana tekijänä nähtiin lisäksi lähiliikuntapaikkarakentamisen kytkeminen osaksi kunnissa jatkuvasti tapahtuvaa koulujen peruskorjausta.

Avoimissa kysymyksissä aktiivisilla kunnilla oli mahdollisuus myös kuvailla keskeisiä haasteita, joita on mahdollisesti liittynyt kunnassa lähiliikuntapaikkojen edistämistyöhön. Selvästi yleisimmin tästä näkökulmasta aktiiviset kunnat nostavat esiin hankkeiden rahoitukseen liittyviä ongelmia, joiden taustalla on kuntien heikko taloustilanne ja siihen kytkeytyen liikuntapaikkarakentamisen pienevät investointi- ja kunnossapitorahat kunnissa. Varsin yleisesti haasteeksi aktiiviset kunnat nostavat myös sen, kuinka synnyttää realistista ja tasa-arvoista kuntatasoista kokonaisnäkemystä lähiliikuntapaikkojen sijoituskohteista ja toisaalta myös lähiliikuntapaikkojen toimintasisällöistä. Pienessä osassa vastauksia nostetaan esiin lisäksi lähiliikuntapaikkojen käyttöön liittyviä ongelmia, kuten meluhaittoja tms. Alla on joitakin poimintoja em. haasteisiin liittyvistä aktiivisten kuntien vastauksista.

- *Samasta investointimäärärahasta rahoitetaan kaikki ulkoliikuntapaikkarakentaminen ja raamit pienenevät*
- *Yleinen taloustilanne vaikeuttaa hankkeiden rahoituksen järjestymistä*
- *Laaja kunta pinta- alaltaan - mihin sijoitetaan uusia lähiliikuntapaikkoja kun resurssit ovat niukat.*
- *Kunnassa kolme kylää ja kaikki pitäisi olla tasavertaisia. Kahdesta puuttuu liikuntasali käytännössä kokonaan eli ne lisäävät haasteita sen suhteen minne rakennetaan mitäkin*
- *Kaikki hokee, että nuorilla pitää olla mahdollisuuksia liikkua omatoimisesti, mutta kukaan ei halua "nuorisotilaa" naapuriinsa*

7.2.3 Lähiliikuntapaikka-rakentamista estäviksi koetut tekijät passiivissa kunnissa

Samoin kuin aktiivisten kuntien osalta, myös passiivisilta kunnilta kartoitettiin strukturoidulla valintakysymyksellä mahdollisia lähiliikuntapaikkarakentamista estäviä tekijöitä tai haasteita. Lisäksi vastaajilla oli mahdollista avoimessa kysymyksessä vielä täydentää vastaustaan nostamalla esiin kaikkein keskeisimmän estävän tekijän tai haasteen. Strukturoidun kysymyksen tulokset on koottu kuvioon 7.

Selvityksen perusteella selvästi yleisimmin lähiliikuntapaikkarakentamista merkittävästi estävänä tekijänä tai haasteena koettiin passiivisissa kunnissa kunnan heikko taloustilanne. Hieman yli kolmasosa passiivista kunnista piti tätä erittäin suurena esteenä tai haasteena. Seuraavaksi yleisimmin merkittävänä esteenä pidettiin kehittämistyötä ohjaavan kuntatasoisen lähiliikuntapaikkasuunnitelman puuttumista sekä kunnan luottamusjohdon heikkoa tukea lähiliikuntapaikka-asialle. Näitä kumpaakin noin viidesosa kunnista piti erittäin suurena esteenä tai haasteena omassa kunnassaan. Huomionarvoinen estetekijä oli kunnissa myös lähiliikuntapaikkojen epäselvä ”omistajuus”, eli epäselvyys siitä mille hallintokunnalle lähiliikuntapakkojen kehittäminen kunnassa kuuluu. Tätä lähes puolet kunnista piti vähintäänkin melko suurena esteenä. Mikäli koettujen esteiden osalta tarkastellaan vielä myös muita tekijöitä, jotka koettiin varsin yleisesti vähintäänkin melko suurena esteenä tai haasteena, niin omistajuuden ohella esiin nousee mm. hallintokuntien välisen yhteistyön

hankaluudet, lähiliikuntapaikkarakentamiseen liittyvän osaamisen ja tiedon puute, virkamiesjohdon heikko tuki asialle, valtionavustusten pienuus ja hakemisen työläys sekä myös kyläpolitikointi lähiliikuntapaikka-asiassa. Näitä kaikkia hieman alle kolmasosa passiivisista kunnista piti vähintäänkin melko suurena esteenä tai haasteena omassa kunnassa.

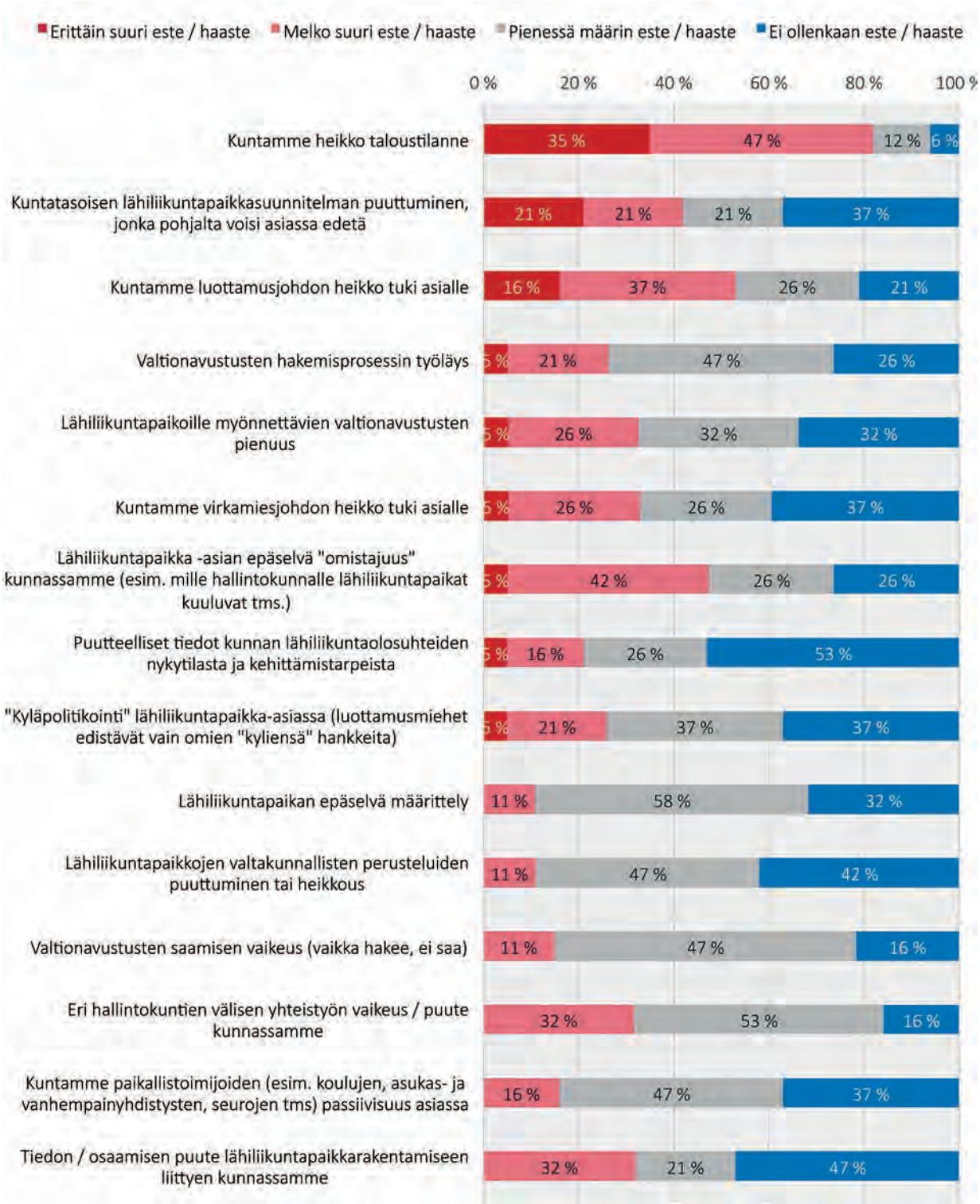

Kuvio 7. Passiivisten kuntien näkemykset lähiliikuntapaikkarakentamista estävistä tekijöistä omissa kunnissaan.

Tarkasteltaessa vastaavasti sellaisia tekijöitä, joita ei koettu passiivisissa kunnissa esteeksi tai haasteeksi ollenkaan, nousee tuloksista selvimmin esiin "puutteelliset tiedot kunnan lähiliikuntaolosuhteiden kehittämistarpeesta". Tätä vastanneista kunnista yli puolet EI pitänyt oman kuntansa osalta minkäänlaisena esteenä tai haasteena. Kyseinen tulos siten lienee tulkittavissa niin, että pääosalla passiivisista kunnista on varsin hyvät tiedot oman kuntansa lähiliikuntaolosuhteiden nykytilasta ja kehittämistarpeista. Toisaalta kyseisen tekijän osalta on myös huomattava, että vastaavasti noin viidesosa passiivisista kunnista kokee, että puutteelliset tiedot oman kunnan lähiliikuntaolosuhteiden nykytilasta ja kehittämistarpeista on melko suuri kehittämistyön este tai haaste.

Tarkasteltaessa passiivisten kuntien osalta vielä täydentävää avointa kysymystä, jossa pyydettiin kuvaamaan kaikkein keskeisintä estävää tai haastavaa tekijää, voidaan saadut vastaukset luokitella kolmeen ryhmään. Selvästi yleisimmin passiivisten kuntien vastauksissa nostetaan keskeisimpänä lähiliikuntapaikkarakentamisen esteenä hankkeiden rahoitukseen liittyvät haasteet. Näihin liittyen yleisimmin vastauksissa kuvataan kunnan yleistä heikkoa taloustilannetta, mutta yksittäisten kuntien vastauksissa painotetaan myös jo olemassa olevan liikuntapaikkaverkoston ylläpidon ja perusparantamisen vaatimia korkeita kustannuksia sekä lähiliikuntapaikkahankkeille tarjolla olevien valtionavustusten pienuutta. Rahoitukseen liittyvien haasteiden jälkeen seuraavaksi yleisimmin passiivisten kuntien vastauksissa nostetaan esiin lähiliikuntapakkarakentamisen esteinä kunnan luottamusjohdon ja virkamiesjohdon heikkoa sitoutumista asiaan sekä keskeisten hallintokuntien välisen yhteistyön riittämättömyyttä. Kolmas vastauksista esiin nouseva estetekijä on lähiliikuntapaikkarakentamisen edistämisen suunnittelemattomuus kunnassa. Näkemys siitä "mitä, mihin ja kenelle" on koettu kunnasta lähiliikuntapaikkarakentamiseen liittyen puuttuneen. Alla on koottu poimintoja passiivisten kuntien vastauksista em. teemoihin liittyen.

- *Suurin este on määrärahojen puute ja valtioavustusten pienuus.*
- *Kunnan heikkoon taloustilanteeseen vedoten on esim. virkamiesjohdon helppo tyrmätä viriävät hankkeet jo alkuunsa.*
- *Liikuntapaikkarakentamisen resurssien kohdistuminen olemassa olevien liikuntapaikkojen perusparannuksiin elinkaarisyistä; liikuntapaikkarakentamisen painopiste liiaksi lajilähtöisissä urheiluolosuhteissa*
- *Suunnitelmat ovat hyvät, mutta politikointi astuu peliin aina jossain vaiheessa. Emme ole pystyneet hakemaan edes lähiliikuntapaikkarakentamiseen valtionavustusta poukkoilevan päätöksenteon myötä.*
- *Asenne liikuntapaikkojen rakentamista kohtaa on ajoittain ollut kangertelevaa korkeimmassa johdossa*
- *Eri toimialojen yhteistyön saumattomuutta voisi parantaa ja budjettiin merkittäisiin hankkeet lähiliikuntapaikkana / kokonaisuutena, jotta päättäjätkin ymmärtäisivät paremmin investoinnin luonteen.*
- *Katsoisin, että vielä enempi pitäisi olla yhteistyötä teknisen ja vapaa-aikatoimen kesken*
- *Suunnittelemattomuus. Kunnan hankkeissa menty yht´äkkiä sinne tänne. 1. Koko kunnan suunnittelemattomuus 2. Lähiliikuntapaikkasuunnitelman puuttuminen*
- *Lähiliikuntapaikan rakentaminen ei saa olla itsetarkoitus, jollaiseksi se on joissain paikoissa muuttunut, vaan lähiliikuntapaikalla pitäisi olla aina takana selkeä ajatus mitä, miksi ja kenelle rakennetaan*

7.2.4 Aktiivisten ja passiivisten kuntien näkemykset lähiliikuntapaikkarakentamisen valtakunnalliseen kehittämiseen

Selvitykseen liittyneen kyselyn lopuksi sekä aktiivisilta että passiivisilta kunnilta kysyttiin näkemystä siitä, tulisiko valtakunnallisin keinoin (OKM:n, järjestöjen tms. toimesta) pyrkiä vielä entisestään vauhdittamaan lähiliikuntapaikkarakentamista kunnissa. Lisäksi vastanneilla kunnilla oli mahdollisuus avoimessa kysymyksessä perustella tai täydentää vastaustaan esimerkiksi ehdottamalla mahdollisia keinoja tai toimenpiteitä.

Selvityksen perusteella selvä pääosa sekä aktiivisisten että passiivisten kuntien vastaajista on sitä mieltä, että lähiliikuntapaikkarakentamista tulisi vielä pyrkiä entisestään vauhdittamaan valtakunnallisin keinoin (kuvio 8). Passiivisten kuntien osalta osuus oli kuitenkin hieman pienempi (63 %) kuin aktiivisilla kunnilla (71 %). Noin viidesosa vastanneista kunnista ei kysyttyä asiaa osannut arvioida.

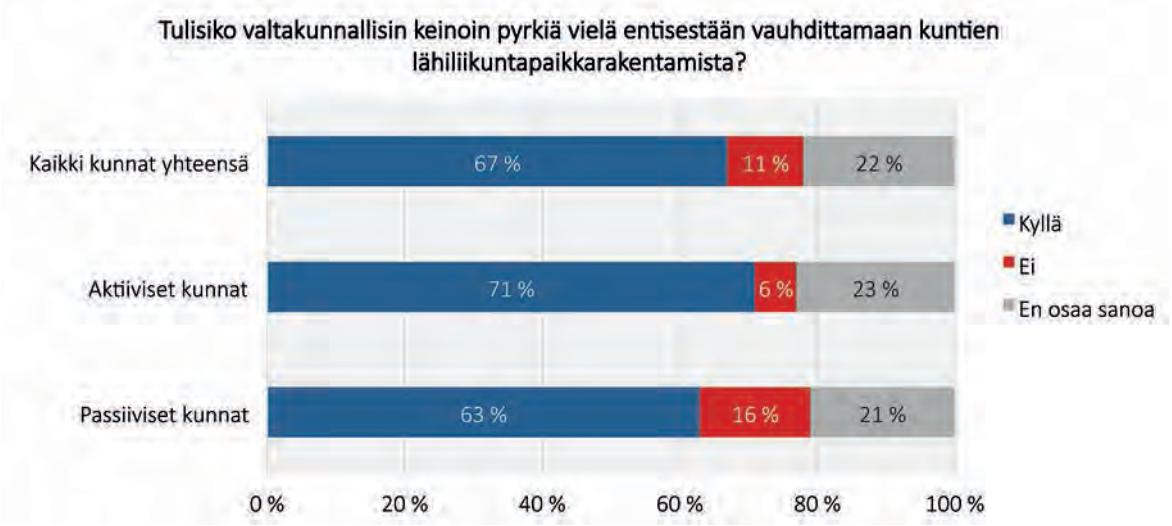

Kuvio 8. Aktiivisten ja passiivisten kuntien näkemykset lähiliikuntapaikkarakentamisen vauhdittamiseen valtakunnallisin toimenpitein.

Oheiseen luetteloon on koottu kuntien esittämät ehdotukset toimenpiteistä tai keinoista, joiden kautta lähiliikuntapaikkarakentamista kunnissa voitaisiin pyrkiä edelleen vauhdittamaan. Selvä pääosa annetuista ehdotuksista on liittynyt valtionavustusjärjestelmään ja sen kehittämiseen, erityisesti valtionavustusten korottamiseen. Lisäksi ehdotuksissa on nostettu esiin useita ajatuksia erilaisista viestinnällisistä toimenpiteistä esim. liittyen lähiliikuntapaikkarakentamisen tarpeen perustelemiseen sekä myös ideoita kunnille tarjottavista avuista liittyen kuntatasoiseen lähiliikuntapaikkasuunnitteluun.

1. Valtionavustusten korottaminen tai muu avustusjärjestelmän kehittäminen

- *Merkittävä taloudellinen tuki ja samalla ohjaus mitä pitäisi rahalla rakentaa. Monesti ns "korvamerkitty tuki" herättää luottamusmiesten halua kannustaa asiaa.*
- *Avustusten suuruus tietenkin vaikuttaa tässä taloustilanteessa positiivisesti. Kaikki kunnan ulkopuolinen rahoitus on hyvästä. Hyvät suunnitelmat täytyy myös olla ja johdonmukaisuutta tekemisessä*
- *Valtion tuen lähiliikuntapaikkojen rakentamiseen tulisi olla korostettua, jotta se houkuttelisi kuntapäättäjiä ja hankkeiden suunnittelijoita*
- *Selkeämpi informaatio-ohjaus ja liikuntapaikkarakentamisen valtionavustusjärjestelmän painopisteen siirto entistä(kin) enemmän lähiliikuntapaikkarakentamiseen.*
- *Kunnilta pitäisi edellyttää lähiliikuntapaikkaselvitystä ja - suunnitelmaa valtion avun saannin ehtona. Valtionavun määrää pitäisi nostaa.*
- *Jo nyt valtionavustusten merkitys on todella suuri ja hyvällä tasolla. Ainahan sitä voi toivoa lisättäväksikin, mutta liikuntapaikkarakentamishankkeissa ja lähiliikuntapaikkahankkeissa valtionavustukset ovat usein täysin ratkaisevassa roolissa hankkeen toteutumisen kannalta*
- *Selventää läänien liikuntaneuvostojen ja niin sanotut "EU:n tuetut" hankkeiden tukierot.*
- *OKM rahoituksen jatkuvuus. Sen lisäksi pitäisi huomioida senioripuistot rahoituskelpoisiksi, koska poliittiinen linjaus on se että ikäihmisten kotiasumista tulee lisätä - ja kotiasuminen onnistuu vain toimintakyvyn ylläpitämisellä.*
- *Taloudellinen avustus myös pienempiin hankkeisiin, kynnysarvoja tulisi miettiä/laskea. Ei tarvitse olla kymmenien tuhansien eurojen hanke, että saa jotain aikaiseksi. Pienemmätkin toimet tulisi rahoittaa tai ainakin tukea. Muutamalla tuhannella saa jo ihmeitä aikaan varsinkin pienillä paikkakunnilla ja pienissä kylissä. Keskittäminen ei onnistu jos välimatkat kylien välillä on 40-100km, lapsiperhe ei lähde ajamaan ulkoliikuntapaikalle tai tulistelemaan kodalle, kiipeilemään ja keinumaan jos lähiliikuntapaikka on 40-100km päässä. (lähtisittekö itse?) Tänne ainakin koulujenpihoille tulisi rakentaa paremmat liikuntaolosuhteet eli tukea myös koulujen ulkoliikuntapaikkoihin ja välineisiin.*
- *Avustusprosenttien nostaminen nykyisestään*
- *Taloudellinen tuki ilman harkintabyrokratiaa.*
- *Valtakunnallinen keino on avustusprosentit korottaminen*

2. Viestinnälliset toimenpiteet

- *Kaikkien käytössä olevien liikuntapaikkojen tarpeen, edullisuuden, suuren käyttäjäkunnan, saadun kokonaishyödyn (ennaltaehkäisevää ja terveyttä edistävää toimintaa) painottamista.*
- *Lähiliikuntapaikkojen tärkeyttä lasten liikuntaan ja muuhun terveysliikuntaan tulisi mainostaa kuntien luottamushenkilöille suoraan.*
- *Voisi tuoda entistä enemmän esille vielä sitä miten tärkeitä lähiliikuntapaikat ovat esim. kouluille koulupäivän liikunnallistamisessa.*
- *Järjestämällä koulutuksia... tai pikemminkin braisntorming-tilaisuuksia joissa liikuntapaikan käsitettä laajennetaan ja lähiliikuntapaikka määritellään uudelleen. Viedään määritelmän monopoli pois Lappsetila ym taloudellisella intressillä pelaavilta toimijoilta.*
- *Julkisuus, asioiden esillä pito*
- *Lähiliikuntapaikkojen merkitys lähiterveysliikuntapaikkana*
- *Tuoda esille liikunnan ja liikkumisen merkitystä kuntalaisille*
- *Avin järjestämät tiedotustilaisuudet kuntiin ja etenkin johtaviin virkamiehiin ja päättäjiin käsiin niin kuin aikaisemminkin. Ehkä jollakin tapaa niitä voisi vielä lisätä. Mielestäni päättäjät ja johtavat virkamiehet ovat huonoja lähtemään esim. koulutustilaisuuksiin tai tiedotustilaisuuksiin muualle. Omassa kunnassa tapahtuvat tiedotukset saavat paremmin liikkeelle. Ehkä videoyhteyksien kautta voisi ajatella myös isompia OKM:n innostavia tilaisuuksia myös paikkakunnille.*
- *Myös tutkimustiedon saaminen lähiliikuntapaikkojen kehittämisen vaikutuksista mm. liikuntaaktiivisuuteen olisi tarpeellista tietoa lähiliikuntapaikkarakentamisen edistämiselle*

3. Apua lähiliikuntapaikkojen kuntatasoiseen suunnitteluun

- *Lähiliikuntapaikkojen alueellinen pienten kuntien suunnitteluapu. Pienissä kunnissa on työntekijällä 100 hommaa ja suunnitelman tekoon tuella saataisiin suunnitelma joka kuntaa. Sen jälkeen on helpompi päättää mitä tehdään, koska ja mitä maksaa.*
- *Vauhdittamista voitaisiin pyrkiä tekemään auttamalla paikallisten tarpeiden selvitysten (selvityspohjia ja rakenteista) tekemisessä*
- *Suosituksia lähiliikuntapaikoista ja niiden sijoittamisesta*
- *Voisiko esim. kokonaisvaltaisen lähiliikuntasuunnitelman tekemiseen löytyä esim. kohdennettua avustusmallia!!*

7.3 Selvitysosion päätulokset tiivistetysti

- Selvityksen perusteella lähiliikuntapaikkarakentamisen kannalta keskeisimpiä edistäviä tekijöitä kunnissa ovat kunnan luottamus- sekä virkajohdon vahva tuki ja sitoutuminen lähiliikuntapaikkojen kehittämiseen, tarjolla oleva valtionavustusmahdollisuus uusille rakentamishankkeille sekä kunnille ensimmäisistä hankkeista karttunut osaaminen asiassa. Näitä kaikki selvästi yli puolet vastanneista kunnista piti erittäin paljon merkitystä omaavina tekijöinä. Myös eri hallintokuntien välistä toimivaa suunnitteluyhteistyötä piti lähes puolet vastanneista kunnista erittäin merkityksellisenä lähiliikuntapaikkarakentamista kunnissa edistävänä tekijänä.

- Selvästi yleisin lähiliikuntapaikkarakentamista estäväksi koettu tekijä kunnissa on selvityksen perusteella kunnan heikko taloustilanne, jota piti vähintäänkin melko suurena esteenä yli 80 % vastanneista kunnista. Lisäksi keskeisimpiä kunnissa esteeksi koettuja tekijöitä olivat lähiliikuntapaikkojen kehittämiseen liittyvän kokonaissuunnitelman puuttuminen kunnassa, kunnan luottamusjohdon heikko tuki lähiliikuntapaikka-asialle sekä lähiliikuntapaikkojen epäselvä ”omistajuus” eli se, että minkä hallintokunnan tehtäviin lähiliikuntapaikkojen kehittäminen ja rakentaminen ensisijaisesti kuuluu. Näitä kaikkia vastaavasti noin puolet vastanneista kunnista piti vähintäänkin melko suurena esteenä omassa kunnassaan.

- Kaikista selvitykseen vastanneista, sekä lähiliikuntapaikkarakentamisen osalta aktiivisiksi sekä passiivisiksi luokitelluista kunnista, selvä pääosa (noin 70 %) koki, että kuntien lähiliikuntapaikkarakentamista tulisi pyrkiä vielä edelleen vauhdittamaan valtakunnallisin keinoin. Vastanneista kunnista tällaista ”lisävauhdittamisen” tarvetta ei sen sijaan kokenut 10 % vastanneista kunnista.

- Lähiliikuntapaikkarakentamista vauhdittavina valtakunnallisina keinoina vastanneet kunnat nostivat esiin lähiliikuntapaikoille suunnatun valtionavustuksen korottamista ja kehittämistä, tehokkaampaa ja vaikuttavampaa valtakunnallista viestintää asiassa sekä toimenpiteitä, jotka edistäisivät kuntatasoisten lähiliikuntapaikkojen kokonaissuunnittelua.

Liitteet

Liite 1. Kyselylomake / Koulupihojen liikuntaolosuhteet – 10-vuotisseuranta

Taustatiedot

1. Vastaajan ja koulun perustiedot
   - Vastaajan nimi
   - Vastaajan sähköpostiosoite
   - Kunnan nimi
   - Koulun nimi
   - Koulun osoite
   - Koulun oppilasmäärä
   - Koulun rakennusvuosi

2. Koulutyyppi
   - Alakoulu
   - Yhtenäiskoulu
   - Joku muu, mikä?

3. Koulutyyppi yhdyskuntarakenteellisen sijainnin näkökulmasta
   - Kyläkoulu
   - Lähiö/taajamakoulu
   - Keskustakoulu

4. Onko koulupihanne liikunta- ja leikkimahdollisuuksia kehitetty viimeisen kymmenen vuoden aikana? (Vuoden 2003 jälkeen)
   - Ei, pihan tilanne on pysynyt pääpiirteissään samana
   - Kyllä, pihaa on jossakin määrin uusittu/peruskunnostettu
   - Kyllä, piha on kunnostettu kunnan viralliseksi lähiliikuntapaikaksi

5. Onko koulupihaanne tulossa tietojesi mukaan liikunta- ja leikkimahdollisuuksiin liittyviä kehittämistoimenpiteita lähitulevaisuudessa?
   - Ei
   - Kyllä, pienimuotoista uudistamista/perusparannusta
   - Kyllä, koulupihan kunnostamista kunnan lähiliikuntapaikkana

Piha-alueen liikuntaolosuhteiden peruskartoitus

Merkitse alla olevassa kysymysosiossa ne liikunta- ja leikkipaikat, joita koulupihallanne on nykyisellään SEKÄ arvioi pihalta löytyvien paikkojen ja välineiden tasoa. Tason arvioinnissa huomioi paikan tai välineen kunto ja toimivuus koulukäytön näkökulmasta. Leikkipaikkavälineiden osalta merkitse tekstilaatikkoon lisäksi pihalta löytyvien välineiden kappalemäärät.

(valinnat: On piha-alueella & Taso heikko / Taso tyydyttävä / Taso hyvä)

6. Leikkipaikkavälineistö
   - Keinu
   - Kiipeilyteline tai -seinä
   - Rekkitanko
   - Muu riipuntaväline

- Tasapainoiluväline tai -puomi
- Liukumäki

7. Pallopelialueet ja -paikat
   - Iso pallokenttä (vähintään 90 x 55 m)
   - Pieni pallokenttä (alle 90 x 55 m)
   - Jääkiekkokaukalo (talviaikana tai ympärivuotisesti)
   - Koripallokenttä tai pelialue
   - Lentopallokenttä tai beach volley -kenttä
   - Salibandykenttä tai pelialue
   - Laidoitettu monitoimiareena tai -kenttä
   - Panna-areena
   - Tenniskenttä
   - Palloseinä

8. Muut liikunta- ja leikkipaikat
   - Skeittipaikka tai -alue
   - Käytettävissä olevaa luontoa (puita, kiviä tms.)
   - Pituushyppypaikka
   - Korkeushyppypaikka
   - Kuulantyöntöpaikka
   - Juoksusuora
   - Juoksu- tai kuntorata (esim. pururata)
   - Luistelualue talvisin (muu kuin kaukalo)
   - Pihalatu talvisin
   - Pulkkamäki talvisin

9. Onko pihallanne joitakin muita kuin edellä mainittuja liikuntapaikkoja tai pihavälineitä?

Kokonaisarvio pihan liikuntaolosuhteista

10. Vastaavatko koulupihanne nykyiset liikuntamahdollisuudet mielestäsi koulunne liikunnanopetuksen tarpeita?
    - Kyllä
    - Ei

11. Mikäli vastasit edelliseen ei, löytyvätkö tarpeelliset paikat koulun läheltä?
    - Kyllä
    - Ei

12. Mikä on kokonaisarviosi koulupihanne liikunta- ja leikkipaikkojen nykytilanteesta kouluarvosanana (4–10)?

13. Mitkä ovat mielestäsi suurimmat puutteet ja ongelmat koulupihanne osalta? Voit valita enintään 3 alla olevista vaihtoehdoista.
    - Leikkipaikkavälineistön määrän vähäisyys tai yksipuolisuus
    - Pallopelimahdollisuuksien määrän vähäisyys tai yksipuolisuus
    - Muiden liikuntamahdollisuuksien vähäinen määrä tai yksipuolisuus
    - Olemassa olevien paikkojen tai välineiden huono kunto tai laatu
    - Pihan yleisten puitteiden heikkous (pihan pieni koko, valaistuksen puute, luontoelementtien puuttuminen, liikennejärjestelyjen toimimattomuus tms.)
    - Joku muu, mikä?

Liite 2. Kyselylomake / Lähiliikuntapaikkojen vapaa-ajan käyttö lapsilla ja nuorilla (Esimerkkinä Mäntynummen koulun lomake)

Koulusi pihaympäristöä on kehitetty viime vuosina liikunnallisemmaksi ja sitä kutsutaankin nykyään virallisesti ”Mäntynummen koulun lähiliikuntapaikaksi”. Lähiliikuntapaikalla tarkoitetaan kaikkia koulusi piha-alueen leikki- ja liikuntamahdollisuuksia, kuten pallopelipaikkoja (esim. monitoimiareena) sekä kaikkia pihan erilaisia leikki- ja liikuntavälineitä (kiipeilytelineet, keinut ja muut sellaiset). Tämän kyselyn tarkoituksena on selvittää kuinka useasti käytät vapaa-ajallasi koulupihaasi toteutettua lähiliikuntapaikkaa ja myös muita Lohjan liikuntapaikkoja.

Vastaa alla oleviin kysymyksiin rehellisesti ja pyydä kyselyn valvojalta apua, jos et ymmärrä jotain kysymystä! Vastattuasi kysymyksiin paina kyselyn lopussa olevaa ”lähetä” painiketta.

TAUSTATIEDOT

1. Oletko tyttö vai poika?
   - Tyttö
   - Poika

2. Millä luokka-asteella olet?
   - 4. luokalla
   - 6. luokalla
   - 8. luokalla

3. Arvioi kuinka pitkä on koulumatkasi
   - alle 500 m
   - 500 m -1 km
   - 1 km - 2 km
   - 2 km - 5 km
   - 5 km - 10 km
   - yli 10 km

LIIKUNNAN HARRASTAMINEN

4. Harrastatko liikuntaa tai urheilua liikuntaseurassa tai -kerhossa?
   - En
   - Kyllä (täydennä perään mitä lajia/lajeja)

5. Mikäli vastasit, että harrastat liikuntaa tai urheilua liikuntaseurassa tai -kerhossa, niin kuinka monta harjoitus- tai kilpailukertaa sinulla on on tällä hetkellä lajissasi / lajeissasi YHTEENSÄ VIIKOITTAIN (tavallisena viikkonasi)?

   - Ei yhtään kertaa viikossa
   - 1 kerta viikossa
   - 2 kertaa viikossa
   - 3 kertaa viikossa
   - 4 kertaa viikossa
   - 5 kertaa viikossa
   - 6 kertaa viikossa
   - 7 kertaa viikossa tai enemmän

6. Muistele viime viikkojasi liikkumisen ja liikunnan harrastamisen osalta. Arvioi tältä pohjalta kuinka paljon tavallisesti liikut päivittäin. Huomioi arviossasi kaikki koulupäivään liittyvä liikuntasi (esim. koulumatkojen kulkeminen, välituntiliikunta) sekä kaikki vapaa-ajan liikuntasi (esim. omatoimiset pihaleikit ja -pelit kotitympäristössä, harrastaminen liikunta-seurassa / kerhossa, vapaa-ajan liikkumiset paikasta toiseen yms.).

- Alle 30 min päivässä
- 30 min - 1 tunnin päivässä
- 1-2 tuntia päivässä
- Enemmän kuin 2 tuntia päivässä

7. Mikä oli liikunnan arvosanasi viimeisessä syyslukukauden todistuksessasi?
   - En saanut arvosanaa / en muista arvosanaani
   - Kiitettävä (9-10)
   - Hyvä (7-8)
   - Tyydyttävä tai heikko (alle 7)

LIIKUNTAPAIKKOJEN KÄYTTÖ VAPAA-AJALLA

8. Muistele omia VAPAA-AJAN LIIKUNTAKERTOJASI VIIMEISEN 4 VIIKON AJALTA (= pääsiäislomien jälkeinen aika) ja vastaa kuinka monta kertaa olet mahdollisesti käyttänyt koulupihaasi (eli Mäntynummen koulun lähiliikuntapaikkaa) ja muita alla mainittuja erityyppisiä Lohjan liikuntapaikkoja.

Huomioi vielä nämä asiat kun vastaat alla oleviin kysymyksiin.

- o Vapaa-ajalla tarkoitetaan KOULUAJAN ULKOPUOLISTA AIKAA, eli arki-iltapäiviä, arki-iltoja ja viikonloppuja. Eli älä laske käyttökertoihin mukaan välitunteja tai koulun liikuntatunteja tms.!
- o Liikuntapaikan käytöllä tarkoitetaan sekä OMATOIMISTA LIIKKUMISTA liikuntapaikoilla (esim. yksin, kavereiden tai perheen kanssa) TAI OSALLISTUMISTA SEURAN / KERHON HARJOITUKSIIN TAI KILPAILUIHIN liikuntapaikoilla.

(Asteikko: 0 kertaa / 1 kerran / 2-3 kertaa / 4-6 kertaa /7 kertaa tai enemmän)

Arvioitavat kohteet:

- Koulupiha-aluettasi eli Mäntynummen koulun lähiliikuntapaikkaa (eli piha-alueen pienpeli-kenttiä tai leikki- ja liikuntavälineitä)
- Lohjan isoja pallokenttiä (eli esim. Mäntynummen hiekkakenttää tai muita Lohjan pallokenttiä)
- Lohjan yleisurheilupaikkoja tai yleisurheilukenttiä (eli esim. Harjun tai Virkkalan urheilukenttiä)
- Lohjan kuntoratoja, pururatoja tai muita ulkoilureittejä
- Lohjan skeittipuistoa (Harjulla)
- Lohjan uimahallia (Neidonkeidas)
- Lohjan koulujen liikuntasaleja (= oman tai jonkun muun Lohjan koulun)
- Lohjan liikuntahalleja tai muita sisäliikuntatiloja (esim. Tennaria)

9. Mikäli vastasit edelliseen kysymykseen, että et ole käyttänyt viimeisen 4 viikon aikana yhtään kertaa (= 0 kertaa) VAPAA-AJALLASI koulupihasi lähiliikuntapaikkaa, kerro miksi. Voit valita useamman alla olevista vastausvaihtoehdoista.

- Minulla ei ole kavereita, joiden kanssa kävisin lähiliikuntapaikalla vapaa-ajallani
- Lähiliikuntapaikalle on liian pitkä matka kotoani
- Lähiliikuntapaikalla ei ole minua kiinnostavia liikuntamahdollisuuksia
- Minulla ei ole aikaa käydä lähiliikuntapaikalla vapaa-ajallani
- Lähiliikuntapaikalla muut käyttäjät valtaavat minua kiinnostavat liikuntamahdollisuudet
- En ole kovinkaan kiinnostunut liikunnasta vapaa-ajallani
- Jokin muu syy (kirjoita tekstilaatikkoon mikä)

10. Talviliikuntapaikkojen käyttö vapaa-ajalla. Arvioi vielä kuinka monta kertaa KOKO VIIME TALVEN aikana käytit VAPAA-AJALLASI alla mainittuja Lohjan liikuntapaikkoja.

    (0 krt viime talvena, 1-3 krt viime talvena, 4-9 krt viime talvena, 10 krt tai enemmän viime talvena)

    - Lohjan jäähallia
    - Lohjan jäädytettyjä ulkokenttiä (= luistelualueita tai kaukaloita)
    - Lohjan hihtolatuja

TÄYDENTÄVIÄ KYSYMYKSIÄ LÄHILIIKUNTAPAIKKAAN LIITTYEN

11. Hyvä lähiliikuntapaikka on sellainen, joka innostaa lapsia ja nuoria liikkumaan koulupäivän aikana ja vapaa-ajalla. Kuinka arvioit oman koulupihasi lähiliikuntapaikkaa tästä näkökulmasta?
    - Erittäin hyvä liikuntapaikka
    - Melko hyvä liikuntapaikka
    - Melko huono liikuntapaikka
    - Erittäin huono liikuntapaikka

12. Mikäli käytät koulupihasi lähiliikuntapaikkaa VAPAA-AJALLASI, niin kuljetko sinne ”omin voimin” vai moottoriajoneuvolla? Valitse alla olevista tilannettasi parhaiten kuvaava vaihtoehto.
    - Kuljen lähiliikuntapaikalle yleensä omin voimin (kävellen, pyörällä, potkulaudalla tms.)
    - Kuljen lähiliikuntapaikalle yleensä moottoriajoneuvolla (mopolla, autokyydillä tms.)
    - En käytä lähiliikuntapaikkaa vapaa-ajallani

13. Arvioi oletko käynyt lähiliikuntapaikan valmistumisen takia VAPAA-AJALLASI enemmän koulupihallasi kuin ennen lähiliikuntapaikan valmistumista.
    - Kyllä. Lähiliikuntapaikan valmistuminen on lisännyt käyntikertojani koulukeskukseen
    - En. Lähiliikuntapaikka ei ole lisännyt käyntikertojani koulukeskukseen
    - En osaa arvioida

Liite 3. Kyselylomake / Lähiliikuntapaikkojen elinkaari

1. Vastaajan taustatiedot

2. Valitse valikosta kuntanne lähiliikuntapaikka, joka tässä selvityksessä tarkastelun kohteena

3. Valitkaa alla olevista vaihtoehdoista se, mikä kuvaa parhaiten tarkastelun kohteena olevan lähi liikuntapaikanne nykytilaa suhteessa sen käyttöönottoajankohtaan.
   - Kyseistä lähiliikuntapaikkaa on merkittävästi kehitetty / parannettu ja sen asema osana kunnan lähiliikuntapaikkaverkostoa on vahvistunut
   - Kyseisen lähiliikuntapaikan aseman ja toimintasisältöjen osalta ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia
   - Kyseinen lähiliikuntapaikka on edelleen osa kunnan lähiliikuntapaikkaverkostoa, mutta sitä on toiminnallisesti karsittu
   - Kyseinen lähiliikuntapaikka ei ole enää osa kunnan lähiliikuntapaikkaverkostoa

   (esim. lähiliikuntapaikka poistettu käytöstä / kunnan ylläpidosta)

Lähiliikuntapaikan nykytilanne ja tulevaisuus

4. Mikä on arvionne lähiliikuntapaikan ja sen välineiden tämänhetkisestä kunnosta?
   - Erittäin hyvässä kunnossa
   - Melko hyvässä kunnossa
   - Tyydyttävässä kunnossa
   - Melko heikossa kunnossa
   - Erittäin heikossa kunnossa

5. Mikäli arvioitte lähiliikuntapaikan kunnon melko tai erittäin heikoksi, kertokaa tarkemmin pahimmista puutteista/ongelmista.

6. Mikä on arvionne lähiliikuntapaikan tämänhetkisestä käyttöaktiivisuudesta?
   - Lähiliikuntapaikan käyttö on erittäin aktiivista
   - Lähiliikuntapaikan käyttö on melko aktiivista
   - Lähiliikuntapaikan käyttö on melko vähäistä
   - Lähiliikuntapaikan käyttö on erittäin vähäistä

7. Mikäli arvioitte lähiliikuntapaikan käytön olevan vähäistä, kertokaa tarkemmin, mistä arvioitte tämän johtuvan.

8. Mikä on arvionne lähiliikuntapaikan tulevaisuuden näkymistä seuraavan viiden vuoden sisällä? Valitkaa alta tilannetta parhaiten kuvaava vaihtoehto.
   - Lähiliikuntapaikkaa tullaan toiminnallisesti kehittämään ja sen asema osana kunnan lähiliikuntapaikkaverkostoa tulee vahvistumaan
   - Lähiliikuntapaikan asema ja sen toimintasisällöt eivät tule merkittävästi muuttumaan nykyisestä
   - Lähiliikuntapaikkaa tullaan toiminnallisesti karsimaan
   - Lähiliikuntapaikka tullaan poistamaan käytöstä / kunnan ylläpidosta

Huolto- ja kunnossapitotoimenpiteet

9. Miten lähiliikuntapaikkaa on kunnostettu ja huollettu sen valmistumisen jälkeen? Valitkaa alta tilannetta parhaiten kuvaava vaihtoehto.
   - Lähiliikuntapaikkaa on ylläpidetty normaaleilla huolto- ja kunnossapitotoimenpiteillä

- Lähiliikuntapaikalle on tehty pienimuotoisia kohennuksia (esim. kunnostamalla sen rakenteita, kalustoa ja/tai välineitä)
- Lähiliikuntapaikalle on tehty merkittäviä parannuksia (esim. uusimalla sen rakenteita, kalustoa ja/tai välineitä)

10. Mikäli vastasitte edelliseen kysymykseen, että lähiliikuntapaikkaa on merkittävästi parannettu/uusittu, kertokaa tarkemmin milloin parannus tehtiin ja mitä sen yhteydessä uusittiin.

Kokemukset lähiliikuntapaikkahankkeesta

11. Millaisia ongelmia ja haasteita tarkastelun kohteena olevaan lähiliikuntapaikkaan on mahdollisesti liittynyt esimerkiksi sen käytön, kunnossapidon tai välineiden näkökulmasta?

12. Millaisia positiivisia kokemuksia tai oppeja olette mahdollisesti saaneet tarkastelun kohteena olevasta lähiliikuntapaikkahankkeesta?

Näkemykset lähiliikuntapaikkojen elinkaaresta

13. Mikäli kunnassanne on tehty linjauksia tai käyty yleistä pohdintaa lähiliikuntapaikkojen elinkaariin liittyen (esim. peruskorjausten rytmitys, käyttöikä) kertokaa alla olevaan tilaan näkemyksiänne aiheesta.

Vapaa sana

14. Lopuksi voitte halutessanne vapaasti kommentoida / täydentää antamianne vastauksia.

Liite 4. Kyselylomake / Lähiliikuntapaikkarakentamista edistäviksi ja estäviksi koetut tekijät kunnissa (Aktiivisiksi luokiteltujen kuntien lomake)

1. Kunnan nimi

2. Vastaajan yhteystiedot

Taustatietoja kunnan toimintatavoista ja nykytilanteesta lähiliikuntapaikkarakentamisessa

3. Lähiliikuntapaikka -termillä ei ole selvää yhtenäistä määritelmää, joten kuntien välillä on eroja siinä, mitä lähiliikuntapaikalla tarkoitetaan. Onko teidän kunnassanne jotenkin määritelty sitä, minkälaiset liikuntapaikat ovat lähiliikuntapaikkoja (esim. sijoituspaikkojen, toimintasisältöjen osalta tms). Valitse ao. vastauksista parhaiten kuntanne tilannetta kuvaava vastausvaihtoehto.
   - Lähiliikuntapaikan määrittelyä ei ole kunnassamme pohdittu / käsitelty
   - Kuntamme lähiliikuntapaikan määrittelyt vastaavat nykyisiä valtakunnallisia määritelmiä (OKM:n / ELY -keskusten määritelmiä)
   - Kunnassamme on tehty omaa määrittelyä siitä, mitä lähiliikuntapaikalla tarkoitetaan.

4. Mikäli vastasit edellä, että olette tehneet kunnassanne omaa lähiliikuntapaikan määrittelyä, niin kuvaile lyhyesti mitä teidän kunnassanne lähiliikuntapaikalla tarkoitetaan (esim. mitä tarkennuksia / poikkeamia valtakunnallisiin määrittelyihin tms.)?

5. Onko kunnassanne käytetty lähiliikuntapaikkoihin liittyen seuraavia ”toimintamalleja”? (Kyllä / Ei)
   - Kuntamme lähiliikuntapaikkarakentamista on ohjannut kuntatasoinen lähiliikuntapaikkasuunnitelma (omana suunnitelmana tai esim. osana liikuntapaikkasuunnitelmaa)
   - Kunnassamme on tehty lähiliikuntaolosuhteiden nykytilakartoitus / -analyysi tms. (esim. koulupihakartoitus tms.)
   - Kunnassamme on eri hallintokuntien edustajista koottu lähiliikuntapaikkatyöryhmä tms.
   - Kuntamme lähiliikuntapaikkaverkosto on kuvattu kuntalaisille kunnan verkkosivuilla (esim. kohdeluettelona tai karttaesityksenä tms.)

6. Kuinka monta valtionavustuksilla tuettua lähiliikuntapaikkahanketta olette toteuttaneet 2000-luvun aikana?
   - Ei yhtään
   - 1-2 valtionavustuksilla tuettua lähiliikuntapaikkaa
   - 3 tai enemmän valtionavustuksilla tuettua lähiliikuntapaikkaa

7. Kuinka monta lähiliikuntapaikkahanketta, joihin ei ole saatu valtionavustusta, olette toteuttaneet kunnassanne 2000-luvun aikana?
   - Ei yhtään hanketta ilman valtionavustusta
   - 1-2 hanketta ilman valtionavustusta
   - Useita hankkeita ilman valtionavustuksia (arvioi vielä hankemäärä oheiseen laatikkoon)

8. Arvioikaa kuntanne nykyistä lähiliikuntapaikkaverkostoa sen mukaan kuinka kattava ja laadukas se on mielestänne tällä hetkellä?
   - Erinomainen
   - Hyvä
   - Tyydyttävä
   - Välttävä
   - Heikko

Lähiliikuntapaikkarakentamisen menestystekijät kunnassa

8. Seuraavassa on koottuna erilaisia tekijöitä, joilla voi olla merkitystä kuntien lähiliikuntapaikkarakentamista edistävinä ja mahdollistavina tekijöinä. Arvioi, kuinka suuri merkitys niillä on ollut teidän kuntanne lähiliikuntapaikkarakentamisen menestyksekkäässä eteenpäin viemisessä?

   (Erittäin paljon merkitystä /Melko paljon merkitystä / Pienessä määrin merkitystä / Ei ollenkaan merkitystä)
   - Valtakunnalliset perustelut asialle (Valtion liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirjat, terveyttä edistävän liikunnan linjaukset yms.)
   - Korotettu valtionavustusmahdollisuus lähiliikuntapaikoille
   - Valtakunnalliset tutkimukset / selvitykset lähiliikuntapaikkoihin liittyen (koulupiha-selvitykset yms.)
   - Kunnan luottamusjohdon vahva tuki asialle
   - Kunnan virkamiesjohdon vahva tuki asialle
   - Kunnan hyvä taloustilanne
   - Tehty kuntatasoinen nykytila-analyysi / selvitys lähiliikuntaolosuhteiden nykytilasta kunnassa.
   - Tehty kuntatasoinen lähiliikuntapaikkasuunnitelma tms., jonka pohjalta on voitu edetä.
   - Eri hallintokuntien väliset hankkeiden yhteisrahoitusratkaisut asiassa
   - Eri hallintokuntien välinen toimiva suunnitteluyhteistyö asiassa.
   - Asiaa varten kuntaan luotu poikkihallinnollinen lähiliikuntapaikka työryhmä
   - Kunnan paikallistoimijoiden (koulut, asukas- ja vanhempainyhdistykset, seurat tms.) aktiivisuus asiassa
   - Kunnan ensimmäisistä omista hankkeista saadut kokemukset ja niistä karttunut osaaminen

9. Kuvaile vielä oman arviosi pohjalta mitä pidät kaikkein ratkaisevimpana tekijänä sille, että olette kunnassanne onnistuneet viemään lähiliikuntapaikkarakentamista menestyksellisesti eteenpäin. Huom. voi olla jonkin edellisen kysymyksen vaihtoehtojen tarkempaa avaamista tai jonkin muun näkökulman esittämistä

10. Mitkä ovat olleet mielestäsi keskeisimmät haasteet / ongelmat, joita olette joutuneet ratkomaan lähiliikuntapaikkarakentamisen edistämiseksi kunnassanne?

Lähiliikuntapakkarakentamisen kehittäminen tulevaisuudessa

11. Kerro vielä lopuksi näkemyksesi siihen, tulisiko valtakunnallisin keinoin (OKM:n, järjestöjen tms. toimesta), pyrkiä vielä entisestään vauhdittamaan kuntien lähiliikuntapaikkarakentamista? (Kyllä / Ei / En osaa sanoa)

12. Mikäli vastasit kyllä, kerro näkemyksesi siitä, millä keinoin tätä voisi pyrkiä tekemään? Mikäli vastasit edelliseen kysymykseen ei, kerro miksi?

Liite 5. Kyselylomake / Lähiliikuntapaikkarakentamista edistäviksi ja estäviksi koetut tekijät kunnissa (Passiivisiksi luokiteltujen kuntien lomake)

1. Kunnan nimi

2. Vastaajan yhteystiedot

Taustatietoja kunnan toimintatavoista ja nykytilanteesta lähiliikuntapaikkarakentamisessa

3. Lähiliikuntapaikka -termillä ei ole selvää yhtenäistä määritelmää, joten kuntien välillä on eroja siinä, mitä lähiliikuntapaikalla tarkoitetaan. Onko teidän kunnassanne jotenkin määritelty sitä, minkälaiset liikuntapaikat ovat lähiliikuntapaikkoja (esim. sijoituspaikkojen, toimintasisältöjen osalta tms). Valitse ao. vastauksista parhaiten kuntanne tilannetta kuvaava vastausvaihtoehto.
   - Lähiliikuntapaikan määrittelyä ei ole kunnassamme pohdittu / käsitelty
   - Kuntamme lähiliikuntapaikan määrittelyt vastaavat nykyisiä valtakunnallisia määritelmiä (OKM:n / ELY -keskusten määritelmiä)
   - Kunnassamme on tehty omaa määrittelyä siitä, mitä lähiliikuntapaikalla tarkoitetaan.

4. Mikäli vastasit edellä, että olette tehneet kunnassanne omaa lähiliikuntapaikan määrittelyä, niin kuvaile lyhyesti mitä teidän kunnassanne lähiliikuntapaikalla tarkoitetaan (esim. mitä tarkennuksia / poikkeamia valtakunnallisiin määrittelyihin tms.)?

5. Onko kunnassanne käytetty lähiliikuntapaikkoihin liittyen seuraavia ”toimintamalleja”? Kyllä / Ei
   - Kuntamme lähiliikuntapaikkarakentamista on ohjannut kuntatasoinen lähiliikuntapaikka suunnitelma (omana suunnitelmana tai esim. osana liikuntapaikkasuunnitelmaa)
   - Kunnassamme on tehty lähiliikuntaolosuhteiden nykytilakartoitus / -analyysi tms. (esim. koulupihakartoitus tms.)
   - Kunnassamme on eri hallintokuntien edustajista koottu lähiliikuntapaikkatyöryhmä tms.
   - Kuntamme lähiliikuntapaikkaverkosto on kuvattu kuntalaisille kunnan verkkosivuilla (esim. kohdeluettelona tai karttaesityksenä tms.)

6. Kuinka monta valtionavustuksilla tuettua lähiliikuntapaikkahanketta olette toteuttaneet 2000-luvun aikana?
   - Ei yhtään
   - 1-2 valtionavustuksilla tuettua lähiliikuntapaikkaa
   - 3 tai enemmän valtionavustuksilla tuettua lähiliikuntapaikkaa

7. Kuinka monta lähiliikuntapaikkahanketta, joihin ei ole saatu valtionavustusta, olette toteuttaneet kunnassanne 2000-luvun aikana?
   - Ei yhtään hanketta ilman valtionavustusta
   - 1-2 hanketta ilman valtionavustusta
   - Useita hankkeita ilman valtionavustuksia (arvioi vielä hankemäärä oheiseen laatikkoon)

8. Arvioikaa kuntanne nykyistä lähiliikuntapaikkaverkostoa sen mukaan kuinka kattava ja laadukas se on mielestänne tällä hetkellä?
   - Erinomainen
   - Hyvä
   - Tyydyttävä
   - Välttävä
   - Heikko

Lähiliikuntapaikkarakentamisen haasteet kunnassa

9. Seuraavassa on koottuna erilaisia tekijöitä, jotka on voitu kokea kunnissa lähiliikuntapaikkarakentamisen edistämisen esteiksi / haasteiksi. Arvioi missä määrin ko. tekijät ovat olleet esteenä / haasteena teidän kuntanne lähiliikuntapaikkarakentamisen toteuttamisessa?

   (Erittäin suuri este / haaste, Melko suuri este / haaste, Pienessä määrin este / haaste, Ei ollenkaan este / haaste)

   - Lähiliikuntapaikan epäselvä määrittely
   - Lähiliikuntapaikkojen valtakunnallisten perusteluiden puuttuminen tai heikkous
   - Valtionavustusten hakemisprosessin työläys
   - Valtionavustusten saamisen vaikeus (vaikka hakee, ei saa)
   - Lähiliikuntapaikoille myönnettävien valtionavustusten pienuus
   - Kuntamme luottamusjohdon heikko tuki asialle
   - Kuntamme virkamiesjohdon heikko tuki asialle
   - Kuntamme heikko taloustilanne
   - Lähiliikuntapaikka -asian epäselvä "omistajuus" kunnassamme (esim. mille hallintokunnalle lähiliikuntapaikat kuuluvat tms.)
   - Puutteelliset tiedot kunnan lähiliikuntaolosuhteiden nykytilasta ja kehittämistarpeista
   - "Kyläpolitikointi" lähiliikuntapaikka-asiassa (luottamusmiehet edistävät vain omien "kyliensä" hankkeita)
   - Kuntatasoisen lähiliikuntapaikkasuunnitelman puuttuminen, jonka pohjalta voisi asiassa edetä
   - Eri hallintokuntien välisen yhteistyön vaikeus / puute kunnassamme
   - Kuntamme paikallistoimijoiden (esim. koulujen, asukas- ja vanhempainyhdistysten, seurojen tms) passiivisuus asiassa
   - Tiedon / osaamisen puute lähiliikuntapaikkarakentamiseen liittyen kunnassamme

10. Kuvaile vielä oman arviosi pohjalta mitä pidät kaikkein keskeisimpänä esteenä / haasteena lähiliikuntapaikkarakentamisen edistämisessä kunnassanne. Huom. voi olla jonkin edellisen kysymyksen vaihtoehtojen tarkempaa avaamista tai jonkin muun näkökulman esittämistä

Lähiliikuntapaikkarakentamisen kehittäminen tulevaisuudessa

11. Kerro vielä lopuksi näkemyksesi siihen, tulisiko valtakunnallisin keinoin (OKM:n, järjestöjen tms. toimesta), pyrkiä vielä entisestään vauhdittamaan kuntien lähiliikuntapaikkarakentamista?

    Kyllä / Ei / En osaa sanoa

12. Mikäli vastasit kyllä, kerro näkemyksesi siitä, millä keinoin tätä voisi pyrkiä tekemään? Mikäli vastasit edelliseen kysymykseen ei, kerro miksi?

VALO, VALTAKUNNALLINEN LIIKUNTA-
JA URHEILUORGANISAATIO RY
VALO, FINLANDS IDROTT RF,
VALO, FINNISH SPORTS CONFEDERATION
Radiokatu 20, 00240 Helsinki
Puh. (09) 348 121
www.valo.fi